

POLSKA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA

FREKWENCJA W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH W LATACH 2011 - 2015

**Praca wykonana na zlecenie
Polskiej Organizacji Turystycznej**

*Opracowanie:
dr hab. Zygmunt Kruczek, prof. ndzw.*

Kraków – Warszawa 2016

SPIS TREŚCI

	WPROWADZENIE	str. 3
	SŁOWNIK PODSTAWOWYCH POJĘĆ ZWIĄZANYCH Z BADANIEM FREKWENCJI W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH	6
	1 . OPIS METODOLOGICZNY BADAŃ	11
1.1	Źródła informacji o frekwencji w atrakcjach turystycznych	11
1.2	Problemy pomiaru i szacowania frekwencji w atrakcjach turystycznych	12
1.3	Grupowanie atrakcji wg grup produktowych	14
1.4	Grupowanie atrakcji wg regionów	17
	2. FREKWENCJA W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH W 2015 ROKU WG TYPÓW ATRAKCJI	19
2.1	Atrakcje przyrodnicze	20
2.2	Atrakcje dziedzictwa kulturowego	23
2.3	Atrakcje tworzone specjalnie dla turystów	28
2.4	Imprezy, eventy	31
	3. TYPOWANIE W REGIONACH ATRAKCJI FLAGOWYCH I KULTOWYCH	35
3.1	Wskazanie atrakcji o największej frekwencji w regionach turystycznych oraz atrakcji flagowych	35 39
3.2	Wyniki plebiscytu na TOP5 atrakcji turystycznych w regionach	
	4. DYNAMIKA ZMIAN FREKWENCJI W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH W LATACH 2011 - 2015	43
4.1	Zmiany frekwencji w atrakcjach wg typów atrakcji	43
4.2	Zmiany frekwencji w atrakcjach wg regionów	45
	5. POGŁĘBIONA ANALIZA FREKWENCJI W WYBRANYCH ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH	50
5.1	Tatrzański Park Narodowy	50
5.2	Muzeum Narodowe w Krakowie	56
5.3	Szlak Zabytków Techniki Woj. Śląskiego	64
5.4	Industriada	70
	6. UWAGI KOŃCOWE - WSKAZANIE KIERUNKÓW DALSZYCH BADAŃ	76
	LITERATURA	77
	SPIS TABEL, RYCIN I FOTOGRAFII	80
	ANEKS	81
	Zestawienie tabelaryczne frekwencji za lata 2011-2015 według typów atrakcji i regionów	84

WPROWADZENIE

Badania nad frekwencją w atrakcjach turystycznych zostały zainicjowane przez Polską Organizację Turystyczną w 2014 roku. W raporcie z tych badań dokonano analizy frekwencji w 363 atrakcjach¹ w latach 2011-2013. W części I tego raportu zawarto podstawy teoretyczne badań atrakcji turystycznych (definicje, terminologia, klasyfikacje), określono trendy i tendencje w sektorze atrakcji, a także wskazano na działania innowacyjne. W analizach uwzględniono aspekt regionalny pokazując nasycenie atrakcjami poszczególnych regionów turystycznych oraz generowany przez nie ruch turystyczny. Wskazano na atrakcje flagowe, ważne dla tworzenia wizerunku regionu oraz takie, które mają duży potencjał rozwoju.

W części II omówiono frekwencję w 4 podstawowych typach atrakcji (przyrodnicze, dziedzictwa kulturowego, obiekty tworzone dla turystyki oraz imprezy) a także w układzie województw, traktowanych jako regiony turystyczne. Zamieszczono również pogłębione analizy frekwencji w wybranych atrakcjach (Zamek w Ogrodzieńcu, Zabytkowa Kopalnia Srebra w Tarnowskich Górach, Muzeum Pamięci Auschwitz-Birkenau). Zdiagnozowano luki informacyjne oraz podjęto próbę określenia czynników determinujących frekwencję w atrakcjach. Załączono w aneksie tablice z danymi liczbowymi prezentujące frekwencję w 363 atrakcjach pogrupowanych wg typów atrakcji i 16 regionów turystycznych.

Badania kontynuowano w roku 2015, sporządzony już drugi raport z tych badań zawiera informacje o frekwencji w atrakcjach w 2014 r., dodano do bazy atrakcji nowe obiekty. Dzięki współpracy z Głównym Urzędem Statystycznym otrzymano dane o frekwencji w 880 muzeach, uwzględniono również nowe obiekty i imprezy turystyczne. W raporcie tym pominięto część teoretyczną, zastępując ją słownikiem pojęć używanych w pracy, zamieszczono natomiast uwagi metodologiczne związane ze zbieraniem i przetwarzaniem informacji statystycznych, omówiono problemy związane z pozyskiwaniem danych, a także wskazano na luki informacyjne².

¹ *Frekwencja w atrakcjach turystycznych*. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa – Kraków, 2014.

<http://pot.gov.pl/do-pobrania/l/materialy-do-pobrania/badania-i-analizy>

² *Frekwencja w atrakcjach turystycznych w 2014 r.* Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa – Kraków, 2015. <http://www.pot.gov.pl/do-pobrania/l/materialy-do-pobrania/badania-i-analizy>

Analiza frekwencji uzupełniona została wskazaniem atrakcji flagowych i kultowych w regionach. Dane dotyczące frekwencji uzupełniły zestawienie topowych atrakcji w regionach, zaproponowane przez Regionalne Organizacje Turystyczne (TOP5 Atrakcji) i poddane głosowaniu internautów w plebiscycie prowadzonym przez POT.

Dodano również rozdział ilustrujący zmiany we frekwencji w atrakcjach, dynamika tych zmian została opracowana dla obiektów i imprez, do który zgromadzono pełne dane za okres ostatnich 4 lat (2011–2014). Ponadto do każdego typu atrakcji dołączono studium przypadku (Park Narodowy Gór Stołowych, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Termy Maltańskie oraz Festiwal Kultury Żydowskiej w Krakowie). W zamieszczonych w aneksie tablicach zgromadzono informacje o 959 atrakcjach, w porównaniu z badaniami w 2014 r. ich liczba wzrosła o 260%. Stało się za sprawą włączenia do tablic danych o frekwencji w muzeach i obiektach paramuzealnych uzyskanych z GUS. Aby jednak muzea nie zdominowały całego zasobu atrakcji, do analizy wybrano tylko 588 obiektów muzealnych, w których frekwencja przekroczyła próg 5000 odwiedzających w skali roku.

Zbieranie i przetwarzanie informacji o frekwencji w atrakcjach kontynuowano w 2016 r. Współpraca z GUS-em pozwoliła na operowanie bazą danych porównywalnych za lata 2014 -2015, co pozwala na analizę dynamiki zmian w atrakcjach turystycznych. W trzecim już raporcie datowanym na 2016 r. przyjęto układ prezentacji materiałów z drugiego opracowania. Liczba ujętych w tablicach zwiększyła się niniejszym raporcie do 1024.

Badania nad atrakcjami turystycznymi mają ogromne znaczenie dla rozwoju turystyki oraz tworzenia nowych i doskonalenia istniejących produktów turystycznych. Mam nadzieję, że zainicjowane przez POT badania będą kontynuowane w przyszłości i przybiorą charakter stałego monitoringu tego sektora rynku turystycznego.

Chciałbym podziękować wszystkim osobom, których pomoc w zbieraniu informacji była bezcenna.

Są wśród nich:

Agnieszka i Leszek Nowakowie z ZBA – doradztwo strategiczne, przedstawiciele Regionalnych Organizacji Turystycznych – Paweł Mierniczek, Piotr Łęźniak i Mirosław Bartyzel z Małopolskiej Organizacji Turystycznej, Agnieszka Sikorska z Śląskiej Organizacji Turystycznej, Maria Zimirowicz z Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, Aleksandra Stańko–Gaweł z Opolskiego Centrum Informacji Turystycznej, Tomasz Koralewski z Łodzi, Agnieszka

Matuszewska z Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, Małgorzata Wilk - Grzywna z Świętokrzyskiej Organizacji Turystycznej, Anna Krawczyńska z Warmińsko-Mazurskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, Justyna Tarło z Informacji Turystycznej Portu Lotniczego we Wrocławiu, Michał Wieczorek z Opolskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, Rafał Frąckiewicz z Kujawsko-Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej, Ewa Przydrożny z Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej oraz Marcin Dąbrowski z Lubelskiego Ośrodka Informacji Turystycznej i Kulturalnej.

SŁOWNIK PODSTAWOWYCH POJĘĆ ZWIĄZANYCH Z BADANIEM FREKWENCJI W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH

Atrakcja turystyczna - cokolwiek, co zacieka turystów (Lundberg, 1985); miejsce charakterystyczne, często unikalne, np. naturalne środowisko, zabytek historyczny, takie wydarzenia, jak festiwale i imprezy sportowe (Goodall, 1990); Wg Davidsona (1996) „każdy walor (obiekt) przyrodniczy, dzieło człowieka, urządzenie lub impreza, które przyciągają gości w określone miejsce, może być atrakcją turystyczną”. Wg Mc Cannella atrakcja turystyczna jest empiryczną relacją pomiędzy turystą, miejscem, a oznaczeniem – informacją dotyczącą miejsca.

W ujęciu produktowym atrakcją mogą być walory miejsca i wydarzenia, obiekty i autentyczne wytwory kultury wyższej oznaczone jako szczególne, mające zdolność przyciągania turystów i decydujące o tym, że wybierają oni dany obszar, a nie inny. Połączone z usługami turystycznymi tworzą produkt turystyczny (Kruczek 2011).

Atrakcja dla odwiedzających (*vistor attraction*) to atrakcja odwiedzana przede wszystkim przez ludność miejscową, nie korzystająca z noclegu (np. parki rozrywki, parki wodne, termy, imprezy i wydarzenia),

Atrakcje podstawowe, zwane również **docelowymi**, (*primary attractions*), które są głównym powodem podróży i przy nich spędzamy większość czasu,

Atrakcje drugorzędne, zwane również **tranzytowymi** (*secondary attractions*) – czyli tzw. „atrakcje po drodze”, odwiedzane w drodze do podstawowych atrakcji,

Atrakcje flagowe, (*flagship*) rozumiana jest jako „najlepsza i najważniejsza”. Przypisuje się jej takie cechy, jak wyjątkowość miejsca, międzynarodowe znaczenie, duże rozmiary i znaczne efekty ekonomiczne,

Atrakcje kultowe, (*icons*) to obiekty uważane za reprezentatywne, stanowiące symbol kultury, godne podziwu. W turystyce uważa się, że są to elementy autentyczne, ich percepcja pozwala na konstrukcję wizerunku ikony atrakcji. Zaliczono tu takie atrakcje jak górę Fuji, wieżę Eiffla, Wielki Mur i Taj Mahal.

Atrakcyjność turystyczna – przejawia się poprzez istnienie określonej cechy charakterystycznej, przyciągającej turystów w pewne tereny dzięki walorom krajobrazu naturalnego, klimatu, pomników historii, a także różnych interesujących obiektów zagospodarowania turystycznego. Termin ten posiada znaczenie względne, a to z powodu różnych warunków psychofizycznych jej odbiorców.

Atrakcyjność turystyczna regionu – oznacza stopień przyciągania przez dany region określonego rodzaju turystyki i jest związana z ilością występujących w nim (czyli właściwych mu) obiektów i zjawisk, na które istnieje popyt danej formy ruchu turystycznego.

Także i w tym przypadku podkreśla się, iż jest to pojęcie o charakterze względnym, z uwagi na wielorakość form i rodzajów turystyki, co wskazuje na konieczność określenia, gdy mowa o atrakcyjności, do jakiej formy turystyki się ona odnosi. Jeżeli natomiast jeden i ten sam

obszar może być wykorzystywany dla różnych rodzajów turystyki, to można mówić o jego integralnej lub uniwersalnej atrakcyjności turystycznej (Warszyńska, Jackowski 1978). Pojęcie atrakcyjności jest względne jeszcze w innym aspekcie. Otóż dla różnych grup socjoetnicznych, uprawiających tę samą formę turystyki, jeden i ten sam rejon (obiekt) może być w różnym stopniu interesujący.

Atrakcyjność turystyczna jest pojęciem złożonym i należy ją rozpatrywać kompleksowo. Decydują bowiem o niej walory turystyczne, dostępność komunikacyjna oraz podaż usług związanych z zagospodarowaniem obszarów odwiedzanych. Jest więc ona pojęciem integrującym elementy, które stanowią podstawę rozwoju ruchu turystycznego, to znaczy walory turystyczne z warunkami zaspokajania potrzeb tego ruchu w postaci odpowiednio wykształconej infrastruktury turystycznej (Warszyńska, Jackowski 1978).

Dziedzictwo kulturowe – spuścizna, spadek zawierający te dobra kultury, które zostały przejęte z przeszłości; Konwencja ONZ o Ochronie Kulturowego i Naturalnego Dziedzictwa z 1972 roku ujmuje dziedzictwo kulturowe jako:

- zabytki architektury, rzeźby i malarstwa, przedmioty lub struktury archeologiczne,
- grupy budynków: grupy pojedynczych lub połączonych budynków, które ze względu na swoją architekturę, jednorodność lub swoje położenie w krajobrazie pełnią w nim wybitną rolę,
- miejsca: wytwory ludzi lub konglomeraty stworzone przez naturę i ludzi oraz obszary zawierające stanowiska archeologiczne, które są wartościowe z historycznego, estetycznego, etnograficznego lub antropologicznego punktu widzenia.

EcoCounter - Systemy EcoCounter (czujnik ruchu) to wytrzymałe i bardzo precyzyjne narzędzia do zliczania pieszych, rowerzystów i samochodów w otwartych przestrzeniach. Urządzenia działają niezależnie od źródeł zasilania elektrycznego, a czujniki pracujące w otwartym terenie mogą być zamontowane w sposób niewidoczny. Zasilane baterią o żywotności do 10 lat, wodoodporne systemy EcoCounter, zainstalowane na ścieżkach spacerowych, szlakach i drogach, dostarczają łatwych do obróbki danych, potrzebnych do oszacowania m.in. frekwencji na ciągach liniowych.

Event (impreza, wydarzenie), zdarzenie zaplanowane i zorganizowane pod kątem ściśle określonego celu. Ten cel determinuje rodzaj wydarzenia, uczestników, miejsce, czas i niezbędne środki. Termin **mega-eventu** oznacza imprezy organizowanej na dużą skalę, przyciągające publiczność (lub przynajmniej uwagę publiczności) z całego świata, a dodatkowo wywierający wpływ na gospodarkę.

ISIT (Internetowy System Informacji Turystycznej) system informacji turystycznej prezentujący atrakcje turystyczne Polski: polskie regiony, interesujące miejscowości, ciekawe miejsca i szlaki. Stanowi interaktywne narzędzie służące do planowania podróży w regionie oraz ułatwiające korzystanie z atrakcji turystycznych, bazy noclegowej, gastronomicznej,

komunikacji oraz lokalnej informacji turystycznej. Wydawcą i administratorem portalu promującego jest Polska Organizacja Turystyczna, która stworzyła system ISIT w 2004 roku przy współpracy z siecią administratorów regionalnych (Regionalne Organizacje Turystyczne ROT) i lokalnych (Lokalne Organizacje Turystyczne i inne podmioty działające głównie w obrębie gminy) z całego kraju.

Miejsca światowego dziedzictwa (World Heritage Sites) – obszary przyrodnicze lub miejsca występowania cennych obiektów kulturowych podlegające ochronie i wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa (np. Kraków, Puszcza Białowieska), prowadzona przez UNESCO.

Muzeum – instytucja gromadząca i przechowująca zbiory z różnych dziedzin, dla niektórych muzeów artystycznych stosuje się inne terminy, np. galeria, glyptoteka, pinakoteka. Zadaniem współczesnych muzeów jest gromadzenie i konserwacja zbiorów, ich naukowe opracowywanie i udostępnianie (wystawiennictwo). Ta ostatnia funkcja kreuje produkt turystyczny – muzeum. Największą frekwencję zwiedzających ma Luwr, a w Polsce Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.

Park narodowy – najwyższa forma wielkoprzestrzennej (ponad 1 000 ha) ochrony obszaru o bardzo wysokich wartościach przyrodniczych, kulturowych, krajobrazu i innych, obejmuje głównie ekosystemy o charakterze naturalnym lub zbliżone do naturalnych, o wysokich wartościach naukowo-dydaktycznych, społecznych, wychowawczych.

Park Rozrywki/Park tematyczny – miejsce wyznaczone i eksploatowane w celu zapewnienia rekreacji i rozrywki odwiedzającym za pomocą różnorodnych atrakcji opartych na wybranym temacie historycznym lub innym, zwykle z płatnym wstępem, gdzie świadczy się także usługi gastronomiczne, handlowe, hotelowe; np. Disneylandy.

Park wodny Aquapark, wodny park rozrywki; obiekt sportowo-rekreacyjny rodzaj parku rozrywki, którego główną częścią są baseny kąpielowe. W skład infrastruktury parku wodnego wchodzi baseny kąpielowe o różnych głębokościach, wielkościach i ze zróżnicowaną temperaturą wody, często również ze sztucznymi falami oraz miejscami do surfowania. Dodatkowe atrakcje to m.in. zjeżdżalnie, sztuczne rzeki z rwącym nurtem, fontanny, bicze wodne oraz gejzery wodne. W ofercie parków wodnych są również zabiegi hydroterapeutyczne, sauny, solaria, czasem także kąpiele solankowe. Często buduje się parki wodne w miejscach występowania wód termalnych, umożliwiając całoroczne wykorzystywanie obiektów, także tych znajdujących się na powietrzu.

Pomnik przyrody – prawnie chroniony (wpisany do rejestru) unikatowy obiekt przyrodniczy; wyróżniamy pomniki przyrody nieożywionej – np. głazy narzutowe i ożywionej, np. drzewa.

Produkt turystyczny – jest zbiorem atrakcji (walorów) turystycznych (produkt podstawowy), z których turyści korzystają, i które są dla nich przedmiotem szczególnego zainteresowania oraz nabywanych przez nich dóbr i usług. Według Altkorna (1999), jest to wszystko, co się nabywa dla zaspokojenia potrzeb i preferencji związanych z czasową zmianą miejsca pobytu w celach turystycznych. Z kolei dla Kotlera (1999) produktem może być usługa, czynność, osoba, miejsce, organizacja lub idea. Krippendorf (1971) przez pojęcie to rozumie: czynniki naturalne (pejzaż, klimat, faunę, florę itp.), ogólne czynniki egzystencji i aktywności społecznej (język, folklor, kulturę, politykę, ekonomię), infrastrukturę ogólną (transport, komunikację, zaopatrzenie w wodę, elektryczność itp.) oraz wyposażenie turystyczne (transport turystyczny, urządzenia do prowadzenia działalności noclegowej, żywieniowej, rozrywkowej, informacyjnej itp.).

Uważa się, że walory i atrakcje turystyczne są jądrem korzyści (core benefits) każdego produktu turystycznego, czyli podstawowym elementem. Aby jednak one spełniały swoje zadanie, muszą być zespolone z dobrami i usługami w jednolity produkt turystyczny. Dopiero usługi przesądzają o tym, czy dany walor może być uznany za atrakcję turystyczną.

W sensie przestrzennym można mówić o produkcie krajowym i regionalnym, o produkcie turystycznym gminy i miejscowości. Produkt turystyczny może wytworzyć muzeum i hotel. Wyróżnia się też różne kategorie produktu turystycznego (np. usługa, impreza, miejsce, obiekt, wydarzenie, rzecz, szlak).

Rezerwat przyrody – obszar cenny ze względu na wartość środowiska przyrodniczego objęty ochroną ścisłą lub częściową, wyłączony z gospodarczej działalności człowieka, w wypadku rezerwatu ścisłego również z penetracji turystów. Najwięcej w Polsce utworzono rezerwatów faunistycznych, krajobrazowych, leśnych i florystycznych.

Sanktuarium, miejsce uznawane za święte, często identyfikowane ze świątynią, budowlą wzniesioną na miejscu uznawanym za święte. Występuje w wielu religiach. Za jedno z najstarszych sanktuariów w Europie uznawana jest monumentalna budowla w Stonehenge. W Kościele katolickim sanktuarium stanowi przestrzeń uznaną za miejsce święte, w której w sposób szczególny Bóg udziela swojej łaski. Zazwyczaj sanktuarium to kościół lub jego część. W Kościele katolickim istnieją sanktuaria erygowane, tzn. takie, których istnienie usankcjonowała kompetentna władza kościelna oraz takie, które nie posiadają takiego statusu (np. parafialne, lokalne, regionalne)

Skansen – zespół obiektów architektury ludowej usytuowany na wolnym powietrzu (Open air museum). Artur Hazeliusz w 1885 roku zakupił pierwszą chatę z miejscowości Mora i przeniósł ją do Sztokholmu na wyspę Djörgarden, (słowo skansen znaczy szaniec, wał) muzeum otwarto w 1891 r. i nazwano „Skansen”. W Polsce obiekty skansenowskie mogą być różnie nazywane. I tak spotkamy:

Park Etnograficzny – dowolna prezentacja architektury ludowej w terenie,

Muzeum Wsi – rekonstrukcja tradycyjnego układu wsi oraz pełna prezentacja kultury ludowej i rozwoju kultury rolnej,

Muzeum Budownictwa Ludowego – przedstawia typy architektury ludowej jednego lub kilku regionów etnograficznych,

Muzeum Archeologiczno-Etnograficzne – prezentuje oryginalną architekturę współcześnie odtworzoną lub wykopalisko,

Muzea specjalistyczne (przemysłowo-techniczne) – eksponujące zabytki techniki oraz dawne obiekty przemysłowe,

Zagrody „in situ” – są to pojedyncze obiekty, bądź też całe zespoły architektury ludowej pozostawione w miejscu swojego powstania.

Szlak turystyczny – wytyczona trasa w przestrzeni turystycznej dla potrzeb zwiedzających (nie zawsze oznakowana), prowadząca do najbardziej atrakcyjnych miejsc (obiektów) z zachowaniem szeregu przepisów, m.in. bezpieczeństwa turystów i ochrony środowiska.

Szlaki turystyczne można różnicować ze względu na **środek transportu** (piesze, rowerowe, kajakowe, narciarskie, samochodowe); **tematykę** (historyczne, kulturowe, przyrodnicze, biograficzne) oraz **zasięg** (lokalne, regionalne, krajowe, międzynarodowe, transkontynentalne).

Turysta, osoba podróżująca do innej miejscowości, która przynajmniej przez jedną noc korzysta z publicznych lub prywatnych miejsc zakwaterowania w odwiedzanej miejscowości. Każda osoba podróżująca, która nie korzysta z publicznych ani prywatnych miejsc zakwaterowania w odwiedzanej miejscowości nazywana jest **odwiedzającym jednodniowym** (*same day visitor*).

Zabytek – obiekt (ruchomy lub nieruchomy) lub zespół obiektów stanowiący świadectwo epoki lub zdarzenia, mający wartość historyczną, naukową, kulturalną, artystyczną i podlegający ochronie prawnej.

1. OPIS METODOLOGICZNY BADAŃ

1.1. Źródła informacji o frekwencji w atrakcjach turystycznych

W raporcie zawarto wyniki badań nad frekwencją w różnego rodzaju atrakcjach zamieszczonych w Internetowym Systemie Informacji Turystycznej (ISIT), dostępnym na portalu polska.travel.pl. Bazę danych atrakcji turystycznych, otrzymaną z Polskiej Organizacji Turystycznej, weryfikowano i uzupełniano w oparciu o kwerendę stron internetowych atrakcji oraz opinie regionalnych organizacji turystycznych. Źródłem informacji były także regionalne katalogi atrakcji turystycznych i katalogi produktów turystycznych. Dane o frekwencji pozyskiwano różnymi sposobami. Wśród atrakcji, których liczbę odwiedzających można określić na podstawie biletów największy udział mają muzea. Dane o frekwencji w muzeach, ogrodach zoologicznych i parkach narodowych w 2015 r. uzyskano z GUS-u. W sumie GUS dostarczył informacji o frekwencji w 920 muzeach i oddziałach muzealnych oraz obiektach paramuzealnych, takich jak ogrody zoologiczne, botaniczne, dendrologiczne i palmiarnie. Dane z GUS zawierały oprócz globalnej liczby odwiedzających muzea i instytucje paramuzealne informacje o zwiedzających te obiekty w zorganizowanych grupach (w tym młodzieży szkolnej), a także odwiedzających w czasie "Nocy Muzeów" czy z okazji innych imprez okolicznościowych. Z placówek muzealnych do dalszej analizy zakwalifikowano obiekty, które wykazały frekwencję powyżej 5 tys. odwiedzających w 2014 i 2015 r. Zabieg ten był potrzebny dla większej przejrzystości zestawionych tablic atrakcji, zamieszczonych w aneksie w układzie regionalnym i wg typów atrakcji. Po tej operacji umieszczono w tablicach atrakcji 808 obiektów muzealnych i paramuzealnych.

Czytelność tablic poprawia stosowanie kolorów oznaczających poszczególne typy atrakcji. Wydzielono grupy i jedną podgrupę, jaką są muzea (do tych ostatnich dysponowano największą bazą informacji). Atrakcje przyrodnicze oznaczono kolorem zielonym, atrakcje kulturowe, stworzone przez człowieka ale w innym celu niż przyciąganie turystów, oznaczono kolorem czarnym. W tej grupie wydzielono, jako odrębny zbiór, Muzea oznaczone kolorem brązowym. Kolor niebieski zarezerwowano dla atrakcji tworzonych specjalnie dla turystów takich, jak parki rozrywki, miniatur, parki wodne, termy, a kolor fioletowy oznacza atrakcje typu wydarzenia, imprezy, eventy.

Dane o frekwencji w parkach narodowych uzyskano z Rocznika Statystycznego GUS Ochrona Środowiska 2016.

Informacje o frekwencji w pozostałych atrakcjach umieszczonych w bazie Internetowego Systemu Informacji i Turystycznej (ISIT) przekazanych przez POT w formie wykazu zbierano drogą wywiadów mailowych, telefonicznych, kwerendy informacji w mediach. Wykaz atrakcji przypisanych do poszczególnych województw (traktowanych jako regiony turystyczne) rozesłano do Regionalnych Organizacji Turystycznych, z prośbą o przekazanie posiadanych danych o frekwencji i o weryfikację listy atrakcji. Większość ROT-ów dostarczyła informacje i opatrzyła komentarzami wykazy atrakcji. Szczególne cenne były uwagi Dyrektorów MOT i ŚOT - Pawła Mierniczaka i Agnieszki Sikorskiej dotyczące sposobu szacowania frekwencji na szlakach kulturowych, imprezach czy atrakcjach niebiletowanych, a rozproszonych terytorialnie. Wykorzystano również wiedzę i doświadczenie lokalnych ekspertów, których wykaz umieszczono we wstępie do raportu.

W 2015 r. i na początku 2016 r. POT przeprowadził plebiscyt na TOP5 atrakcji turystycznych w regionach. Na podstawie badań, analiz i opinii regionalnych organizacji turystycznych wytypowano atrakcje z każdego województwa, które ze względu na największy potencjał przyciągania ruchu turystycznego można traktować jako flagowe. Z wszystkich tych flagowych atrakcji turystycznych wybrano po 5 z każdego regionu. Plebiscyt ten cieszył się dużym zainteresowaniem internautów. W raporcie zamieszczono wyniki plebiscytu wraz z informacją o frekwencji w wyróżnionych atrakcjach.

1.2. Problemy pomiaru i szacowania frekwencji w atrakcjach turystycznych

Pozyskanie informacji o frekwencji w atrakcjach turystycznych jest poważnym problemem. Wiąże się to zarówno z naturą samych atrakcji, jak i obowiązującym stanem prawnym. Tylko część atrakcji udostępnianych jest odpłatnie, co pociąga za sobą biletowanie odwiedzających i tym samym możliwość tworzenia baz statystycznych. Dotyczy to przede wszystkim muzeów, niektórych zabytków, parków rozrywki, imprez oraz części parków narodowych. W odniesieniu do parków narodowych GUS publikuje syntetyczne, często szacunkowe, dane o poszczególnych parkach w swoich rocznikach statystycznych.

Dane statystyczne odnośnie frekwencji podawane przez placówki muzealne wymagają przetworzenia. Sama liczba odwiedzających w ciągu roku i jej zmiany nie objaśniają przyczyn wzrostu lub spadku frekwencji. W wypadku muzeów mamy do czynienia z wystawami czasowymi, warsztatami, nocami muzeów i dniami dziedzictwa stymulującymi

frekwencję. Dlatego poznanie przyczyn zmian, a w dalszej kolejności czynników determinujących frekwencję, jest możliwe dopiero po przeanalizowaniu wszystkich składowych frekwencji w muzeum. W wypadku muzeów składających się z wielu oddziałów nagminną praktyką jest sumowanie liczby odwiedzających ze wszystkich podległych placówek; praktyka pokazuje, że ta sama osoba odwiedza wiele placówek tego samego muzeum, co zawyża statystykę. Jako studium przypadku opisano w raporcie Muzeum Narodowe w Krakowie – placówkę wielooddziałową, przedstawiono zmiany w frekwencji w poszczególnych latach a także rozkład frekwencji wg oddziałów i miesięcy.

Zdecydowana większość atrakcji, zwłaszcza takich, jak zabytki – obiekty architektury, techniki, pomniki, miasta lub dzielnice wpisane na listę UNESCO czy listę Pomników Historii, nie ma monitoringu frekwencji odwiedzających. W wypadku Warszawy, Krakowa, Zamościa, Torunia prowadzone są z inicjatywy samorządów badania ruchu turystycznego, ale wyniki publikowane w raportach z tych badań nie pozwalają na szacowanie frekwencji. Można zakładać np., że każdy turysta przybywający do Krakowa znajdzie się na Rynku Głównym, Drodze Królewskiej, czyli w obrębie przestrzeni wpisanej na listę UNESCO. Urząd Miasta szacuje liczbę turystów i odwiedzających na około 10.5 mln, więc z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć taką frekwencję dla atrakcji z bazy ISIT „Stare Miasto w Krakowie”.

Frekwencja w festiwalach, imprezach plenerowych, inscenizacjach bitew, koncertach cyklicznych, jarmarkach, konkursach jest również podawana szacunkowo, w zależności od szacujących (organizatorzy, władze samorządowe, organizacje turystyczne), szacunki te są mniej lub więcej zawyżone i bardzo nieprecyzyjne.

Olbrzymią trudność sprawia oszacowanie frekwencji na szlakach tematycznych ujętych jako atrakcje w bazie ISIT; na ogół nie prowadzi się rejestrów osób korzystających z tych szlaków, trudno też traktować je jako w pełni skomercjalizowane produkty turystyczne.

W 14 parkach narodowych oraz podległych im rezerwach w ostatnich latach montowane są czujniki ruchu firmy EkoCounter pozwalające na rejestrację odwiedzających, ale jak na razie są to nieliczne przypadki, w dodatku tak uzyskane wyniki też nie są precyzyjne ze względów technicznych. Wykorzystanie tych wyników w szacowaniu frekwencji w obiektach przyrodniczych wymaga współpracy z gestorami parków i rezerwatów czy innych obiektów, np. administratorami szlaków tematycznych.

Badania ruchu turystycznego prowadzone są w wielu regionach i ważniejszych destynacjach turystycznych. Rozpoczęto je w 2003 r. w Małopolsce, obecnie prowadzone są one w większości województw, a czasem miast. Na uwagę zasługują inne inicjatywy monitorowania zjawisk turystycznych, takie, jak np. Poznański Barometr Turystyczny (opisany w raporcie drugim z 2015 r.).

Zdiagnozowanie luk informacyjnych

Zbierając dane o frekwencji odwiedzających w atrakcjach napotkano na następujące luki informacyjne:

- a. brak informacji lub nieprecyzyjne informacje o frekwencji w obiektach bezpłatnych, niebiletowanych, dzielnicach miast lub całych miastach, pomnikach, ruinach zamków, pomnikach przyrody, itp.
- b. brak informacji o frekwencji na imprezach plenerowych, często składających się z cyklu wydarzeń (np. Tydzień Kultury Żydowskiej),
- c. brak informacji o ruchu turystycznym na szlakach tematycznych,
- d. brak informacji o frekwencji w obiektach sakralnych (poza nielicznymi biletowanymi), np. o Bazylice Mariackiej w Krakowie, parafiach ewangelickich (np. Rada Parafii w Świdnicy nie pozwala na przekazanie takich informacji),
- e. brak informacji o frekwencji na szlakach turystyki aktywnej (pieszych, kajakowych, rowerowych, konnych),
- f. brak możliwości uzyskania informacji o frekwencji od gestorów prywatnych parków rozrywki, parków wodnych, term (zasłaniają się tajemnicą handlową).

1.3. Grupowanie atrakcji wg grup produktowych

W poprzednich raportach omówiono kwestie definiowania produktu turystycznego, przedstawiono różne poglądy w tym zakresie. Większość cytowanych autorów zgadza się z tym, że rdzeniem produktu jest najczęściej atrakcja turystyczna. To atrakcje motywują do podjęcia podróży i zapewniają osiągnięcie korzyści i realizację potrzeb u odwiedzających.

Oryginalną, odmienną od poglądów ekonomistów, klasyfikację produktów turystycznych proponują Kaczmarek, Stasiak i Włodarczyk (2005: 74–76). Oprócz takich kategorii produktu, jak „produkt – rzecz”, „produkt – usługa”, „produkt-impreza” wyróżniają

produkty: wydarzenie, obiekt, szlak, obszar. Te ostatnie kategorie mają swoje odpowiedniki w klasyfikacji atrakcji turystycznych (Swarbrooke, 2002), można by idąc tym tokiem myślenia traktować je jako „produkt – atrakcja turystyczna”³. Traktowanie jednak atrakcji jako produktu doprowadziło do chaosu terminologicznego. Współcześnie większość atrakcji zostaje obudowana usługami, które pozwalają na ich komercjalizację. Zacierają się różnice między muzeum, jako miejscem gromadzenia zbiorów, a muzeum produktem dla odwiedzających (gastronomia, sklepy z pamiątkami, usługi przewodnickie). Klasycznym przykładem „produktu – atrakcji” jest opisany przez Swarbrooke (2002) park rozrywki. Obok urządzeń typu kolejka i emocje znajdziemy w parkach rozrywki hotele, restauracje, sklepy. Rdzeniem tego produktu jest jednak przeżycie, ekscytacja, specyficzna atmosfera miejsca.

Podana w słowniku (s. 3) definicja atrakcji, jako elementu składowego produktu turystycznego stanowi punkt wyjścia do produktowej klasyfikacji atrakcji turystycznych. Tak wyróżnione atrakcje można pogrupować wg form turystyki i odpowiadającym im produktom. Wśród nich szczególną rolę odgrywają produkty markowe, przyjęte w strategicznych opracowaniach⁴. W tabeli 1. zestawiono markowe produkty turystyczne i odpowiadające im rodzaje atrakcji.

Tabela 1. Produktowe ujęcie atrakcji turystycznych

RODZAJE ATRAKCJI	ODPOWIEDNIE PRODUKTY TURYSTYCZNE
<u>Atrakcje z 2 grupy klasyfikacji Swarbrooke,</u> Zabytki architektury (zamki, pałace, dwory, zespoły urbanistyczne, kamienice, budynki użyteczności publicznej), Zabytki techniki (udostępnione do zwiedzania zakłady, obiekty przemysłowe użytkowane jako muzea techniki, skanseny, galerie, hotele, restauracje), Zabytki archeologii (skanseny i ekspozycje plenerowe), Galerie handlowe, Muzea,	Turystyka kulturowa – obejmuje zorganizowane i indywidualne podróże w celu zwiedzania miast, muzeów, obiektów zabytkowych (historycznych i kulturalnych) oraz uczestnictwa w imprezach kulturalnych. Formą udziału w podróżach turystycznych o przesłankach kulturowych jest turystyka religijna i pielgrzymkowa. Formy: zwiedzania miast o wysokim nagromadzeniu atrakcji kulturowych (<i>city break</i>), krótkie pobyty grupowe i indywidualne w ramach objazdu, udział w imprezach kulturalnych, sportowych i innych, podróże sentymentalne i etniczne, zwiedzanie obiektów

³ Jako przykłady produktu Kaczmarek, Stasiak i Włodarczyk (2005:79–89), autorzy publikacji *Produkt turystyczny*, jako produkty-atrakcje opisują Dymarki Świętokrzyskie, Międzynarodowe Mistrzostwa w Płukaniu Złota w Złotoryi, Międzynarodowe Targi Chleba w Jaworze, Twierdzę Morską „Świnoujście”, Szlak architektury drewnianej, Mazurski Eden – Galindię oraz Park Jurajski w Bałtowie.

⁴ Marketingowa strategia polski w sektorze turystyki na lata 2012-2020. Red B. Walas, POT Warszawa 2011.

Sanktuaria <u>Atrakcje z 4 grupy klasyfikacji Swarbrooke</u> Wydarzenia (kulturalne, sportowe, religijne), festiwale, dni, koncerty	poprzemysłowych, pomilitarnych. Turystyka ta traktowana jest jako wizerunkowy produkt priorytetowy Polska (rozumianą jako „5 A” - <u>attractions, amenities, accomodation, access, atmosphere</u>, czyli „atrakcje”, „usługi” „zakwaterowanie”, „dostępność” oraz „atmosferę” wraz z produktami przemysłu spotkań.
<u>Atrakcje z 3 i 4 grupy klasyfikacji Swarbrooke</u> Centra Kongresowe Kompleksy Targów Wystawy	Turystyka biznesowa (MICE) – obejmuje wyjazdy związane z aktywnością zawodową: kongresy, targi i wystawy, spotkania biznesowe, zbiorowe imprezy oraz spotkania motywacyjne. Koszty ponoszone są przez instytucje i przedsiębiorstwa. Formy: kongresy, konferencje, seminaria, podróże motywacyjne (<i>incentive trips</i>), targi i wystawy (uczestnicy i odwiedzający), pobyty indywidualne gości biznesowych.
<u>Atrakcje z 1 i 3 grupy klasyfikacji Swarbrooke</u> Parki Narodowe, rezerваты przyrody, plaże, szlaki turystyki pieszej, rowerowej, wodnej, ścianki wspinaczkowe – ferraty, przystanie wodne, kolejki gondolowe i linowe, Parki rozrywki – tematyczne, parki dinozaurów, wesołe miasteczka, miasteczka westernowe, parki linowe, parki wodne i pływalnie, Uzdrowiska - pijalnie wód mineralnych,	Turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna – realizowana jest w celu regeneracji sił fizycznych i psychicznych, uwzględnia szeroki zakres rekreacji przy wykorzystaniu walorów środowiska naturalnego (góry, jeziora, rzeki, wybrzeże), a także imprezy turystyki specjalistycznej (tzw. kwalifikowanej), uwzględniającej wszystkie rodzaje specjalistycznych zainteresowań. Zaliczane są tu również wyjazdy wypoczynkowe i/lub lecznicze do uzdrowisk, wykorzystujących naturalne warunki lecznicze, tzw. turystyka zdrowotna
<u>Atrakcje z 1 i 4 grupy klasyfikacji Swarbrooke</u> Imprezy etnograficzne - festyny, pokazy, warsztaty, degustacje; Parki Narodowe, rezerваты przyrody, Kompleksy leśne, jeziora, rzeki	Turystyka na terenach wiejskich – obejmuje wszelkie formy aktywności turystycznej na terenach wiejskich, w tym pobyty w gospodarstwach rolnych, imprezy folklorystyczne, rzemiosło ludowe, tradycyjne życie w gospodarstwach rolnych. Agroturystyka, ekoturystyka, zwiedzanie parków narodowych, rezerwatów.

Źródło: Produkty markowe wg. Marketingowa strategia polski w sektorze turystyki na lata 2012-2020. Red. B. Walas, POT Warszawa 2011; opracowanie własne

1.4. Grupowanie atrakcji wg regionów

W załączonych w aneksie tablicach zestawiono 1024 atrakcji podzielonych na województwa. Natomiast w tabeli 2. podsumowano liczbę atrakcji, o których pozyskano informacje o frekwencji i zamieszczono w tablicach. Liczby te nie ilustrują bynajmniej potencjału regionów i nasycenia atrakcjami, ponieważ nie ujęto tu tych atrakcji, których gestorzy odmówili udzielenia informacji lub nie zostały sporządzone stosowne szacunki.

Najwięcej, bo aż 159 analizowanych obiektów, znajduje się w regionie małopolskim, 102 w mazowieckim, 90 w wielkopolskim, 86 w regionie dolnośląskim, 88 w śląskim. Najmniejszy zasób analizowanych atrakcji dotyczy regionu lubuskiego i opolskiego. Taki rozkład badanej zbiorowości atrakcji w przybliżeniu oddaje rzeczywisty potencjał atrakcji turystycznych w tych regionach turystycznych.

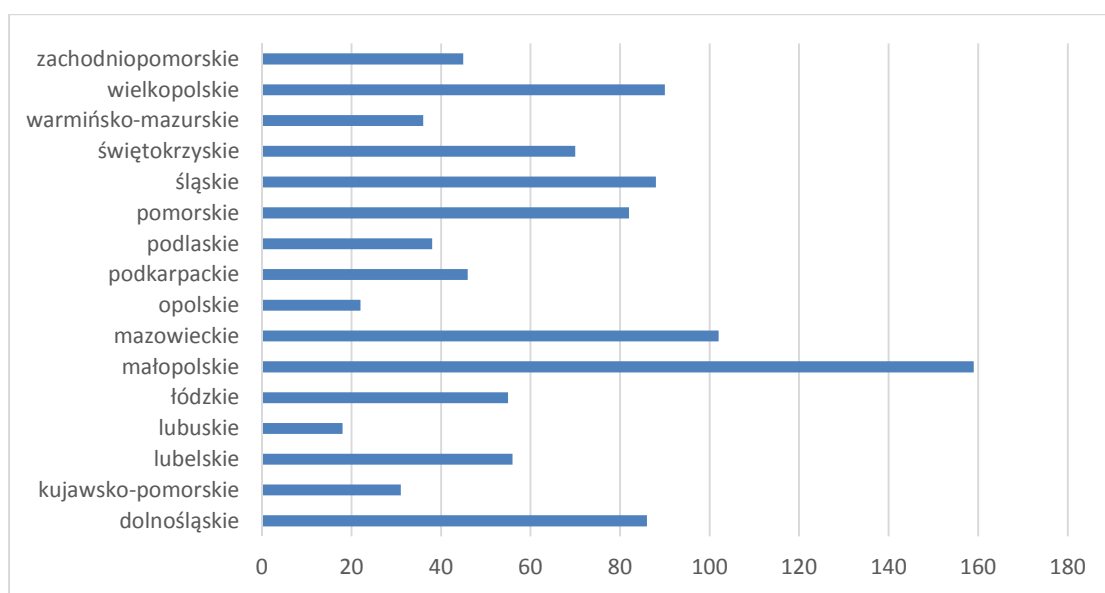
Największy zbiór atrakcji przyrodniczych analizowano w regionie dolnośląskim i małopolskim, ale w dwóch regionach (opolskim i warmińsko-mazurskim) nie wykazano ani jednego obiektu (mimo wysokiej oceny środowiska naturalnego woj. warmińsko-mazurskiego). Atrakcje związane z dziedzictwem kultury reprezentowane są we wszystkich województwach, najliczniej w małopolskim, mazowieckim, śląskim, wielkopolskim i dolnośląskim. Najwięcej placówek muzealnych znajdziemy w regionie małopolskim i mazowieckim oraz wielkopolskim i dolnośląskim, najmniej w lubuskim i opolskim. Atrakcje budowane od podstaw dla turystyki, takie jak parki rozrywkowe i parki tematyczne najliczniej wystąpiły w woj. świętokrzyskim, śląskim i małopolskim, brakło ich natomiast w warmińsko-mazurskim. Atrakcje typu wydarzenia najmocniej reprezentowane są w regionie małopolskim. Wśród atrakcji zaliczanych do 4 grupy, tj. imprez najwięcej odnotowano w regionie małopolskim i mazowieckim, brakło ich w opolskim, podkarpackim, podlaskim i warmińsko-mazurskim.

Analiza danych w tabeli 2. pozwala wskazać regiony o największym nasyceniu różnorodnymi atrakcjami (poddanymi analizie), należy do nich region małopolski, mazowiecki, wielkopolski i dolnośląski.

Tabela 2. Liczba atrakcji objętych badaniami frekwencji wg ich typów i województw.

Województwo	RAZEM	Przyrodnicze	Dziedzictwa Kultury		Parki rozrywki, linowe, wodne, tematyczne	Imprezy, wydarzenia
			Ogółem	W tym muzea		
dolnośląskie	86	11	67	48	4	4
kujawsko-pomorskie	31	3	22	19	3	3
lubelskie	56	6	46	34	3	1
lubuskie	18	3	12	9	2	1
łódzkie	55	2	44	36	5	4
małopolskie	159	13	117	97	8	20
mazowieckie	102	7	86	85	1	8
opolskie	22	1	20	13	1	0
podkarpackie	47	4	44	35	2	0
podlaskie	38	7	30	25	1	0
pomorskie	82	9	64	56	2	7
śląskie	88	7	68	56	7	6
świętokrzyskie	70	8	53	33	9	0
warmińsko-mazurskie	36	0	33	25	0	3
wielkopolskie	90	5	71	63	7	8
zachodniopomorskie	45	7	29	19	7	2
RAZEM	1025	93	806	653	62	67

Źródło: opracowanie własne

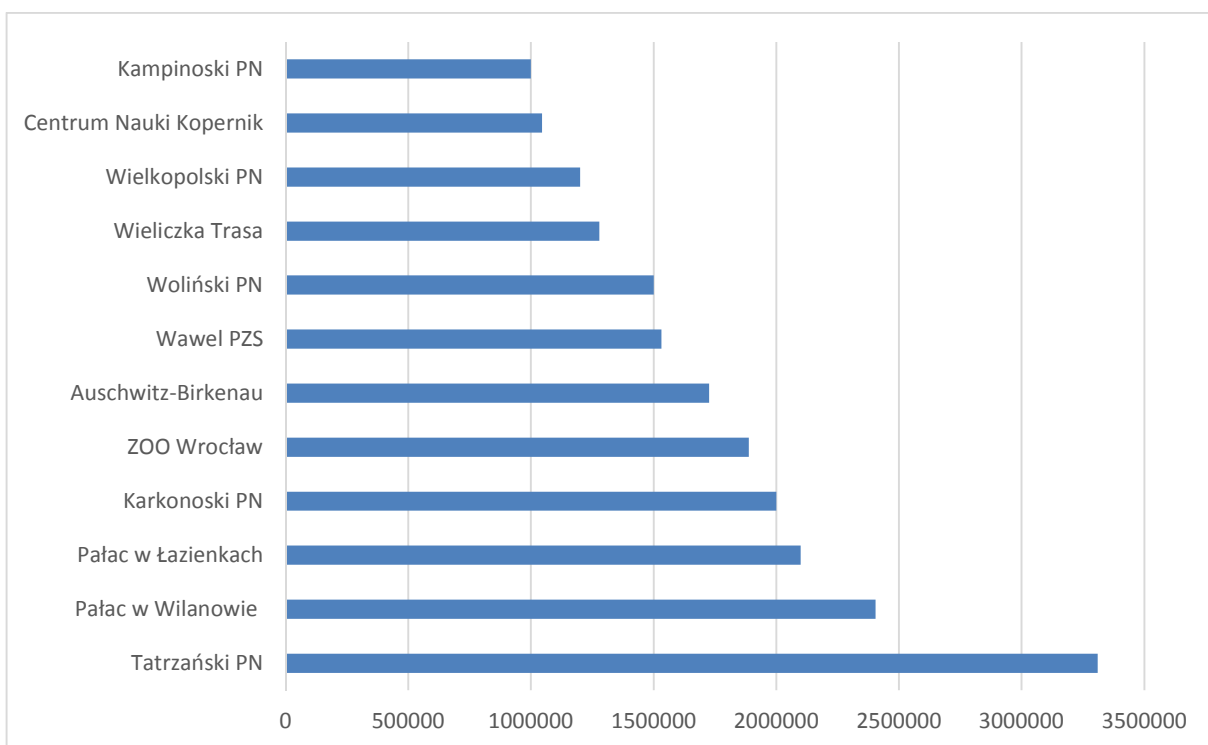
Ryc.1. Atrakcje objęte badaniami frekwencji wg województw w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne

2. FREKWENCJA W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH W 2015 ROKU WG TYPÓW ATRAKCJI

W analizowanej wcześniej tabeli 2. zestawiono atrakcje w 4 podstawowych grupach typologii Sworbrooke⁵. Najwięcej atrakcji zaliczono do grupy II obiektów dziedzictwa kulturowego, które pierwotnie służyły innym celom, a z czasem zmieniły funkcje (806 obiektów), ale w tej grupie znalazły się muzea (653 placówek). Na drugim miejscu znajdują się obiekty przyrody 93 obiekty, głównie parki narodowe i ogrody zoologiczne, bądź botaniczne, a na trzecim imprezy – 7 obiekty, najmniejszym zbiorem są parki rozrywki- 61 obiektów.

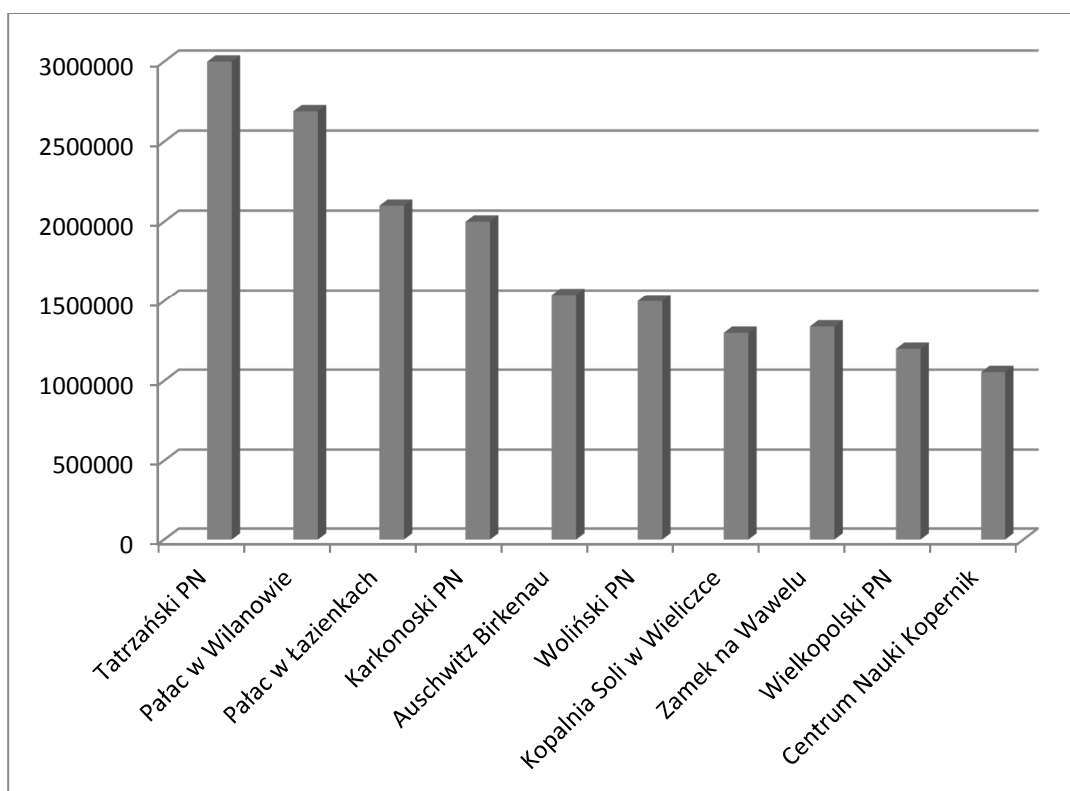
Rycina 1. przedstawia dwunastkę najczęściej odwiedzanych atrakcji turystycznych w Polsce. Znalazły się wśród nich 5 parkowych narodowych (Tatrzański, jako pierwszy na liście, Karkonoski, Woliński, Wielkopolski i Kampinoski), 3 muzea zlokalizowane w pałacach i zamkach (Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Pałac w Łazienkach i Wawel), Muzeum Pomnik Pamięci w Auschwitz Birkenau, zabytkowa trasa turystyczna w Kopalni Soli w Wieliczce oraz ZOO we Wrocławiu i Centrum Nauki Kopernik w Warszawie.

Ryc.2. Top 12 najczęściej odwiedzanych atrakcji w Polsce w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne

W porównaniu z 10 najbardziej frekwentowanych atrakcji w 2014 r. nie nastąpiły większe zmiany. Jedynie do pierwszej dziesiątki zakwalifikował się Ogród Zoologiczny we Wrocławiu z frekwencją prawie 1,9 mln odwiedzających, co dało mu miejsce 5. W pierwszej dwunastce znalazł się Kampinoski Park Narodowy, ale z frekwencją mniejszą niż Centrum Nauki Kopernik w Warszawie.

Ryc.3. Top 10 najczęściej odwiedzanych atrakcji w Polsce w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne

2.1. Atrakcje przyrodnicze

Wśród atrakcji przyrodniczych, tak w Polsce, jak na świecie, największą frekwencję mają parki narodowe. Według raportu dotyczącego wpływu ruchu turystycznego na obszary chronione, opublikowanego ostatnio przez serwis Public Library of Science (PLOS)⁶, każdego roku parki narodowe i rezerваты świata odwiedza ponad 8 mld ludzi, generując przy tym ok. 600 mld USD dla branży turystycznej. Jednocześnie, na ochronę i zachowanie tych terenów przeznaczają się ok. 10 mld USD rocznie. Zdaniem Robin Naidoo z WWF, jednego z twórców

⁶ Raport powstał na podstawie analizy danych z 556 parków na całym świecie (bez Antarktydy).

raportu, te szacunkowe, wielomiliardowe przychody generowane przez obszary chronione stanowią bardzo niepełny obraz prawdziwej wartości ekonomicznej tych parków, ponieważ nie uwzględniają różnorodnych funkcji, jakie spełniają one dla globalnego ekosystemu.

W Afryce najczęściej odwiedzanym parkiem jest Table Mountain National Park w RPA (1,4 mln odwiedzających) oraz położony w tym samym kraju Park Narodowy im. Krugera (1 mln odwiedzających). W Azji największą frekwencję wykazuje Seoraksan National Park w Korei Płd. (3,1 mln odwiedzających) oraz Mount Huangshan w Chinach (1,3 mln gości). W Australii największą frekwencję ma Gondwana Rainforests (510 000 odwiedzających) oraz Uluru-Kata Tjuta National Park (380 000 odwiedzających).

Zdecydowanie większą frekwencję wykazują parki narodowe w Europie i w USA. Wśród europejskich parków prym wiodą parki brytyjskie, położone w pobliżu wielkich aglomeracji, nastawione przede wszystkim na aktywności rekreacyjne mieszkańców. Są to PN Lake District (10,5 mln odwiedzających) oraz PN Peak District (10,1 mln). W USA w 2015 r. odnotowano 307 mln odwiedzających wszystkie parki narodowe będący w systemie National Park Service (liczy on 405 obiektów, w tym 59 parków narodowych o statusie podobnym do polskich parków). Najbardziej popularnym parkiem jest Great Smoky Mountain National Park, który co roku odwiedza ponad 10 mln osób, wyprzedza on znacznie Grand Canyon National Park (4,8), Yosemite NP (3,9 mln) oraz Yellowstone National Park (3,4 mln)⁷.

Wśród polskich atrakcji przyrodniczych największą frekwencję również wykazują parki narodowe. Polskie parki narodowe rocznie odwiedza kilkanaście milionów turystów. Największą frekwencję w 2015 r. zanotowano w Tatrzańskim PN, który odwiedziło ponad 3,3 mln turystów, następnie w Karkonoskim – 2 mln turystów, a 1,5 mln zwiedziło park Woliński. Na te trzy parki przypada 60% wszystkich zwiedzających. Najmniejszą frekwencję notuje się natomiast w parkach: Narwiańskim (15 tys.), Drawieńskim (22 tys.) i Poleskim (41 tys.). O ile w topowych parkach narodowych, poza Tatrzańskim, frekwencja nie uległa większym zmianom, to w tych najrzadziej odwiedzanych nastąpił relatywnie znaczny przyrost liczby

⁷ Absolutne rekordy frekwencji notują narodowe systemy rekreacyjne i szlaki, rekordzistami są Golden Gate National Recreation Area (15 mln odwiedzających) oraz Blue Ridge Parkway (13,9 mln odwiedzających.).

turystów⁸. Na atrakcyjność turystyczną parków narodowych i ich popularność wśród turystów wpływ mają zarówno walory wypoczynkowe i specjalistyczne, jak i ich wartości krajoznawcze oraz położenie geograficzne względem ośrodków emisji ruchu turystycznego (wielkie aglomeracje miejskie).

Zasadniczym problemem turystycznego wykorzystania wielu parków jest nadmierna frekwencja zwiedzających. Zbyt duża liczba turystów skoncentrowana na wytyczonych ciągach zwiedzania niesie zagrożenia dla środowiska naturalnego (hałas, zanieczyszczenia, antropopresja itp.). W najgorszej sytuacji są niewielkie parki narodowe o ustalonej, wysokiej renomie jako miejsca atrakcyjne, położone w pobliżu wielkich miejskich aglomeracji. Największe obciążenie wykazuje Karkonoski PN (ponad 35,8 tys. os./km²), Pieniński PN (ponad 34,4 tys. osób/km²) oraz Ojcowski PN (18,6 tys. osób/km²). Olbrzymie masy ludzi przemieszczające się przez szlaki turystyczne tych parków stwarzają wiele problemów dla funkcji ochrony środowiska. Niewiele mniejsze obciążenie wykazują parki odmienne w swoim charakterze – Tatrzański PN – 15,6 tys. os./km² (sanktuaria polskiej górskiej przyrody) i Wielkopolski PN – 15,8 tys. os./km² (w zasadzie park podmiejski dla Poznania). Wyróżnia się również pod względem liczby odwiedzających Zagroda Żubrów w Wolińskim Parku Narodowym (160 tys.).

Znaczną frekwencję wykazują ogrody zoologiczne, ogród we Wrocławiu z frekwencją prawie 1,9 mln odwiedzających znalazł się na 5 pozycji w rankingu na najczęściej odwiedzane atrakcje turystyczne Polski. Dużą frekwencję notują ogrody w Warszawie (882 tys.), Gdańsku (435 tys.) i Krakowie (309 tys.) oraz Akwarium w Gdyni (432 tys.). Wśród ogrodów wyróżnia się Ogród Japoński w Parku Szczytnickim we Wrocławiu (256 tys. odwiedzających), Ogrody tematyczne Hortulus w Dobrzycy (158 tys.) oraz palmiarnie w Gliwicach i Poznaniu (157 tys. osób).

Często odwiedzanymi atrakcjami przyrodniczymi są jaskinie. Wśród badanych obiektów największą frekwencję ma Grota Łokietka w Ojcowie (ponad 99 tys.), Jaskinia Raj w Chęcinach (92 tys.) oraz Jaskinia Niedźwiedzia w Kletnie (ponad 80 tys.).

⁸ Większość parków od lat podaje takie same wartości, zaokrąglone do setek tysięcy. Świadczy to o szacowaniu frekwencji zaledwie na podstawie danych z odległych lat. Jedynie Tatrzański PN prowadzi systematyczne badania, stosuje metody doszacowania ruchu i publikuje dane na swojej stronie internetowej. Frekwencje w TPN opisano jako studium przypadku 1 w niniejszym raporcie.

2.2. Atrakcje dziedzictwa kulturowego

W tej kategorii atrakcji wykazano takie obiekty dziedzictwa kulturowego, jak zabytki architektury, techniki, archeologii, obiekty militarne. Należą do nich zarówno zamki (wykorzystywane na cele muzealne, hotelowe, albo będące w trwałej runie), pałace, dwory. Wykazano również obiekty wpisane na listę UNESCO (14 wpisów, 28 obiektów). Znaczną grupę stanowią sanktuaria, niestety GUS i Kościelny Instytut Statystyczny podają frekwencje tylko dla sanktuariów kościoła katolickiego, a ostatnie dane pochodzą z 2011 r.

W kategorii „zamki” największą frekwencję odnotowano na Wawelu; tylko oddziały Państwowych Zbiorów Sztuki mieszczące się na Wzgórzu Wawelskim odwiedziło w 2014 r. 1 mln 532 tys. osób. Wielu turystów odwiedza Wawel poprzestając na wejściu na dziedziniec i obejrzeniu panoramy miasta i katedry wawelskiej. Bez badań terenowych nie sposób jednak doszacować liczbę odwiedzających takie atrakcje jak zamki, w których tylko część obiektów jest biletowana.

W tym samym czasie Zamek Królewski w Warszawie odwiedziło 670 tys. osób. Na trzecim miejscu pod względem liczby odwiedzających znalazł się zamek w Malborku (544 tys.). W dalszej kolejności lokują się zamki w Książu (288 tys.), Niedzicy (261 tys.), Ogrodzieńcu (163 tys.) i Krzyżtopór w Ujeździe (158 tys.). We wszystkich tych obiektach w porównaniu z rokiem 2014 nastąpił wzrost frekwencji od 5 do 10%.

Większa frekwencja notowana jest w zespołach pałacowo-parkowych, gdyż gestorzy doliczają tu osoby korzystające tylko z parków. Absolutnym liderem jest tutaj Pałac w Wilanowie z ogrodami (prawie 2,4 mln osób). Niewiele ustępuje mu zespół pałacowo-parkowy Łazienki w Warszawie z 2,1 mln odwiedzających. Zdecydowanie skromniej na tle tych dwóch obiektów kształtuje się frekwencja w pozostałych pałacach – Łańcucie (340 tys.), Pszczynie (237 tys.) czy Nieborowie (159 tys.).

Wśród zabytków techniki prym wiedzie Kopalnia Soli w Wieliczce – Trasa Turystyczna z frekwencją sięgającą prawie 1,3 mln zwiedzających w 2015 r. Znacznie ustępuje jej Kopalnia Soli w Bochni (156 tys.). Oba te obiekty zostały połączone wspólnym wpisem na listę UNESCO w 2013 r. Zlokalizowane w Złotym Stoku Kopalnia Złota wraz z Średniowiecznym Parkiem Techniki przyciąga 185 tys. turystów. Natomiast Kopalnia Guido wraz ze skansenem górniczym „Królowa Luiza” podaje frekwencję łącznie z Muzeum Górnictwa w Zabrze na poziomie 115 tys. odwiedzających.

Kolejne miejsce zajmuje w tej kategorii Zabytkowa Kopalnia Srebra i Skansen Maszyn Parowych w Tarnowskich Górach (63 tys.). Tajemnicze Podziemne Miasto Głuszyca – Kompleks Osówka szacuje frekwencje na poziomie 120 tys. odwiedzających. Unikatowa Kopalnia Krzemienia Pasiastego - Krzemionki notuje w ciągu roku 32 tys. odwiedzających, a Chełmskie Podziemia Kredowe około 21 tys.

W wykazie atrakcji znajdziemy zdecydowanie mniej obiektów archeologicznych. Najbardziej atrakcyjne miejsce w tej kategorii to Biskupin. Tutejszy rezerwat archeologiczny odwiedza ponad 196 tys. turystów, a w cyklicznej imprezie, jaką jest Festyn Archeologiczny, notuje się od 50 do 30 tys. widzów i uczestników. Ustępuje pod względem frekwencji Biskupinowi skansen archeologiczny w Trzcinicy, zwany Karpacką Troją (34 tys. odwiedzających). Rezerwat archeologiczny kamienne Kręgi w Odrach i Węsiarach przyciągają zaledwie 7 tys. odwiedzających.

Dużą popularnością cieszą się latarnie morskie położone nad Bałtykiem. Urozmaicają one, w razie złej pogody, wypoczynek nad morzem. Liderem w tej kategorii jest Latarnia morska Rozewie (102 tys.), wyprzedzająca znacznie latarnie w Niechorzu, (70 tys.), Świnoujściu (68 tys.), na Helu (54 tys.), w Krynicy Morskiej (43 tys.) i Gąskach (30 tys.)⁹.

W wykazie atrakcji wyróżniono kategorię sanktuaria, dzielącą się pod względem zasięgu oddziaływania na międzynarodowe, krajowe i ponadregionalne. Pierwsza szóstka sanktuariów przyciągających ruch pielgrzymkowy w Polsce to Częstochowa (4 mln), Kraków – Łagiewniki (2 mln), Zakopane – Krzeptówki (2 mln), Kalwaria Zebrzydowska (1,2 mln) oraz Licheń (1,1 mln). Ponad 0,5 mln pielgrzymów wykazują również Niepokalanów i Piekary Śląskie.

Obok parków rozrywki do atrakcji turystycznych, cieszących się największą popularnością na świecie, należą muzea. W 2014 r. frekwencja w 20 największych muzeach na świecie wyniosła ponad 106 mln osób. Wg raportu TEA¹⁰ w 2015 r. największą frekwencję wykazał Luwr w Paryżu (8,7 mln), wyprzedzając Muzeum Narodowe Chin w Pekinie (7,3 mln) oraz muzea w Waszyngtonie - Muzeum Historii Naturalnej (6,9 mln) oraz Narodową Galerię Lotnictwa i Kosmonautyki (6,8). Należy dodać, że poza Luvrem wykazane we wspomnianym raporcie na najwyższych miejscach w rankingu muzea są wolne od opłat. Dotyczy to również

⁹ Dane za 2014 r., nie udało się uzyskać od gestorów danych za 2015 r. do 10.12.2016

¹⁰ The Global Attractions Attendance Report, 2016. 2015 Theme Index and Museum Index. Themed Entertainment Association (TEA). www.TEAconnect.org, dostęp 30.06.2016

znajdujących się na 5 i 9 w rankingu bezpłatnych muzeów w Londynie – Gallerii Narodowej (5,8 mln) i Muzeum Brytyjskiego (6,8 mln). W roku 2015 zanotowano jednak niewielki (0,7%) spadek frekwencji w największych muzeach świata, największy w Luwrze i Gallerii Narodowej w Londynie, a znaczący wzrost frekwencji (aż o 40%) w Muzeum Nauki i Techniki w Szanghaju.

Tabela 3. Top 10 najczęściej odwiedzanych muzeów na świecie w latach 2014 – 2015.

LP	Nazwa Muzeum	% zmian	2015	2014	Płatne Wolne
1	Luwr	-6,5	8,700 000	9, 300 000	Płatne
2	Muzeum Narodowe Chin w Pekinie	-4,5	7,290 000	7,630 000	Wolne
3	Muzeum Narodowe Historii Naturalnej w Waszyngtonie	-5,5	6,900 000	7,300 000	Wolne
4	Muzeum Lotnictwa i Kosmosu Waszyngtonie	3,0	6,900 000	6,700 000	Wolne
5	Muzeum Brytyjskie w Londynie	1,9	6,821 000	6,695 000	Wolne
6	Metropolitalne Muzeum Sztuki Nowy Jork	1,6	6,300 000	6,200 000	Płatne
7	Muzeum Watykańskie	-2,8	6,000 200	6,177 000	Płatne
8	Muzeum Nauki i Technologii Szanghaj	40,9	5,948 000	4,222 000	Płatne
9	Galeria Narodowa Londyn	-7,9	5,908 000	5,402 000	Wolne
10	Muzeum Narodowego Pałacu Taipei	-2,1	5,288 000	5,402 000	Płatne

Źródło: *The Global Attractions Attendance Report, 2016. 2015 Theme Index and Museum Index. Themed Entertainment Association (TEA)*. www.TEAconnect.org,

Wśród badanych polskich atrakcji największą, pod względem liczebności, grupę stanowią właśnie muzea. Według stanu w dniu 31.12.2015 r. w Polsce prowadziło działalność 926 muzeów (łącznie z oddziałami; 844 w 2014 r.), z których 80,1% należało do sektora publicznego. Organizatorem zdecydowanej większości instytucji publicznych były jednostki samorządu terytorialnego (81,3%). W ramach sektora prywatnego organizatorami muzeów były najczęściej osoby fizyczne (prawie 1/3 prywatnych muzeów), organizacje społeczne, polityczne i związki zawodowe (przeszło 28%) oraz Kościoły i związki wyznaniowe (prawie co piąte)¹¹.

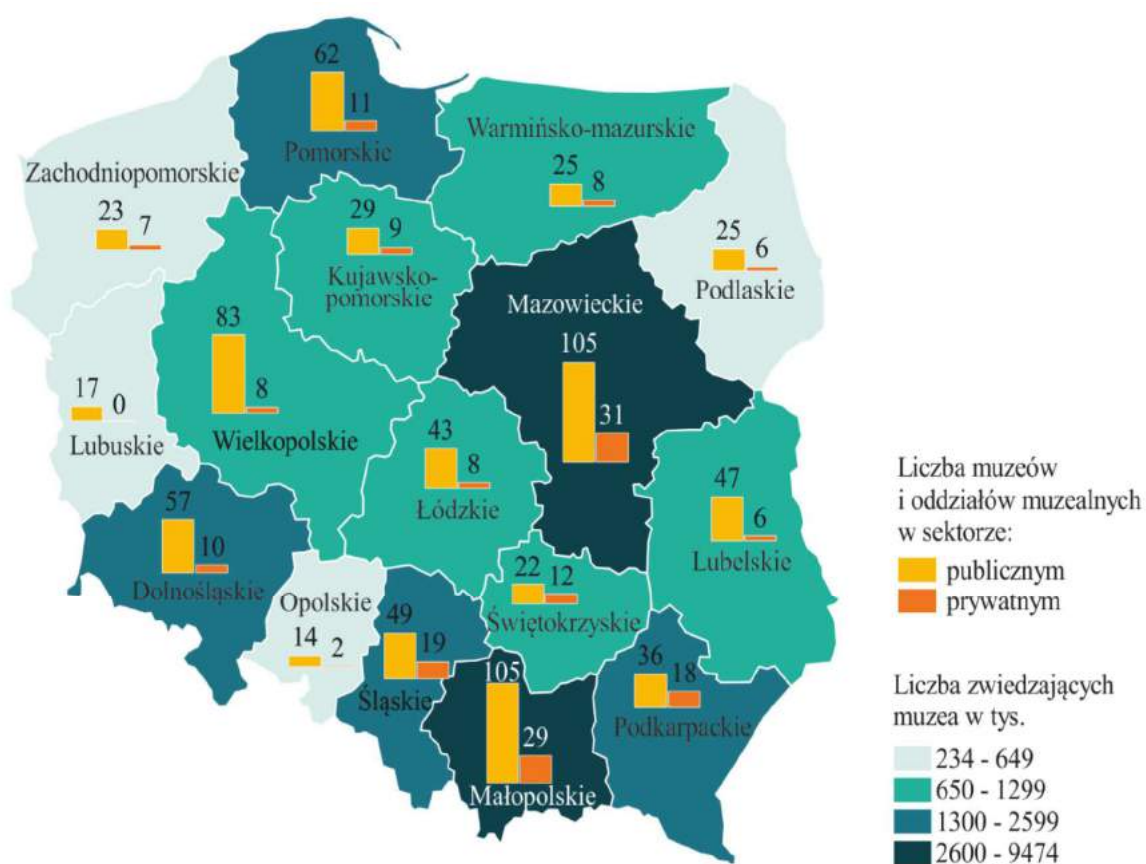
Muzea w 2015 r. zwiedziło 33,3 mln osób (o 8,7% więcej w porównaniu z rokiem poprzednim), w tym 14,8 mln osób bezpłatnie. Zorganizowane grupy młodzieży szkolnej stanowiły 16,5% ogółu zwiedzających (w 2014 r. – 19,1%). Największą popularnością wśród zwiedzających, tak jak w roku poprzednim, cieszyły się muzea o profilu artystycznym i historycznym, które odwiedziło odpowiednio: 7,9 mln i 6,3 mln osób. Okazją do

¹¹ Kultura w 2015, GUS, Warszawa 2016

nieodpłatnego poznawania polskiego dziedzictwa narodowego jest corocznie organizowana „Noc Muzeów”. Z tej formy zwiedzania skorzystało ok. 1,1 mln osób (o 10,5% więcej niż w 2014 r.), natomiast z innych form imprez okolicznościowych – 2,5 mln osób.

Najwięcej muzeów zlokalizowanych jest w woj. małopolskim i mazowieckim, najmniej w opolskim i lubuskim. Pod względem liczby zwiedzających muzea, obok takich liderów jak woj. małopolskie i mazowieckie wyróżniają się również zarówno pod względem liczby placówek jak i frekwencji województwa pomorskie i dolnośląskie.

Ryc. 4. Liczba muzeów i zwiedzających muzea w 2015 r.

Źródło: Kultura w 2015, GUS,

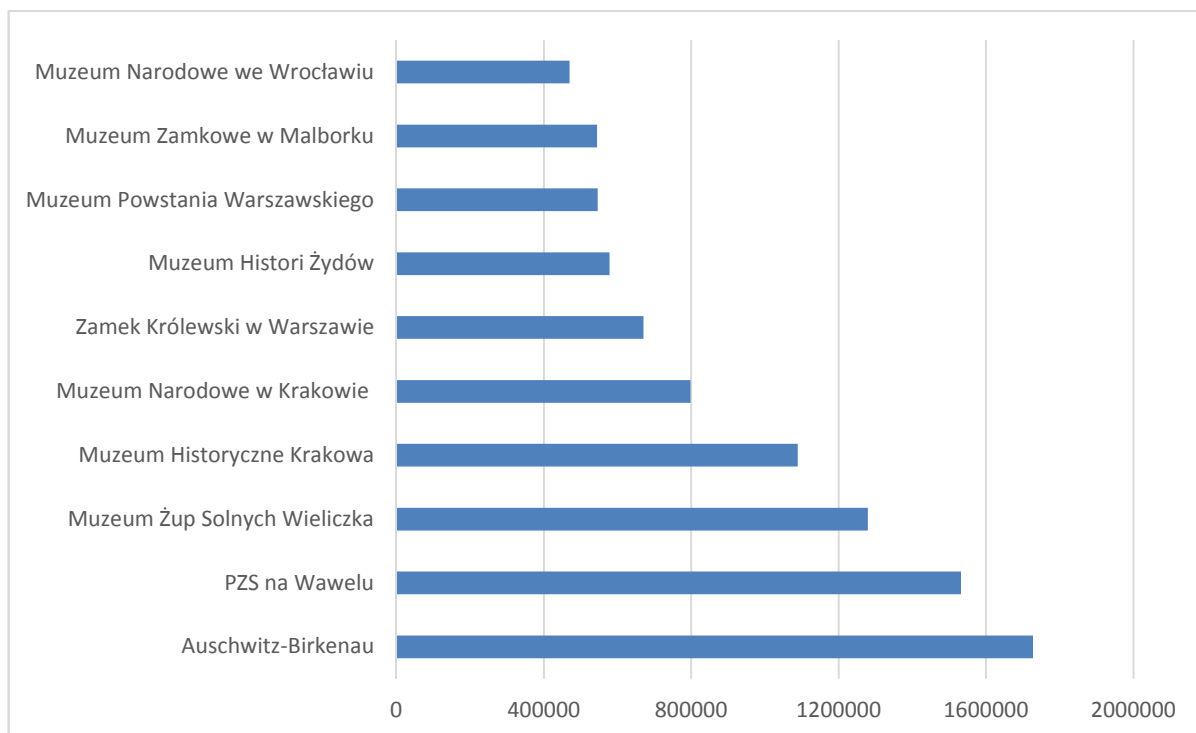
W tablicach zamieszczonych w aneksie zebrano dane dotyczące frekwencji odwiedzających muzea dla 800 obiektów (łącznie z oddziałami muzeów, często kojarzonymi jako osobna atrakcja turystyczna; np. Muzeum Fabryka Schindlera jest oddziałem Muzeum Historycznego Krakowa).

Najwyższą frekwencję odwiedzających wykazują zlokalizowane w Warszawie Muzea – Pałace w Wilanowie (2,4 mln) i Łazienkach (2,1 mln) odwiedzających, które wymieniono w kategorii założenia pałacowo-ogrodowe. Należy dodać, że wliczanie osób odwiedzających tylko ogrody pałacowe fałszuje obraz liczby odwiedzających te obiekty. Jak wykazano w raporcie poprzednim, z danymi za 2014 r. Muzeum Pałacu Króla Jana Sobieskiego w Wilanowie na park, przedpola i dziedziniec przypada $\frac{3}{4}$ odwiedzających. Wnętrza Pałacu oglądało zaledwie 212 tys. osób.

Jeżeli wyłączymy warszawskie Pałace – Ogrody z kategorii muzeów to liderem frekwencji będzie Pomnik Pamięci Auschwitz – Birkenau (1,75 mln w 2015 r., wejście bez biletów, opłata za usługę przewodnicką). Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu – omawiane w kategorii zamki, ale będące w istocie wielooddziałowym muzeum lokują się na drugim miejscu z liczbą 1,53 mln odwiedzających. Trzeba dodać, że liczba ta powstała z sumowania liczby odwiedzających wszystkie placówki PZS na Wawelu. Założyć można, że wielu turystów za jednym wejściem na wzgórze wawelskie odwiedza kilka placówek muzealnych, ale takie sumowanie frekwencji z oddziałów jest powszechnie praktykowane w muzeach wielooddziałowych. Trzecie miejsce zajmuje Muzeum Żup Solnych w Wieliczce połączone z Trasa Turystyczną po kopalni soli. Wykazano już wcześniej tą instytucję wśród zabytków techniki. Na czwartym miejscu znajduje się Muzeum Historyczne miasta Krakowa z swoimi oddziałami, które odwiedziło w 2015 r. 1,08 mln; (w tym Podziemia Rynku 339 tys., czy Fabrykę Schindlera 338 tys. osób). Muzeum Narodowe w Krakowie wraz ze swoimi 10 oddziałami odnotowało w tym samym roku frekwencję na poziomie 798 tys. Na kolejnych miejscach znajdują się muzea zlokalizowane w Warszawie – Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum Rezydencji Królów Polski (669 tys.), Muzeum Historii Żydów Polskich (578 tys.), Muzeum Powstania Warszawskiego (546 tys.) oraz Muzeum Zamkowe w Malborku (544 tys.) i Muzeum Narodowe we Wrocławiu z oddziałami (469 tys.). Obiekty te stanowią pierwszą dziesiątkę najczęściej odwiedzanych muzeów w Polsce (Ryc. 5).

Specyficzną formą obiektów muzealnych są skanseny – muzea na wolnym powietrzu. Aktualnie jest ich w Polsce ponad 50, dzielą się na skanseny kolejnictwa, archeologiczne oraz etnograficzne. W czasie badań uzyskano frekwencje z kilku obiektów skansenowskich, wśród nich największą liczbą odwiedzających wykazało Muzeum Wsi Kieleckiej w Tokarni (144 tys.) wyprzedzając w 2015 r. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku (140 tys.) i Park

Etnograficzny w Olsztynku (86 tys.) oraz Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie (77 tys.) i Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie (77 tys.).

Ryc. 5. Top 10 najczęściej odwiedzanych muzeów w Polsce w 2015 r. .

Źródło: opracowanie własne np. danych GUS

2.3. Atrakcje tworzone specjalnie dla turystów

Do tej grupy atrakcji zaliczono obiekty tworzone specjalnie dla turystów, takie jak parki rozrywki (składają się na parki tematyczne, parki dinozaurów, wesołe miasteczka, miasteczka westernowe, parki linowe oraz parki wodne), kolejki linowe, parki safari i ogrody zoologiczne.

Parki rozrywki i parki tematyczne to najszybciej rozwijające się atrakcje turystyczne, na których oparty jest ogromny segment światowego rynku turystycznego. Produkt turystyczny jakim są parki rozrywki skierowany jest zarówno do dzieci i młodzieży jak i osób dorosłych. W 2015 r. odnotowano działalność ponad 1500 większych parków rozrywki i parków tematycznych, które przyciągnęły 1,5 mld odwiedzających, a obroty handlowe przekraczają wartość 16 mld euro. Najbardziej popularnym parkiem od wielu lat jest Magiczne Królestwo Disneya (*Disney's Magic Kingdom*) w Orlando z liczbą 20,5 mln odwiedzających. Wyprzedza

on najstarszy, kalifornijski Disneyland w Anaheim z frekwencją 18,2 mln odwiedzających oraz Tokio Disneyland (16,6 mln) odwiedzających). Wśród 10 najbardziej frekwentowanych parków rozrywki na świecie 8 pierwszych to parki Disneya. Najwięcej parków rozrywki znajduje się w Ameryce Północnej (USA i Kanada). Pod względem frekwencji odwiedzających obserwujemy, że drugim kontynentem po Ameryce Pn. stała się Azja, za sprawą inwestycji w tym sektorze poczynionych w Japonii i Chinach.

Tabela 4. Top 10 najczęściej odwiedzanych parków rozrywki/tematycznych na świecie w latach 2014 – 2015.

LP	Nazwa Parku	% zmian	2015	2014
1	MAGIC KINGDOM AT WALT DISNEY WORLD, Lake Buena Fl, USA	6,0	20,492,000	19,332,000
2	DISNEYLAND, Anaheim, CA, U.S.	9,0	18,278,000	17,769,000
3	TOKYO DISNEYLAND, Tokyo, Japan	-4,0	16,600 000	17,300 000
4	UNIVERSAL STUDIOS JAPAN, Osaka, Japan	17,8	13,600,000	11,800,000
5	TOKYO DISNEY SEA, Tokyo, Japan	-3,5	13,600,000	14,100,000
6	EPCOT at Walt Disney World, Lake Buena Vista, FL, U.S.	3,0	11,798,000	11,454,000
7	DISNEY'S ANIMAL KINGDOM at Walt Disney World, Lake Buena Vista, FL, U.S.	5,0	10,922,000	0,402,000
8	DISNEY'S HOLLYWOOD STUDIOS at Walt Disney World, Lake Buena Vista, FL, U.S.	5,0	10,828,000	10,312,000
9	DISNEYLAND PARK AT DISNEYLAND PARIS, Marne-la-Vallée, France	4,2	10,360,000	9,940,000
10	UNIVERSAL STUDIOS at Universal Orlando, FL, U.S. 16.0% 9,585,000 8,263,000	16,0	9,585,000	8,263,000

Źródło: *The Global Attractions Attendance Report, 2016. 2015 Theme Index and Museum Index. Themed Entertainment Association (TEA).* www.TEAconnect.org.

W Polsce, parki rozrywki powstają, choć nie na taką skalę jak w USA czy Japonii. „Polski Portal Parków Rozrywki” – www.parkrozrywki.pl [data dostępu: 02.12.2016 r.] – wylicza wśród rekomendowanych 3 parki nazwane lunaparkami: Śląskie Wesołe Miasteczko zlokalizowane na terenie Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, Rodzinny Park Rozrywki „Rabkoland” w Rabce i Łódzki Lunapark na Zdrowiu. Na portalu tym znalazły się również ogrody zoologiczne i parki safari (np. w Świerkocinie), kilkanaście parków wodnych oraz klasyczne parki rozrywki, w tym Park Jurajski w Bałtowie, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska. Ostatnia dekada przyniosła fenomenalny rozwój parków z dinozaurami w temacie. Jest ich w Polsce 18. Oprócz wspomnianego już Bałtowa powstały: „Dinolandia” w Inwałdzie, „Dinozatorland” w Zatorze, „Jura Park” Solec, „Mega Park” w Grudziądzu, „Park Dinozaurów” w Karłowie, Ustroniu, „Park Jurajski Krasnobrodzkie”,

„Woliński Park Dinozaurów”, „Dinopark” w Kołacinie i Szklarskiej Porębie, „Jura Park” w Krasiejowie, Łebie i Wasilkowie, „Park Dinozaurów” Nowiny Wielkie i „Zaurolandia” w Rogowie.

Podobna tendencja dotyczy parków miniatur, których wg stanu na lipiec 2011 r. znajdziemy w Polsce 11: Skansen Miniatur w Pobiedziskach, Jurajski Gród w Janowie, Miniaturowe Świątynie w Częstochowie i Myczkowcach, Park Miniatur „Świat Marzeń” w Inwałdzie, Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska w Kowarach, Park Miniatur Zamków Krzyżackich w Chełmnie, Kaszubski Park Miniatur, Park Miniatur Zamków Jurajskich w Ogrodzieńcu, Park Miniatur Warmii i Mazur w Gierłozu, Park Miniatur Zabytków Podlasia w Hajnówce i Park Miniatur Zielony Dwór w Chocielewku. Należy dodać jeszcze 3 miasteczka westernowe (choć kulturowo zupełnie obce dla naszego kraju cieszą się ogromnym powodzeniem) – w Karpaczu, Mrągowie i Sońsku; Żorach, bajkowe parki św. Mikołaja, liczne esplanady i parki ekstremalne (linowe).

Obiekty te tworzone są przez prywatnych inwestorów, niechętnych do udzielenia informacji o frekwencji. Najczęściej zasłaniają się tajemnicą handlową albo w ogóle nie odpowiadają na zapytania. Największą frekwencję wśród parków z dinozaurami wyróżnia się Jura Park w Bałtowie (320 tys. odwiedzających w 2014 r.) wyprzedzając Jura Park w Krasiejowie (270 tys.) i Park Dinozaurów Nowiny Wielkie (35 tys.) w lubuskim. Największy i najczęściej odwiedzany małopolski park z dinozaurami w Zatorze odmawia udzielenia informacji o frekwencji. Ten sam gestor zarządza również położonym nieopodal największym parkiem miniatur w Inwałdzie oraz nowym parkiem Energylandia. Z tej kategorii atrakcji uzyskano tylko dane z Parku Miniatur Jurajskich w Ogrodzieńcu (60 tys. odwiedzających).

Osobną kategorią są takie obiekty jak centra nauki i planetaria. Ogromną popularnością cieszy się Centrum Nauki Kopernik w Warszawie (ponad 1 mln odwiedzających), a nowo utworzone Centrum Nauki w Podzamczu Chęcińskim odnotowało w 2015 r. ponad 70 tys. osób. Park tematyczny „Magiczne Ogrody” w Janowcu podaje frekwencje na poziomie 200 tys. odwiedzających. Planetarium w Toruniu odwiedziło w 2015 r. 319 tys. osób, a podobny obiekt zlokalizowany na terenie Śląskiego Parku w Chorzowie ponad 180 tys. osób.

Wśród parków wodnych największą frekwencję ma park we Wrocławiu (1,88 mln gości rocznie), Aquadrom w Rudzie Śląskiej - ponad 480 tys., a parki w Tarnowie i

Zakopanem odwiedza ponad 300 tys. osób. Większą frekwencję mają nowoczesne Termy Maltańskie w Poznaniu (prawie 1 mln gości) oraz Termy Bania w Białce Tatrzańskiej (700 tys.), Bukovina w Bukowinie Tatrzańskiej (około 450 tys. gości) i Termy Uniejów (200 tys.).

Otrzymane dane od gestora kolejki na Jaworzynę Krynicką pozwalają szacować frekwencję w tej kolejce gondolowej na poziomie 350 – 500 tys. osób obsłużonych rocznie. W odniesieniu do tego typu urządzeń bardziej precyzyjne są dane charakteryzujące sezon letni, ponieważ korzystanie z kart narciarskich w okresie sezonu zimowego wymaga specjalnego przeszacowania frekwencji. Kolejka linowa na Skrzyczne szacuje liczbę obsłużonych osób na 208 tys., a zlokalizowana w Parku Śląskim kolejka „Elka” notuje frekwencje na poziomie 150 tys. osób. Ciuchcia Ponidzie Ekspres przewozi ponad 18 tys. turystów, a Kolejka Leśna w Bieszczadach szacuje liczbę pasażerów na 130 tys. Zdecydowanie mniej popularna jest Rogowska oraz Koszalińska Kolejka Wąskotorowa (około 10 tys. pasażerów).

2.4. Imprezy, eventy

Ostatnia grupa atrakcji to wydarzenia, imprezy, takie jak festiwale, festyny, obrzędy folklorystyczne, jarmarki, igrzysk i wydarzenia sportowe oraz inscenizacje bitew. W odniesieniu do imprez nie ma dokładnych danych o frekwencji, często składają się one z wielu niebiletowanych plenerowych wydarzeń kulturalnych. Szacunki podawane przez organizatorów i dziennikarzy różnią się i bywają przesadzone. Wysoką frekwencję podają organizatorzy w odniesieniu do Gdańskiego Jarmarku Dominikańskiego. Jest on jedną z największych w Europie, największą, najstarszą i najpopularniejszą w Polsce imprezą plenerową, handlową i kulturalno-rozrywkową. W ciągu trzech tygodni na przełomie lipca i sierpnia, bierze w niej udział ponad 6 milionów odwiedzających z kraju i zagranicy. Wydarzenie takie jak Przystanek Woodstock w Kostrzynie nad Odrą oszacowano w 2015 r. na 210 tys. (duży spadek frekwencji w stosunku do rekordowego 2014 r.).

Bardzo popularne stały się w ostatnim czasie iluminacje przestrzeni miejskich. Organizowany w Toruniu Bella Skyway Festival – spektakularna projekcja na kilku połączonych kurtynach wodnych przyciąga, wg może przesadzonych szacunków, 300 tys. widzów. Podobny charakter ma Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła (Light Move Festival)

który odbywa się od 2011 roku w centrum Łodzi. Bogaty program artystyczno-kulturalny wydarzenia, obejmuje działania oparte na sztukach wizualnych, prezentowanych w otwartych przestrzeniach miejskich w 2D/3D.

Popularnymi imprezami przyciągającymi zarówno turystów jak i mieszkańców są imprezy sylwestrowe, organizowane w dużych miastach. O rekordową frekwencją rywalizuje Kraków, Wrocław i Warszawa. Wg danych Urzędu m. Krakowa, w 2015 r. na Rynku Głównym w tzw. FUNtastycznym Sylwestrze wzięło udział 150 tys. osób. Podobną frekwencją zanotowano w organizowanym pod Wawelem „Święcie Wianków”. W cyklu imprez nazwanych „Krakowskie Noce” (Noc Muzeów, Noc Teatru, Noc Jazzu, Noc Cracovia Sacra, Noc Poezji) bierze udział od 250 tys. do 200 tys. osób. Podobną frekwencję szacuje na w odniesieniu do cyklu imprez poznańskiego Centrum Kultury Zamek. Festiwal „Industriada” związany ze Szlakiem Zabytków Techniki (opisany jako studium przypadku 4) wykazuje wzrastającą tendencję frekwencji i w 2015 r. osiągnął około 80 tys. uczestników.

Zdecydowanie bardziej kameralnie prezentują się prestiżowe festiwale Kultury Żydowskiej w Krakowie (około 30 tys.) i Festiwal Dialogu Czterech Kultur w Łodzi (około 40 tys.). Festiwal Malta w Poznaniu gromadzi natomiast od 20 do 80 tys. uczestników (w zależności od roku, programu i pogody), a Festiwal Fantastyki Pyrkon ponad 30 tys. uczestników i odwiedzających. Konkurs szopek noworocznych w Krakowie i nagrodzone szopki ogląda ponad 15 tys. widzów. Należy dodać, że eventy zlokalizowane w wielkich miastach przyciągają więcej mieszkańców danego miasta niż turystów (np. ¾ uczestników Festiwalu Czterech Kultur to mieszkańcy Łodzi). Natomiast te zlokalizowane w regionach turystycznych skupiają głównie turystów (np. Festiwal im. Kiepur w Krynicy – 8 tys., Łemkowska Watra w Zdyni, 8,7 tys.).

Inscenizacja bitwy pod Grunwaldem przyciąga co roku od 60 do 80 tys. walczących rycerzy i widzów. Jest to największa tego typu impreza w Polsce, a może nawet w Europie.

W ostatnich latach ogromna popularność zdobyły sobie biegi, nastała wręcz moda na bieganie. Podyktowana jest dbałością o zdrowie i popularyzowanie aktywnego trybu życia. W zasadzie wszystkie większe miasta mają swoje flagowe imprezy biegowe. Jak w startach w zawodach nie liczą się tylko rekordy, tak w organizowaniu imprez nie tylko frekwencja ma znaczenie. Jest to jednak mierzalny sygnał, jak rozlokowane są sympatie biegaczy. Gdzie wracają i jakie biegi polecają innym. Głównym motywem udziału w takim biegu jest

oczywiście zaspokojenie potrzeby biegania czy osiągnięcie sukcesu, ale możemy traktować imprezę biegową jako atrakcję miejscowości, które organizują bieganie.

Absolutnym liderem imprez biegowych - oczywiście pod względem frekwencji - jest bieg *Kahit Isang Araw Lang Unity Run* na Filipinach, który 22 stycznia 2012 roku zgromadził na starcie liczbę 209 tysięcy uczestników. Drugie miejsce na liście największych imprez biegowych, zajmuje *A Run for the Pasig River* organizowany... także na Filipinach. Rekordowe zawody odbyły się 10 października 2010 roku. Wystartowało w nich 116086 osób biorących udział w biegach na 10, 5 i 3 km. Imprezą, która przez długi czas utrzymywała się na pierwszym miejscu największych biegów na świecie był bieg *Bay to Breakers* rozegrany w 1986 roku w San Francisco. Wystartowało w nim wówczas 110 tysięcy osób, co przez 24 lata było wynikiem niepokonanym. Największym biegiem jaki kiedykolwiek udało się zorganizować w Europie jest bieg *Cursa El Corte Ingles* rozgrywany na ulicach Barcelony. Co roku startuje w nim kilkadziesiąt tysięcy osób - głównie dzięki temu, że start w imprezie jest bezpłatny. Największą frekwencję hiszpańskich zawodów odnotowano w 1994 roku. Wtedy to na 11-kilometrową trasę wyruszyło 109457 zawodników. Tegoroczną edycję ukończyło 72047 osób. Na europejskim podium plasują się także imprezy z Danii (półmaraton Broloppet z 92266 uczestnikami w 2000 roku) i Niemiec (JPMorgan Chase Corporate Challenge z 73719 zawodnikami w 2008 r.), a w czołówce są również inne zawody rozgrywane w Skandynawii: półmaraton Göteborgsvarvet w Göteborgu (59417 uczestników w 2011 roku), bieg przełajowy Lidingöloppet w szwedzkim Lidingö (43230 w 2011 r.) oraz brytyjski bieg półmaratoński Great North Run w Newcastle (54500 startujących w 2004 i 2010 roku).

Na świecie sławę dzięki dużej frekwencji zyskały także biegi w Sydney (City2Surf z rekordem 86696), Auckland (Round the Bays - 70000), Spokane (Lilac Bloomsday Run - 61298; Bejrucie (United We Run - 60000), Vancouver (Vancouver Sun Run - 60000), Atlancie (Peachtree Road Race - 55000) i Boulder (Bolder Boulder - 54040).

Specjalne miejsce w rankingu największych biegów mają maratony. To o nich najwięcej się mówi w kontekście rekordów frekwencji. Największy z nich odbył się w 2010 roku w Nowym Jorku. Wówczas to prestiżowy bieg ukończyło 45103 biegaczy. Inne maratony z grona World Marathon Majors mogą pochwalić się następującymi rekordami: Chicago - 37455 (2012), Londyn - 36748 (2012), Berlin - 35913 (2008) i Boston - 35868 (1996).

Zestawienie największych imprez biegowych w 2015 r. w Polsce zdominowały zawody organizowane w Warszawie. Dobrze rozwija się jako miejsce imprez biegowych Gdynia. Nie odstają inne duże ośrodki: Poznań, Kraków, Wrocław. Warszawa zorganizowała aż 6 imprez, które znalazły się wśród 10 największych zawodów 2015 roku. Gdynia ma na koncie dwie, a stawkę zamykają Poznań i Wrocław – po jednej imprezie. Trzy imprezy przekroczyły próg 10 tysięcy uczestników.

Tabela 5. Top 15 największych imprez biegowych w Polsce

LP	Nazwa biegu	Liczba uczestników
1	Półmaraton Warszawski	12 958
2	Bieg Niepodległości (Warszawa)	12 842
3	Orlen Warsaw Marathon	10 552
4	Festiwal Biegowy w Krynicy	10 000
5	Biegnij Warszawo (10 km)	8620
6	Półmaraton Poznań	8042
7	Nocny Półmaraton we Wrocławiu	6948
8	Bieg Niepodległości (Gdynia)	6655
9	Maraton Warszawski	6506
10	Nocny Bieg Świętojański (Gdynia)	6494
11	Maraton Poznań	6242
12	Maraton Kraków	4578
13	Maraton Wrocław	4557
14	BMW Półmaraton Praski	5861
15	Cracovia Półmaraton	5836
16	Bieg Powstania Warszawskiego	5465
17	Bieg Urodzinowy w Gdyni	5695
18	Bieg Europejski w Gdyni	5380
19	Bieg ul. Piotrkowska w Łodzi	3728
20	Maniacka Dziesiątka w Poznaniu	3703

Źródło: Polskie Stowarzyszenie Biegów, <http://www.runners-world.pl/biegi/Najwieksze-biegi-w-Polsce-w-2015-roku-STATYSTYKI,6029,1>, dostęp 03.12.2016

Rośnie popularność rozgrywanego we wrześniu Festiwalu Biegowego w Krynicy, który w 2014 r. zgromadził już 8 tys. biegających uczestników. Impreza ta zaliczana jest do wydarzeń towarzyszących Forum Ekonomicznemu w Krynicy. Natomiast wśród biegów narciarskich prym wiodzie Bieg Piastów w Jakuszycach, który gromadzi około 5 tys. uczestników.

3. TYPOWANIE W REGIONACH ATRAKCJI O NAJWYŻSZEJ FREKWENCJI I FLAGOWYCH

Dla planowania i rozwoju regionów turystycznych duże znaczenie ma zróżnicowanie wagi i znaczenia atrakcji turystycznych. Atrakcje główne (flagowe) traktowane są jako narzędzia rozwoju gospodarczego lub katalizatory rewitalizacji, wywołać mogą zmiany społeczne i ekonomiczne (*rebranding*), wpływają na jakość życia mieszkańców. Żargonowo określa się często ich wpływ na lokalną gospodarkę jako „efekt” (np. „Efekt Guggenheim” w Bilbao). Zdarza się, że atrakcje tworzone jako flagowe mogą wpłynąć na degradację lub pogorszenie warunków w miejscu docelowym, co spowoduje odpływ turystów szukających alternatywnych atrakcji. Czasem atrakcje flagowe okazują się deficytowe i wymagają angażowania środków publicznych na ich utrzymanie (np. w Polsce większość parków wodnych okazała się deficytowa i dotowana jest z budżetów lokalnych).

Różnica między flagowością i kultowością ma wpływ na sposób zarządzania atrakcjami. Atrakcje flagowe mają zdolność do generowania pożądanych efektów ekonomicznego rozwoju poprzez przyciągnięcie znaczącej liczby osób odwiedzających, podczas gdy atrakcje kultowe nie muszą spełniać tego warunku. Na przykład British Airways London Eye jest najczęściej odwiedzaną płatną atrakcją Londynu, notuje 3,7 mln odwiedzających, w porównaniu do prawie 1 mln odwiedzających Houses of Parliament. London Eye jest uważane za atrakcję flagową, a Houses of Parliament za kultową, podobnie jak Opera House w Sydney, której wizerunek jest wykorzystywany często do celów marketingowych Australii. Podział na atrakcje flagowe i kultowe jest nieprecyzyjny i zmienny. Atrakcje kultowe mogą stracić swoją kultowość wskutek pogorszenia środowiska lub konkurencji nowych obiektów o podobnych atrybutach.

3.1. Wskazanie atrakcji o największej frekwencji w regionach turystycznych oraz atrakcji flagowych

W oparciu o przeprowadzone badania frekwencji, a także dzięki analizie rozmieszczenia atrakcji w regionach, sporządzono zestawienie atrakcji o największej frekwencji oraz wytypowano atrakcje, które ze względu na największy potencjał przyciągania ruchu turystycznego można traktować jako flagowe (tabela 3). W zestawieniach tych nie brano pod uwagę frekwencji w sanktuariach, ze względu na specyfikę tej formy turystyki i brak wskazań produktowych w odniesieniu do pielgrzymek. Uwzględniono jednak

biletowane obiekty sakralne. Pełne dane liczbowe o frekwencji w atrakcjach w układzie regionów zawiera tabela zbiorcza załączona w aneksie. Wskazane w tabeli atrakcje flagowe zostały zweryfikowane w trakcie plebiscytu na TOP5 atrakcji danego regionu. Wyniki tego plebiscytu znajdziemy w tabeli 6.

Tabela 6. Atrakcje turystyczne o największej frekwencji w 2014 r. i największym potencjale rozwojowym (flagowe) wg regionów

Województwo	Największa frekwencja	Atrakcje flagowe
dolnośląskie	1. Stare miasto Wrocław 2. Karkonoski Park Narodowy 3. Park wodny we Wrocławiu 4. Ogród Zoologiczny we Wrocławiu 5. Muzeum Narodowe we Wrocławiu 6. Zamek Książ w Wałbrzychu 7. Kopalnia Złota w Złotym Stoku	1. Stare miasto Wrocław 2. Panorama Raławicka 3. Karkonosze 4. Góry Stołowe 5. Zamek Książ 6. Świątynia Wang 7. Kopalnia Złota w Złotym Stoku
kujawsko-pomorskie	1. Stare miasto Toruń 2. Rezerwat archeologiczny w Biskupinie 3. Planetarium w Toruniu 4. Park Jurajski w Solcu 5. Planetarium w Toruniu	1. Biskupin – rezerwat i festyn 2. Toruń – stare miasto UNESCO 3. Tężnie i warzelnia w Ciechocinku 4. Park Jurajski w Solcu 5. Wyspa Młyńska, Kanał Bydgoski i TeH2O w Bydgoszczy
lubelskie	1. Stare miasto Lublin 2. Stare miasto Zamość 3. Zabytki i krajobraz Kazimierza Dolnego n./Wisła 4. Muzeum Lubelskie 5. Muzeum w Kozłówce 6. Muzeum na Majdanku 7. Roztoczański PN	1. Zamość – UNESCO, 2. Lublin – stare miasto 3. Kazimierz Dolny - zabytki 4. Kozłówka – muzeum 5. Roztocze - PN
lubuskie	1. Przystanek Woodstock 2. Ogród Botaniczny Zielona Góra 3. Park Mużakowski UNESCO 4. PN Ujście Warty 5. Międzyrzecki Rejon Umocniony (MRU)	1. Międzyrzecki Rejon Umocniony 2. PN Ujście Warty 3. Łagów – zamek i jeziora 4. Park Mużakowski UNESCO 5. Przystanek Woodstock
łódzkie	1. Ulica Piotrkowska 2. Manufaktura w Łodzi	1. Manufaktura w Łodzi 2. Ulica Piotrkowska

	3. Ogród Zoologiczny w Łodzi 4. Ogród Botaniczny w Łodzi 5. Pałac w Nieborowie 6. Tomaszowska Okrąglica 7. Muzeum Włókiennicze Łódź	3. Nieborów i Arkadia 4. Termy Uniejów
małopolskie	1. Stare miasto Kraków 2. Tatrzański Park Narodowy 3. Auschwitz-Birkenau 4. Kopalnia Soli w Wieliczce 5. PZS na Wawelu 6. Muzeum Historyczne m. Krakowa 7. Pieniński PN, 8. Muzeum Narodowe w Krakowie	1. Kraków – stare miasto 2. Tatrzański Park Narodowy 3. Muzea Krakowa 4. Wieliczka Kopalnia 5. Auschwitz-Birkenau 6. Pieniny 7. Szlak Architektury Drewnianej 8. Spływ przełomem Dunajca
mazowieckie	1. Stare miasto w Warszawie 2. Pałac w Wilanowie 3. Pałac w Łazienkach 4. Kampinoski PN 5. Centrum Nauki Kopernik 6. Zamek Królewski Warszawa 7. Muzeum Powstania Warszawskiego	1. Pałac w Wilanowie 2. Pałac w Łazienkach 3. Stare miasto z zamkiem, i katedrą (UNESCO) 4. Kampinoski PN 5. Centrum Nauki Kopernik 6. Stadion Narodowy
opolskie	1. Góra św. Anny 2. Jura Park Krasiejów 3. ZOO w Opolu 4. Muzeum Śląska Opolskiego 5. Muzeum Wsi Opolskiej 6. Zamek w Brzegu 7. Pałac w Mosznej	1. Opole – zabytki, amfiteatr 2. Jura Park Krasiejów 3. Zamek w Brzegu 4. Góra św. Anny – Pomnik Historii 5. Paczków – polskie Carcassone 6. Pałac w Mosznej 7. Nysa – polski Rzym,
podkarpackie	2. Bieszczadzki PN 2. Zespół Pałacowy w Łańcucie 3. Zamki w Krasicy i Baranowie 4. Skansen w Sanoku 5. Bieszczadzka Kolej Leśna 6. Arboretum w Bolestraszczykach 7. Muzeum Historyczne w Sanoku 8. Karpacka Troja	1. Bieszczady 2. Jeziora na Sanie 3. Łącut – zamek, park, powozownia 4. Drewniane kościoły i cerkwie (UNESCO), 4. Zamki w Krasicy i Baranowie 5. Karpacka Troja
podlaskie	1. Muzeum Podlaskie w Białymstoku 2. Białowiecki PN	1. Białowiecki PN (UNESCO) 2. Kanał Augustowski 3. Wigierski i Biebrzański PN,

	3. Wigierski PN 4. Białostockie Muzeum Wsi Wasilków 5. Kanał Augustowski	4. Pałac Branickich w Białymstoku 5. Muzeum Ikon i monastyr w Supraślu
pomorskie	1. Fokarium na Helu 2. Zamek w Malborku 3. Ogród Zoologiczny w Gdańsku 4. Słowiński PN 5. Muzeum Narodowe i Muzeum Historyczne w Gdańsku 6. Akwarium Miejskie w Gdyni 7. Latarnia Morska Rozewie	1. Zamek w Malborku 2. Molo w Sopocie 3. Akwarium w Gdyni i Fokarium na Helu 4. Zabytki i muzea Gdańska 5. Kaszuby – skansen, muzea, krajobraz 6. Słowiński PN.
śląskie	1. Szlak Zabytków Techniki 2. Park Śląski w Chorzowie 3. Palmiarnia w Gliwicach 4. Pałac w Pszczynie 5. Zamek w Ogrodzieńcu 6. Kopalnia Guido i skansen Królowa Luiza w Zabrze 7. Szlak Orlich Gniazd	1. Zamek w Pszczynie 2. Kopalnia Guido i skansen Królowa Luiza 3. Ogrodzieniec i zamki na Szlaku Orlich Gniazd 4. Kopalnia srebra w Tarnowskich Górach wraz ze Sztolnią Czarnego Pstręga 5. Park Śląski w Chorzowie 6. Szlak Zabytków Techniki
świętokrzyskie	1. Jura Park w Bałtowie 2. Świętokrzyski Park Narodowy 3. Centrum Bajki w Pacanowie 4. Muzeum Wsi Kieleckiej 5. Baseny Mineralne w Solcu Zdroju 6. Pałac w Kurozwękach 7. Muzeum Narodowe w Kielcach	1. Góry Świętokrzyskie 2. Jura Park w Bałtowie 3. Sandomierz – zabytki i szlak Ojca Mateusza 4. Muzeum Wsi Kieleckiej 5. Zespół pałacowy w Kurozwękach
warmińsko-mazurskie	1. Muzeum Kopernika w Fromborku 2. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie 3. Park Etnograficzny w Olsztynku 4. Planetarium w Olsztynie 5. Inscenizacja bitwy pod Grunwaldem	1. Kanał Elbląsko-Ostródzki 2. Frombork – zespół wzgórza zamkowego z katedrą i muzeum Kopernika 3. Wilczy Szaniec w Gierłozu 4. Pole bitwy Grunwaldzkiej 5. Jeziora Mazurskie 6. Szlak Zamków Krzyżackich
wielkopolskie	1. Wielkopolski Park Narodowy 2. Kompleks rekreacyjno-	1. Poznań – stare miasto i muzea

	sportowy Malta w Poznaniu 3. Centrum Kultury Zamek 4. Brama Poznania 5. Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy 6. Zamek w Kórniku	2. Gniezno – zabytki i muzea 3. Szlak Piastowski 4. Kompleks rekreacyjno-sportowy Malta w Poznaniu 5. Kórnik zespół – zamek, muzeum, arboretum
Zachodnio pomorskie	1. Wolinski Park Narodowy 2. Ogrody Hortulus i Hortulis Spectabilis w Dobrzycy 3. Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu 4. Zagroda Pokazowa Żubrów w Wolińskim PN 5. Park wodny w Gryfinie 6. Dni Morza w Szczecinie 7. Latarnia Morska w Niechorzu 8. Centrum Słowian i Wikingów w Wolinie	1. Szczecin – muzea i zabytki 2. Woliński PN wraz z Turkusowym Jeziozem 3. Szlak Latarni Morskich 4. Ruiny kościoła w Trzęsaczu 5. Katedra w Kamieniu Pomorskim 6. Molo i aleja gwiazd w Międzyzdrojach 7. Borne Sulinowo – pamiątki posowieckie.

Źródło: opracowanie własne

3.2. Wyniki plebiscytu na TOP5 atrakcji turystycznych w regionach

Polska Organizacja Turystyczna na podstawie badań, analiz i opinii regionalnych organizacji turystycznych wytypowała atrakcje z każdego województwa, które ze względu na największy potencjał przyciągania ruchu turystycznego można traktować jako flagowe. Z wszystkich tych flagowych atrakcji turystycznych wybrano po 5 z każdego regionu. Co miesiąc inne województwo prezentowało swoje hity na portalu polska.travel.pl. Internauci mogli oddać swój głos na jeden z hitów. Głosowania internautów oraz odnotowaną w 2015 r. frekwencję w nominowanych obiektach zawiera tabela 4.

Internauci oddając swoje głosy kierowali się głównie emocjami związanymi z wizytą w danej atrakcji. Promocję plebiscytu w poszczególnych regionach prowadziły regionalne organizacje turystyczne. Często wynik głosowania zdeterminowany był aktywnością lokalnych społeczności czy fanów danej atrakcji. Nie zawsze na czele rankingu w regionach znalazły się atrakcje o największej frekwencji. Tylko w regionie małopolskim, mazowieckim i podlaskim zwyciężyły najbardziej frekwentowane atrakcje, tj. parki narodowe Tatrzański i Białowiecki oraz Pałace Królewskie w Warszawie Wilanów i Łazienki (o ile nie będziemy brali pod uwagę starego miasta w Krakowie i Warszawie). Wśród laureatów sondy znalazły się

dwa parki rozrywki – w Krasiejowie oraz Solcu. Z zabytków architektury zwycięzcami w swoich regionach zostały: Zamek w Książu, zabytki Kazimierza Dolnego nad Wisłą, ruiny kościoła w Trzęsaczu wraz z multimedialnym muzeum na klifie, uznanie internatów zyskały skanseny w Tokarni i Sanoku, a woj. pomorskim najwięcej głosów otrzymało Fokarium na Helu. Listę laureatów uzupełniają Szlak Orlich Gniazd oraz Rogowska Kolej Wąskotorowa w woj. łódzkim.

Podobne plebiscyty mają często miejsce tak w Polsce, jak i na całym świecie. W 2007 i 2011 wyłaniano nowe cuda świata i cuda natury. Rozpoczęta w 2009 roku inicjatywa wyłonienia cudów Polski przez gazetę Rzeczpospolita kontynuuje National Geographic Traveler, od 5 lat co roku nominując nowe cuda Polski. W 2015 r. miano Nowych Cudów Polski przyznano Pałacowi Potockich w Radzynie Podlaskim, Muzeum Żywej Porcelany w Ćmielowie, Kościoły Pokoju, Filharmonia w Szczecinie, Rzeczpospolita Ptasia (PN Ujście Warty), Miasto Chełmno i Kanał Augustowski. Te plebiscyty mają duże znaczenie dla promocji nominowanych i zwycięskich obiektów i przyczyniają się do tworzenia nowych atrakcji oraz nowych produktów turystycznych.

Od 2003 r. Polska Organizacja Turystyczna wyróżnia nowe produkty turystyczne certyfikatami, które są **znakiem jakości, rozumianej jako ciekawe, unikalne miejsce lub wydarzenie**. Zgłoszono do niego wiele niezwykle ciekawych obiektów. Certyfikowane produkty wskazują i wyznaczają wysokie standardy kompleksowych usług turystycznych w Polsce. Certyfikat „Najlepszego Produktu Turystycznego” Polskiej Organizacji Turystycznej to nagroda dla wyjątkowych atrakcji turystycznych w Polsce. Nadawany jest on tylko nowatorskim i przyjaznym turystom miejscom, obiektom, imprezom oraz przedsięwzięciom realizowanym na poziomie regionalnym i lokalnym. Oprócz dorocznych nagród (certyfikatów) za najlepszy produkt, od 2008 roku przyznawane są również nagrody specjalne, czyli tzw. złote certyfikaty w uznaniu za wyjątkową rolę w promocji. Co roku przyznawanych jest 10 Certyfikatów oraz dodatkowo jeden, najbardziej prestiżowy Złoty Certyfikat. Produkty, które przegrały rywalizację o certyfikat, a jednak wyróżniają się na tle innych mogą otrzymać tzw. *honourable mention*. Do 2015 r. wyróżniono 180 produkty, najwięcej, bo aż 19 certyfikowanych produktów zlokalizowanych jest w regionie małopolskim, oraz pomorskim (16 certyfikatów) i śląskim (15 wyróżnionych produktów), a najmniej bo tylko 3 produkty w regionie opolskim. W 2015 r. Złoty Certyfikat POT otrzymała

Kopalnia Żłota w Żłotym Stoku, w której frekwencja osiągnęła w 2014 ćwierć miliona turystów.

Tab. 6. Topowe atrakcje turystyczne w regionach – wyniki plebiscytu i frekwencja w 2015

Nazwa regionu	Atrakcja TOP5	% głosów	Frekwencja
DOLNOŚLĄSKIE	Zamek Książ w Wałbrzychu	56,1	288 482
	Karkonoski Park Narodowy	18,2	2 000 000
	Stare Miasto we Wrocławiu	15,7	3 000 000
	Kopalnia Żłota w Żłotym Stoku	5,6	185 000
	Panorama Racławicka we Wrocławiu	4,4	328 874
KUJAWSKO-POMORSKIE	Jura Park w Solcu	42,6	96 200
	Wyspa Młyńska, Kanał Bydgoski i TeH2O w Bydgoszczy	24,6	bd
	Tężnie i warzelnia w Ciechocinku	23,5	bd
	Średniowieczny zespół miejski Torunia – UNESCO	8,9	2 210 000
	Biskupin – rezerwat archeologiczny i festyn	4,9	196 262
LUBELSKIE	Zabytki Kazimierza Dolnego	34,6	320 000
	Stare Miasto w Zamościu – UNESCO	32,7	250 000
	Stare Miasto w Lublinie	13,1	500 000
	Roztoczański Park Narodowy	11,2	133 995
	Poleski Park Narodowy	8,4	41 000
LUBUSKIE	Międzyrzecki Rejon Umocniony	63,5	49 000
	Park Narodowy „Ujście Warty”	17,9	52 400
	Park Mużakowski – UNESCO	10,4	100 000
	Przystanek Woodstock w Kostrzynie nad Odrą	5,3	210 000
	Park Dinozaurów Nowiny Wielkie	2,9	33 500
ŁÓDZKIE	Rogowska Kolej Wąskotorowa	45,3	10 000
	Muzeum w Nieborowie i Arkadii	27,6	159 876
	Termy Uniejów – pierwsze w Polsce uzdrowisko termalne	13,0	bd
	Ulica Piotrkowska w Łodzi	8,5	1 000 000
	Centrum Handlowo-Rozrywkowo-Kulturalne Manufaktura w Łodzi	5,5	250 000 tygodniowo
MAŁOPOLSKIE	Tatrzański Park Narodowy	55,1	3 309 507
	Spyw przełomem Dunajca	19,9	237 000
	Stare Miasto w Krakowie – UNESCO	10,1	10 500 000
	Królewskie Kopalnie Soli w Wieliczce i Bochni – UNESCO	9,8	1 435 802
	Drewniane Kościoły południowej Małopolski (trasa) – UNESCO	5,1	460 000
MAZOWIECKIE	Rezydencje Królewskie w Warszawie: Łazienki i Wilanów (Łazienki Królewskie w Warszawie i Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie w Warszawie)	30,5	4 400 000
	Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN	30,5	578 248
	Stare Miasto w Warszawie – UNESCO (w tym Zamek Królewski)	12,6	12 00 000
	Kampinoski Park Narodowy	14,2	1 000 000
	Muzeum Powstania Warszawskiego	12,1	546 263
	Jurapark Krasiejów – Park Nauki i Rozrywki	42,6	270 000
	Nysa – Śląski Rzym (dane do Muzeum)	30,8	13 720

OPOLSKIE	Zamek w Mosznej	13,5	120 000
	Góra Św. Anny	10,2	600 000
	Zabytki i amfiteatr w Opolu	2,8	11 631
PODKARPACKIE	Skansen w Sanoku	39,1	140 481
	Renesansowe zamki w Krasieczynie i Baranowie Sandomierskim	32,9	135 788
	Bieszczadzki Park Narodowy	12,3	388 000
	Drewniane świątynie w regionie Karpat – UNESCO	3,7	bd
PODLASKIE	Białowiecki Park Narodowy / Puszcza Białowieska – UNESCO	50,5	132 900
	Kanał Augustowski	24,1	79 000
	Podlaski Szlak Tatarski	12,4	32 479
	Muzeum Ikon i Monastyr w Supraślu	7,3	39 528
	Pałac Branickich w Białymstoku	5,7	12 017
POMORSKIE	Hel – Fokarium i Muzeum Obrony Wybrzeża	42,6	500 000
	Zamek krzyżacki w Malborku – UNESCO	30,3	544 421
	Słowiński Park Narodowy	18,0	318 900
	Jarmark św. Dominikański w Gdańsku	5,8	bd
	Akwarium Miejskie w Gdyni	3,3	462 572
ŚLĄSKIE	Szlak Orlich Gniazd	67,3	165 000
	Szlak Zabytków Techniki	20,6	699 603
	Muzeum Zamkowe z parkiem i Stajniami Książęcymi w Pszczynie	5,9	237 609
	Wielka Pętla Beskidzka	4,6	bd
	Strefa Kultury w Katowicach	1,5	bd
ŚWIĘTOKRZYSKIE	Muzeum Wsi Kieleckiej / Park Etnograficzny w Tokarni	27,1	144 382
	Świętokrzyski Park Narodowy	23,2	168 020
	Bałtowski Kompleks Turystyczny	21,3	320 000
	Zamek i zabytki Sandomierza	15,1	38 380
	Zespół Pałacowy w Kurozwękach	13,3	87 590
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	Inscenizacja bitwy pod Grunwaldem	60,3	75 000
	Interaktywne Muzeum Państwa Krzyżackiego w Działdowie	32,8	14 857
	Kanał Elbląski	4,2	8 000
	Wilczy Szaniec w Gierłożu	1,4	bd
	Frombork – zespół wzgórza zamkowego z katedrą i Muzeum Kopernika	1,3	133 018
WIELKOPOLSKIE	Kompleks rekreacyjno-sportowy Malta w Poznaniu	36,9	936 000
	Stare Miasto w Poznaniu	21,4	bd
	Kórnik – zamek, muzeum i arboretum	20,8	58 456
	Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie	10,7	49 134
	Wielkopolski Park Narodowy	10,1	1 200 000
ZACHODNIOPOMORSKIE	Ruiny kościoła w Trzęsaczu oraz Multimedialne Muzeum na Klifie	53,9	bd
	Woliński Park Narodowy wraz z Turkusowym Jeziolem i Zagrodą Pokazową Żubrów	19,6	1 500 000
	Katedra w Kamieniu Pomorskim	12,8	5 124
	Molo i Aleja Gwiazd w Międzyzdrojach	6,9	bd
	Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu	6,8	136 768

4. DYNAMIKA ZMIAN FREKWENCJI W ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH W LATACH 2011 – 2015.

Analizę wzrostu frekwencji licząco jako procentową zmianę liczby zwiedzających w roku 2015 względem średniej frekwencji z lat poprzednich. W przypadku zmiany wyrażonej w ujemnych procentach obserwować można spadek frekwencji w roku 2015 względem średniej z minionych lat. Analiza ta przeprowadzana była jedynie dla jednostek, które dysponowały frekwencją z okresu przynajmniej 3 lat ($n = 3$), gdyż próby oszacowania średniej frekwencji z krótszego okresu byłyby niemiernodajne.

Podczas interpretacji uzyskanych zmian frekwencji pamiętać należy, że jedynie 1/3 wyszczególnionych atrakcji udostępniła wystarczająco kompletne dane pozwalające na analizę frekwencji, zaś wiele z atrakcji, szczególnie tych cechujących się bardzo wysoką liczbą odwiedzających podało jedynie szacunkowe dane, co wpływa znacząco na miarodajność przeprowadzonej analizy.

4.1. Zmiany frekwencji w atrakcjach wg typów atrakcji

Wśród atrakcji przyrodniczych w przypadku wszystkich analizowanych przypadków ze wszystkich województw szczególnie wysokim wzrostem frekwencji odznaczały się:

Białowieski PN (48%); Ogrody Hortulus Spectabilis w Dobrzycy (31%); Centrum Geoedukacji w Kielcach (30%), Narwiański PN (24%); Rezerwat „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego” w Wierzchlesie (12%); PN Ujście Warty (12%) oraz Wigierski PN (12%).

Zmniejszoną frekwencją na rok 2014 wśród tych samych atrakcji odznaczały się natomiast:

Drawieński Park Narodowy (-35%); PN Bory Tucholskie (-29%); Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze (-26%); Muzeum Przyrodnicze Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu (-11%); Magurski PN (-9%) oraz Rezerwat Kadzielnia (-8%).

Wśród atrakcji kulturowych, stworzonych przez człowieka, ale w innym celu niż przyciąganie turystów, ze wszystkich województw największym wzrostem frekwencji na rok 2014 odznaczały się:

Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi (67%); Zamek w Będzinie wraz z wieżą (57%); Kościół pw. św. Apostołów Filipa i Jakuba w Sękowej (55%); Cerkiew Grekokatolicka pw. Opieki Bogurodzicy NMP w Owczarach (49%); Cerkiew pw. św. Michała Archanioła w

Brunarach Wyżnych (43%); cały Szlak Architektury Drewnianej (40%); Centrum Dziedzictwa Szkła w Krośnie (35%) oraz Hala Stulecia we Wrocławiu (34%).

Zmniejszoną frekwencję na rok 2014 wśród tych atrakcji wykazały:

Sanktuarium MB Królowej Polskiej w Kałków-Godów (-31%); Zabytkowa kopalnia węgla „Ignacy” w Rybniku (-23%); Zamek w Żywcu – Muzeum Miejskie (-13%); Kościół Pokoju w Jaworze (-13%); Sanktuarium Matki Bożej Trzykróć Przedziwnej na Górze Chełmskiej w Koszalinie (-12%) oraz Zamek/Pałac w Kurozwękach (-11%).

Wśród muzeów zwiększoną znacząco frekwencją w roku 2014 w stosunku do średniej z lat minionych w przypadku wszystkich rozpatrywanych atrakcji dla wszystkich województw wykazały:

Muzeum Historyczne m. Gdańska (160%); Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie + Oddziały (119%); Muzeum Mleczarstwa w Rzeszowie (118%); Sąddecki Park Etnograficzny (98%); Świątynia Wang w Karpaczu (97%); Zagroda Curyłowej w Zalipiu (93%); Muzeum II Wojny Światowej Gdańsk (ekspozycja plenerowa na Westerplatte) (85%) oraz Zamek w Dębnie/Oddział MO Tarnów (72%).

Dla wszystkich rozpatrywanych jednostek muzealnych spadkiem frekwencji na rok 2014 w stosunku do średniej z lat minionych odznaczały się:

Zamek w Sandomierzu – Oddział MO San. (-73%); Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu (-71%); Muzeum Karkonoskie – O/Dom Carla i Gerharta Hauptmannów (-69%); Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyśle (-62%); Muzeum Narodowe w Krakowie – O/Pałac Biskupa Erazma Ciołka (-60%); Pałac Branickich w Białymstoku (-58%) oraz Zakład Hutniczy w Małcu (-53%).

Wśród atrakcji stworzonych specjalnie dla turystów we wszystkich województwach wzrostem frekwencji na rok 2014 względem średniej z lat poprzednich odznaczały się:

Wieża widokowa na Górze Chełmskiej w Koszalinie (29%); Kompleks rekreacyjno-sportowy Malta w Poznaniu (28%); Wioska Labiryntów i Źródeł – Paproty (24%); Miasteczko Westernowe Twinpigs w Żorach (20%); ZOO w Opolu (14%) oraz Park Dinozaurów Nowiny Wielkie (10%).

Spadkiem frekwencji wśród wymienionych atrakcji na rok 2014 wykazały się:

Kolejka Gondolowa na Jaworzynę Krynicką (-23%); Park Jurajski Solec Kujawski (-17%); Park Miniatur Zamków Jurajskich w Ogrodzieńcu (-14%) oraz Świętokrzyska Kolejka Dojazdowa Ciuchcia Poniemiecki Ekspres (-1%).

W roku 2014 wśród atrakcji typu wydarzenia, imprezy oraz eventy dla wszystkich województw wzrostem frekwencji w stosunku do lat minionych odznaczyły się:

Przystanek Woodstock (44%); Industriada (17%); Slot Art. Festiwal w Lubiążu (9%) oraz Festiwal Kultury Żydowskiej w Krakowie (7%).

Spadek frekwencji w rozpatrywanej grupie zaobserwowano w takich imprezach jak:

Dni Morza w Szczecinie/The Trall Ship (-50%); Bieg Piastów Jakuszykach (-40%); Warszawska Jesień (-4%); Szopki Krakowskie (-4%) oraz Inscenizacja Bitwy pod Grunwaldem (-3%).

4.2. Zmiany frekwencji w atrakcjach wg regionów

Rozpatrując indywidualnie każde z województw wytypowano obiekty odznaczające się największymi zmianami frekwencji w roku 2014 w stosunku do średniej z lat poprzednich, zarówno dodatnimi jak i spadkiem.

Województwo Dolnośląskie:

W regionie tym największy wzrost frekwencji odnotowano w Muzeum Przemysłu i Techniki w Wałbrzychu (680%), Ekocentrum Parku Narodowego Gór Stołowych w Kudowie Zdroju (121%) oraz Ogrodzie Zoologicznym we Wrocławiu wraz z Afrykarium (115%).

Duży spadek frekwencji odnotowano natomiast w Muzeum Miejskim Dzierżoniowa (-84%), Muzeum Karkonoskim w Jeleniej (-77%) oraz Muzeum Karkonoskim –)/Dom Carla i Gerharta Hauptmannów.

Województwo Kujawsko-Pomorskie

Liderem wzrostu frekwencji w tym regionie jest Muzeum Oświaty Ziemi Bydgoskiej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Bydgoszczy (181%), Rezerwat „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego” w Wierzchlesie (110%), Muzeum Ziemi Szubińskiej im Zenona Erdmanna (44%) i Leśny Park Kultury i Wypoczynku „Myślęcinek” w Bydgoszczy (42%). Spadek frekwencji dotknął Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej Prufferowej w Toruniu (-91%) oraz Ogród Botaniczny Arboretum w Bydgoszczy (-61%) oraz Muzeum Ziemi Dobrzańskiej we Włocławku (-49%).

Województwo Lubelskie

W woj. lubelskim największy wzrost frekwencji odnotowano w Muzeum w Woli Gułowskiej (159%), Muzeum Augusta Zamoyskiej w Jabłoni (136%), w Państwowym Muzeum Na Majdanku (79%) oraz Muzeum Południowego Podlasia – O/Martyrologiczno-Historyczny (70%). Tendencje spadkowe dotyczą natomiast Muzeum Nadwiślańskiego – O/Muzeum Sztuki Złotniczej (-76%) oraz O/Kamienica Celejowska (-55%).

Województwo Lubuskie

W woj. Lubuskim najwyższy wskaźnik wzrostu osiągnięty został przez Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej w Międzyrzeczu (34%), Muzeum Twierdzy Kostrzyn (26%) oraz Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie (24%). Kultowa impreza Przystanek Woodstock jest natomiast liderem w spadku liczby odwiedzających (-57%). Mniejszym spadkiem odznacza się Muzeum Ziemi Wschowskiej (18%) oraz Muzeum Obozów Jenieckich Wielka Ucieczka – The Great Escape w Żaganiu (-12%).

Województwo Łódzkie

W województwie łódzkim największy wzrost frekwencji miał miejsce podczas Biegu ul. Piotrowską na 10 km (4544%). Dużo mniejszym wzrostem popularności cieszyło się Muzeum w Nieborowie i Arkadii - Pałac i ogród (61%), Zamek w Oporowie (54%), Muzeum Miasta Łodzi (35%) oraz Muzeum w Łowiczu (29%). Ujemny trend zaobserwowano szczególnie w Muzeum Regionalnym w Bełchatowie (-86%), Muzeum Ziemi Wieluńskiej (-40%) oraz Muzeum Okręgowym w Sieradzu (-37%).

Województwo Małopolskie

Olbrzymi wzrost popularności w województwie małopolskim odnotował FUNtastyczny Sylwester Rynek (757%), Muzeum Przyrodnicze w Ciężkowicach (122%) oraz Muzeum Narodowe w Krakowie)/Ośrodek Kultury Europejskiej EUROPEUM. Wysokie wartości pozytywnych trendów cechował również Festiwal Muzyki Filmowej, Wianki pod Wawelem, Unsound Festival oraz Sądecki Parki Etnograficzny (ok. 100%).

Tendencje spadkowe dotknęły natomiast niektórych muzeów, takich jak Muzeum Historii Fotografii im Walerego Rzewuskiego w Krakowie (-84%), Muzeum Okręgowe w

Nowym Sączu (-69%) oraz Muzeum Niepołomickie – Zamek w Niepołomicach – O/Muzeum Tonografii (-65%).

Województwo Mazowieckie

W województwie mazowieckim wzrastała frekwencja w warszawskich muzeach, co zapewne wynika z systematycznego wzrostu ruchu turystycznego, tak krajowego, jak i zagranicznego w stolicy kraju. Największy wzrost odnotowano w gmachu głównym Muzeum Warszawy -)/Muzeum Warszawskiej Pragi (416%), Muzeum Teatralnym w Teatrze Wielkim Opery Narodowej w Warszawie (400%) oraz Treblince – Niemieckim Nazistowskim Obozie Koncentracyjnym i Zagłady (360%). Bardzo dobrym wynikiem odznaczało się także Muzeum Narodowe – O/Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni (146%), Muzeum Kolejki Wąskotorowej w Sochaczewie – Oddział M. Kolejnictwa W-wa (128%) oraz Muzeum Wojska Polskiego – Oddział Muzeum Polskiej Techniki Wojskowej (105%).

Tendencje spadkowe dotyczą natomiast dotknięty Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego (-77%), Muzeum Wojska Polskiego – O/Muzeum Katyńskie (-51%) oraz Muzeum Literatury im A. Mickiewicza (-43%).

Województwo Opolskie

W województwie opolskim frekwencja wzrosła na Zamku w Brzegu (196%), Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowcach (83%), Paczkowie – polskim Carcassone (69%) oraz Górze Świętej Anny (41%)

Duży spadek frekwencji nastąpił w takich muzeach, jak Muzeum Śląska Opolskiego - O/ Muzeum Czynu Powstańczego (-38%), Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu (-50%) oraz Muzeum Ziemi Głubczyckiej w Głubczycach (-39%).

Województwo Podkarpackie

Duży wzrost frekwencji zaobserwowano w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie – O/Muzeum Etnograficzne im. F. Kotuli (86%), Muzeum Historycznym Miasta Tarnobrzega (67%) oraz Muzeum Regionalnym w Dębicy (51%).

Tendencje spadkowe odnotowano natomiast w Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu - O/Muzeum Historii Miasta Przemyśla (-58%), Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej (-52%) i Muzeum Mleczarstwa w Rzeszowie (-41%).

Województwo Podlaskie

W województwie podlaskim wzrasta frekwencja turystów w Stowarzyszenie Muzeum i Ośrodku Kultury Białoruskiej w Hajnówce (71%), Muzeum Okręgowym w Suwałkach – Oddział Muzeum Im. M. Konopnickiej (49%) oraz Uniwersyteckim Muzeum Przyrodniczym (47%).

Duży spadek frekwencji miał natomiast miejsce w Muzeum Podlaskim w Białymstoku w Ratuszu (-71%) oraz Muzeum w Choroszczy (-51%).

Województwo Pomorskie

Olbrzymi skok frekwencji odnotowano w Europejskim Centrum Solidarności – Wystawa Drogi do Wolności (694%)¹² oraz Muzeum II Wojny Światowej Gdańsk na wystawie plenerowej na Westerplatte (376%). Dobrymi wynikami pochwalić może się Muzeum Narodowe Oddział Spichlerz Opacki (119%) i Narodowe Muzeum Morskie w Oddziale Zalewu Wiślanego (98%).

Spadek obserwuje się w Muzeum Archeologicznym (-71%), Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku (-70%) wraz z oddziałem Muzeum Wisły w Tczewie (-34%).

Województwo Śląskie

Liderem wzrostu frekwencji w województwie śląskim jest Zabytkowa Kopalnia węgla „Ignacy” w Rybniku (269%). Bardzo dobrymi wynikami odznacza się Pałac w Koszęcinie (145%), Muzeum Śląskie w Katowicach (100%), Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach (94%) i Zamek Piastowski w Raciborzu (91%).

Duży spadek frekwencji zaobserwować można w Muzeum Pałac Shoena w Sosnowcu (-87%), Muzeum Górnośląskim w Bytomiu (-64%), Centralnym Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach (-64%) oraz Muzeum w Tarnowskich Górach (-63%).

Województwo Świętokrzyskie

W województwie świętokrzyskim znacznie wzrosła liczba odwiedzających w Centrum Kulturowo – Archeologiczno w Nowej Słupi (98%). Duży wzrost miał także miejsce w Zespole Pałacowo-Parkowym i Centrum Nauki w Podzamczu Chęcińskim (95%), Dworze w Śmiłowie (82%) i Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach – Dwór Łaszczyków (62%).

¹² Centrum to zostało otwarte w 2014 r., co tłumaczy tak duży wzrost frekwencji w 2015 r.

Spadek liczby odwiedzających jest widoczny na Zamku w Sandomierzu (-73%), Muzeum Okręgowym w Sandomierzu (-53%) i Muzeum Techniki i Przemysłu NOT w Warszawie -)/Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego im. Mieczysława Radwana w Nowej Słupi (-49%).

Województwo Warmińsko-Mazurskie

W województwie warmińsko – mazurskim znakomitym wskaźnikiem wzrostu frekwencji może pochwalić się Muzeum Bitwy Pod Grunwaldem w Stębarku (362%). Pozytywną zmianą odznacza się Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie z oddziałami (90%), Muzeum na Zamku w Rynie (88%) i Muzeum Ziemi Piskiej (44%).

Nieco zmalała natomiast liczba osób oglądających Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu (-47%), Muzeum Warmii i Mazur Oddział Galeria Zamek w Reszlu (-27%) oraz Muzeum Misyjno-Etnograficzne podobnie jak Leśne Arboretum Warmii i Mazur (oba -10%).

Województwo Wielkopolskie

W województwie wielkopolskim największy wzrost frekwencji miał miejsce w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy – O/Rezerwat Archeologiczny (329%), w Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego (177%) oraz podczas wydarzenia Festiwalu Fantastyki Pyrkon (168%).

Spadek frekwencji dotyczy natomiast Muzeum Ziemi Rawickiej w Rawiczu (-55%), Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie (-42%), Muzeum Regionalne w Słupcy (-30%) i Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej (-29%).

Województwo Zachodniopomorskie

Stosunkowo duży wzrost frekwencji w województwie zachodniopomorskim odnotowano w Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Świnoujściu (141%), Zamku Książąt Pomorskich (96%) i Muzeum Książąt Pomorskich w Darłowie (80%). Spadła natomiast liczba odwiedzających Festiwal Słowian i Wikingów na Wolinie (-29%), Muzeum Narodowe w Szczecinie – Oddział Muzeum Sztuki Współczesnej (-26%) i Posowiecki Kompleks w Bornem Sulinowie (-25%)

5. POGŁĘBIONA ANALIZA FREKWENCJI W WYBRANYCH ATRAKCJACH TURYSTYCZNYCH

5.1. RUCH TURYSTYCZNY W TATRZAŃSKIM PARKU NARODOWYM

Górskie parki narodowe odznaczają się wysokimi walorami przyrodniczymi, dzięki czemu stanowią atrakcyjne obszary użytkowania turystycznego. Spośród 220 parków narodowych Europy, prawie połowę stanowią parki górskie; najliczniejsze są w Górach Skandynawskich i Karpatach. Tatrzański Park Narodowy jest jednym z 20 parków na obszarze Karpat, którego powierzchnia stanowi zaledwie ok. 0,35% całkowitej powierzchni wszystkich parków karpaccich¹³. Ruch turystyczny w górskich parkach narodowych w Europie jest silnie zróżnicowany; w parkach skandynawskich jest niewielki, w przeciwieństwie do parków alpejskich, które dzięki dobrej dostępności komunikacyjnej i infrastrukturze turystycznej odznaczają się dużą frekwencją. Tatrzański Park Narodowy - w skali Europy - należy do parków o niewielkiej powierzchni (211,64 km²), a jednocześnie do najbardziej „obciążonych” ruchem turystycznym. Wskaźnik obciążenia szlaków turystycznych na terenie Parku przewyższa wielokrotnie wskaźniki obciążenia ruchem obszarów górskich w innych krajach Europy. Gęstość szlaków wynosi tu 1,16 km/km² i jest znacznie większa od gęstości szlaków w parkach alpejskich i pirenejskich. Na przykład w Ecrins wynosi ona 0,78 km/km², w Mercantour - 0,88 km/km², zaś w parku Pyrenees - 0,77 km/km². Ruch turystyczny w TPN jest bardzo duży i wynosi 2036 tys./rok. W parkach alpejskich wynosi średnio ok. 700 tys./rok, w Cevennes w Masywie Centralnym - 1000 tys./rok. Zbliżoną wielkością ruchu turystycznego odznacza się park Pyrenees w Pirenejach (ok. 2 mln/rok), lecz jest to park ponad dwukrotnie większy niż TPN¹⁴.

Utworzenie Tatrzańskiego Parku Narodowego w 1954 r. miało na celu przede wszystkim zahamowanie szkodliwych działań człowieka na tym terenie i ochronę unikatowych wartości przyrodniczych. Pogodzenie funkcji turystycznych z ochroną przyrody jest sprawą trudną, jako że nadmierna liczba turystów stanowi ogromne zagrożenie dla środowiska geograficznego, które w partiach wysokogórskich jest szczególnie wrażliwe i podatne na zmiany - często nieodwracalne. Urozmaicone środowisko geograficzne, możliwość uprawiania zróżnicowanych form turystyki i rekreacji, łatwa dostępność, zadowalająca

¹³ Kurek W, 2004, *Turystyka na obszarach górskich Europy*, IGiGP UJ, 214.

¹⁴ Pociask-Karteczka J., Baścik M., Czubernat S., *Ruch turystyczny w Tatrzańskim parku Narodowym w latach 1993 – 2005*. [w:] *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*. 2007, t. 1, IGiGP UJ, Kraków.

infrastruktura turystyczna sprawiają, że należy on do najczęściej odwiedzanych parków narodowych w Polsce.

Wielkość ruchu turystycznego w TPN określić można na podstawie liczbie sprzedanych biletów w punktach poboru opłat obsługiwanych przez TPN a zlokalizowanych na Palenicy oraz wejściach do dolin: Białego, Strążyskiej, Kościelskiej, Goryczkowej, Jaworzynki, Ku Dziurze, Olczyskiej, Małej Łąki, Za Bramką, Stanikowego Żlebu, Suchej Wody i na Kalatówki oraz na Nosal i na Zazadnią, a także wejścia do Doliny Chochołowskiej i Lejowej. W tych dwóch ostatnich punktach sprzedaż biletów przejęła w 2000 r. Wspólnota Leśna w Witowie).

Wykorzystano również dane dotyczące liczby osób wjeżdżających kolejką na Kasprowy Wierch. Od 1999 r. wprowadzono dodatkowo bilety tygodniowe i dwutygodniowe, co oznacza, iż liczba wejść na teren TPN od tego roku nie odpowiada w pełni faktycznej liczbie osób odwiedzających TPN, tzw. osobowejść. Trudno ocenić w jakiej mierze te bilety są wykorzystywane przez turystów; należy przypuszczać, że turystów jest więcej niż liczba zakupionych biletów. Dane nie uwzględniają również m.in. wejść od strony słowackiej oraz wejść poza godzinami otwarcia punktów sprzedaży biletów, nawiedzanie miejsc kultu religijnego oraz tzw. wejść bezbiletowych mieszkańców schronisk i osób zwolnionych z opłat. Według dostępnych danych oraz szacunków TPN, w latach 2000-2005 rzeczywisty ruch turystyczny przewyższał średnio o ok. 26% liczbę sprzedanych biletów.

W 2015 roku liczba "osobowejść" na teren TPN wyrażana w liczbie sprzedanych biletów wyniosła 2 311 124 (tabela 1). Nie obejmuje ona turystów, którzy wjechali kolejką na Kasprowy Wierch oraz tych, którzy przekroczyli wejście do Doliny Chochołowskiej i Lejowej (tutaj dane pochodzą ze Wspólnoty Leśnej w Witowie).

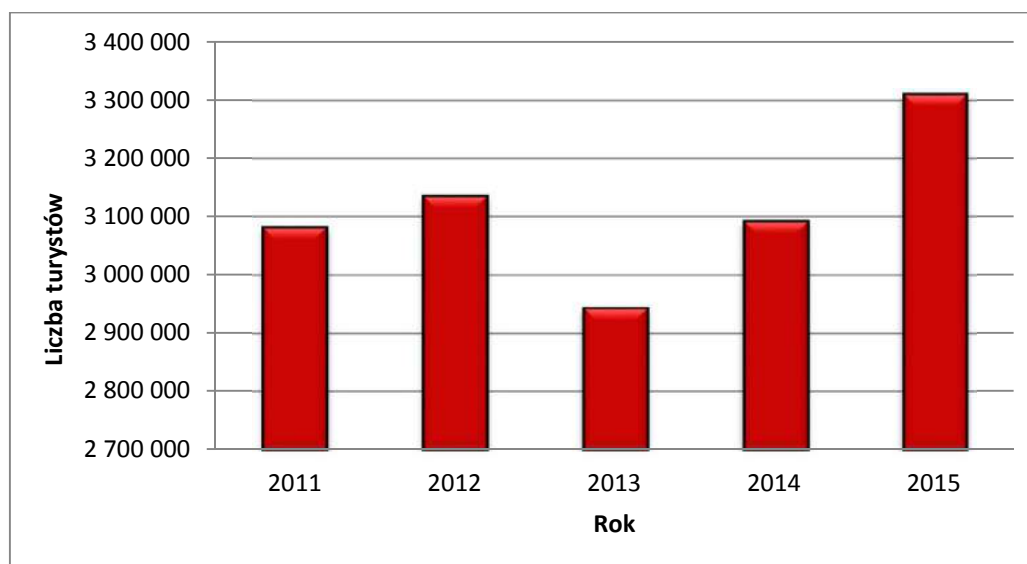
Jednakże zsumowanie tych wartości nie pozwala określić ile osób faktycznie przebywało w polskich Tatrach. Konieczne jest dokonanie tzw. doszacowań, dotyczących wejść na teren Parku poza okresami funkcjonowania punktów sprzedaży biletów, wejść mieszkańców i innych osób zwolnionych z opłat, wejść bezbiletowych (celowe omijanie punktów sprzedaży) oraz osób, które przebywają w schroniskach więcej niż 1 dobę. Dopiero dodanie do siebie wszystkich wymienionych składowych pozwala określić liczbę turystów, którzy odwiedzili Tatrzański Park Narodowy w danym roku. I tak w 2015 roku wyniosła ona 3 309 507 osób (o 2017 tys. więcej niż w 2014).

Tab. 7. Ruch turystyczny w TPN w 2015 r.

ILOŚĆ TURYSTÓW JAKA ODWIEDZIŁA TATRZAŃSKI PARK NARODOWY W ROKU 2015	
Sprzedaż biletów	2 311 124
Kasprowy (dane PKL)	497 197
Dolina Chochołowska + Lejowa (dane ze Wspólnoty Leśnej w Witowie)	211 266
RAZEM	3 019 587
Doszacowanie TPN	
Wejścia poza okresami funkcjonowania punktów sprzedaży (1,5 % ogółu sprzedanych biletów)	45 294
Wejścia mieszkańców + zwolnieni z opłat (na podstawie monitoringu prowadzonego przez agentów)	105 760
Wejścia bezbiletowe 3 % (wejścia do TPN gdzie nie ma punktów sprzedaży i celowe ominięcia)	90 588
Mieszkańcy schronisk (oszacowanie TPN - mieszkańcy schronisk przebywający więcej niż 1 dobę)	40 000
Skiturowcy (na podstawie monitoringu prowadzonego przez agentów)	8 279
Karta Dużej Rodziny	47 018
OGÓŁEM	3 309 507

Źródło: <http://tpn.pl/zwiedzaj/turystyka>

Z wykresu zamieszczonego poniżej wynika, że ruch turystyczny w TPN w analizowanym okresie 2011 – 2015 wykazywał tendencje wzrostową, aczkolwiek w roku 2013 odnotowano niewielki spadek liczby turystów. Największy wzrost o prawie 300 tys. osób miał miejsce w 2015 r. w stosunku do roku 2014.

Ryc. 6. Ruch turystyczny w TPN w latach 2011 -2015

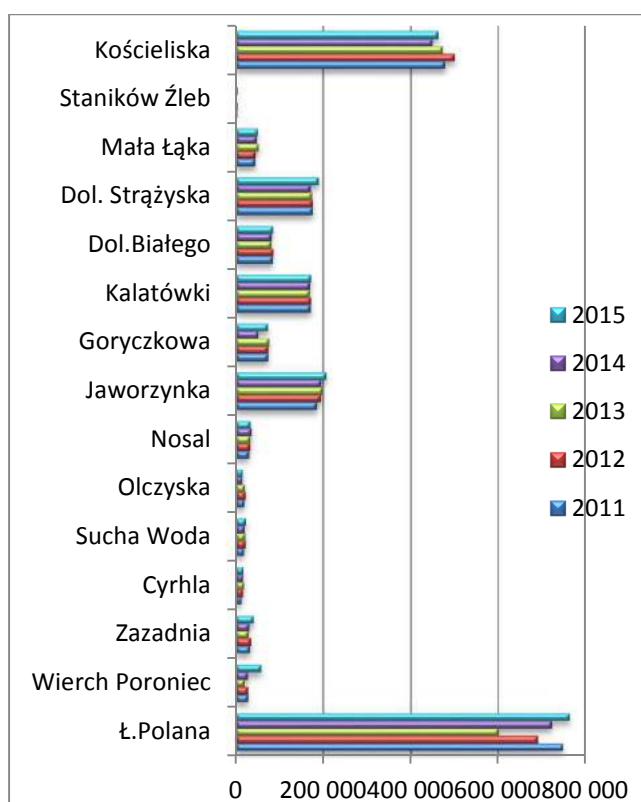
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych TPN; <http://tpn.pl/zwiedzaj/turystyka>

Najwięcej wejść na teren Parku zarejestrowano na Łysej Polanie (a dokładniej na Palenicy Białczańskiej) - w skali całego roku ponad 763 tysiące! W tym miejscu bowiem biorą początek popularne trasy do Morskiego Oka i do Doliny Pięciu Stawów Polskich. W rekordowym sierpniu punkt sprzedaży biletów przekroczyło tu 206 tys. osób (nawet kilkanaście tysięcy turystów dziennie). Na drugim miejscu pod względem liczby wejść znajduje się Dolina Kościeliska, którą odwiedziło w zeszłym roku prawie 463 tys. osób. Na trzeciej pozycji znalazł się punkt położony w Kuźnicach przy wejściu do Doliny Jaworzynki, skąd udać się można na Halę Gąsienicową (dwa warianty) lub Nosal. Sprzedano tu 206 tys. biletów. Dużą popularnością cieszyły się również Dolina Strążyska (188 tys.) oraz Kalatówki, skąd prowadzi niebieski szlak z Kuźnic na Halę Kondratową (171 tys. wejść).

Tabela 8. Sprzedaż biletów wstępu do TPN w 2015 r. wg miesięcy i punktów poboru opłat

Sprzedaż biletów wstępu w roku 2015															
	styczeń	luty	marzec	kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	Razem bilety		
													normalne	ulgowo	razem
Ł.Polana	19 243	25 752	10 108	14 406	50 161	82 437	174 982	206 924	89 382	44 738	16 367	28 486	506 715	256 271	762 986
Wierch Poroniec				1 028	5 744	9 835	16 493	17 572	7 263				27 893	30 042	57 935
Zazadnia				829	2 209	4 591	12 283	13 348	4 526	2 261			23 612	16 435	40 047
Cyrhla				75	939	2 457	5 677	6 037	2 129				10 456	6 858	17 314
Sucha Woda				335	1 536	2 565	7 070	9 429	1 824				14 920	7 839	22 759
Olczyńska				268	516	1 419	4 944	7 401	1 251				9 864	5 935	15 799
Nosal				317	2 024	3 964	11 060	11 667	4 321				20 470	12 883	33 353
Jaworzynka	3 227	4 857	3 452	3 471	9 696	21 455	48 079	63 928	26 873	13 684	3 939	3 978	139 876	66 763	206 639
Goryczkowa	873	2 153	1 357	1 388	1 897	6 520	19 128	23 985	9 379	4 439	809	884	49 360	23 452	72 812
Kałatowski	5 356	7 182	3 564	6 360	8 175	17 335	36 906	45 680	22 035	11 494	3 337	4 107	104 982	66 549	171 531
Dol Białego	2 575	3 160	1 418	1 659	4 840	7 992	21 405	23 236	9 342	4 448	1 826	2 327	52 453	31 775	84 228
Dol. Strążyska	6 553	8 289	3 624	4 055	13 962	22 395	42 633	45 710	20 564	11 021	4 040	5 775	109 750	78 871	188 621
Mała Łąka	732	1 088	294	638	1 802	5 984	13 385	16 429	6 146	2 489	582	688	32 247	18 110	50 357
Staników Żleb						0	0	0					0	0	0
Kościeliska	15 306	20 397	8 270	11 376	39 455	56 750	100 043	111 872	49 247	27 726	9 000	13 407	274 018	188 831	462 849
Razem	53 865	72 878	32 087	46 205	143 056	245 699	514 088	603 218	254 282	122 300	39 900	59 652	1 376 616	810 614	2 187 230
Bilety 7 dniowe	112	144	130	100	286	2 065	6 192	8 238	2 934	274	38	136	13 055	7 594	20 649
RAZEM	53 977	73 022	32 217	46 305	143 342	247 764	520 280	611 456	257 216	122 574	39 938	59 788	1 389 671	818 208	2 207 879
Bilety 7 dniowe*6 dni	672	864	780	600	1 716	12 390	37 152	49 428	17 604	1 644	228	816	78 330	45 564	123 894
OGÓŁEM	54 537	73 742	32 867	46 805	144 772	258 089	551 240	652 646	271 886	123 944	40 128	60 468	1 454 946	856 178	2 311 124

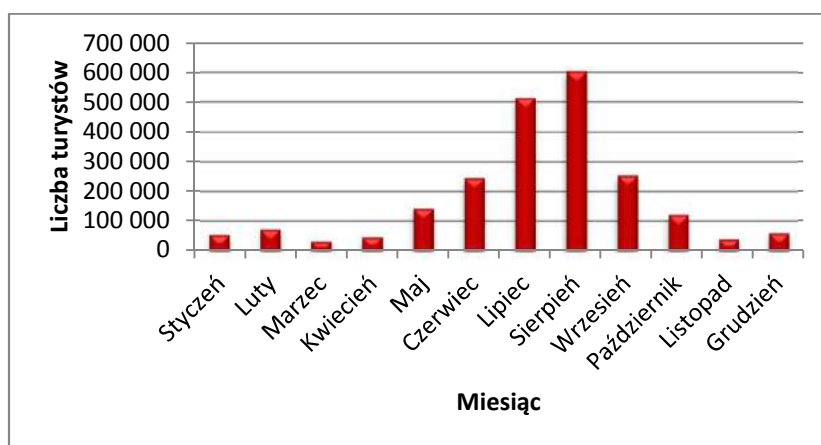
Źródło: <http://tpn.pl/zwiedzaj/turystyka>

Ryc. 7. Najbardziej popularne punkty wejść do TPN

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych TPN; <http://tpn.pl/zwiedzaj/turystyka>

Najwięcej turystów w polskich Tatrach zanotowano w sierpniu, w którym liczba sprzedanych biletów na teren TPN wyniosła ponad 652 tys., wzmożony ruch ma miejsce także w lipcu 551 tys. turystów oraz we wrześniu 271 tys. i czerwcu 258 tys. turystów. Najmniejszy ruch turystyczny wystąpił natomiast w styczniu i grudniu (tabela 2, wykres 3).

Ryc. 8. Liczba turystów wg miesięcy w 2015 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych TPN; <http://tpn.pl/zwiedzaj/turystyka>

Foto 1. Turyści na Polanie Rusinowej (foto Z. Kruczek)

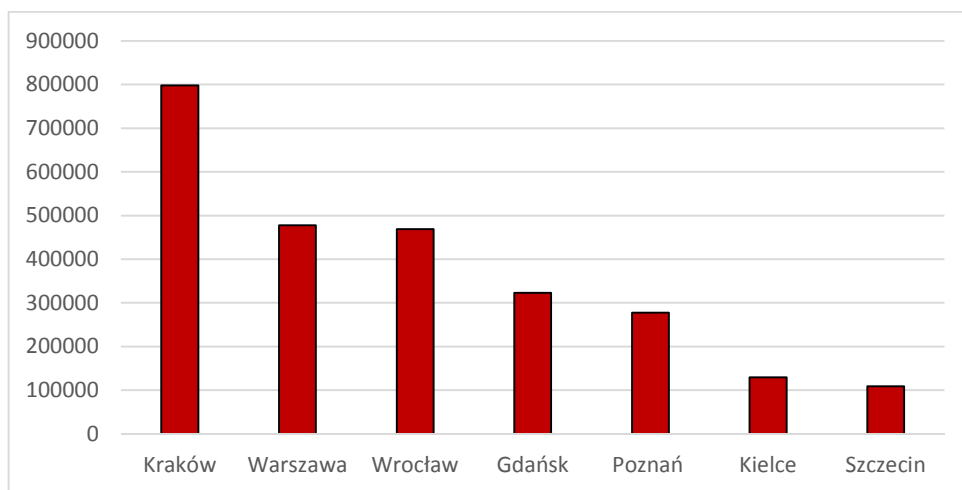
Foto 2. Tłumy turystów nad Morskim Okiem (foto Z. Kruczek)

5.2. MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE

Wśród prawie 50 muzeum zlokalizowanych na terenie Krakowa pierwszą trójkę pod względem liczby odwiedzających stanowią Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu (1.531 mln), Muzeum Historyczne m. Krakowa (1.088 mln) oraz Muzeum Narodowe w Krakowie (0.798 mln). Wszystkie te muzea to placówki wielooddziałowe.

Muzeum Narodowe w Krakowie, to najstarsze tego typu muzeum, powołane przez Radę Miejską w 1879 r., kiedy to znany malarz Henryk Siemiradzki ofiarował na poczet nowej placówki swój obraz *Pochodnie Nerona*. Uznaje się, że dzieło to zapoczątkowało kolekcję Muzeum Narodowego. Wzorem Siemiradzkiego także inni artyści zaczęli przekazywać swoje dzieła do Sukiennic, w których nadal są one eksponowane w Galerii Sztuki Polskiej XIX wieku stanowiącej obecnie jeden z oddziałów Muzeum Narodowego w Krakowie.

Do końca I wojny światowej było największym, dostępnym dla publiczności muzeum na ziemiach polskich i do dziś pozostaje placówką nie tylko o największej w Polsce liczbie kolekcji, budynków i stałych galerii, ale i frekwencji odwiedzających (Ryc. 9). W 2015 r. wszystkie placówki MNK odwiedziło 798 059 osób, a pod względem liczby odwiedzających wyraźnie wyprzedza ono Muzea Narodowe w Warszawie i Wrocławiu oraz Gdańsku i Poznaniu.

Ryc. 9. Frekwencja w Muzeach Narodowych w Polsce w 2015 r.

Źródło: obliczenia własne wg danych GUS

Początkowo siedzibą Muzeum Narodowego były zlokalizowane na Rynku Głównym Sukiennice. Stopniowo jednak placówka się rozwijała, przybywało zbiorów, a także budynków oddawanych na potrzeby tej instytucji. W okresie międzywojennym rozpoczęto budowę Nowego Gmachu Muzeum, która ukończono dopiero po wojnie. Ważnym wydarzeniem było włączenie do Muzeum Narodowego zbiorów Czartoryskich, co nastąpiło w 1950 r. Obecnie zbiory muzeum prezentowane są w 11 oddziałach, spośród których 10 znajduje się w Krakowie, a jedyną placówką zamiejscową jest Muzeum Karola Szymanowskiego w willi „Atma” w Zakopanem. Krakowskie oddziały Muzeum Narodowego to:

- **Gmach Główny** – mieszczą się tutaj trzy wystawy stałe: Broń i Barwa w Polsce, Galeria Rzemiosła Artystycznego oraz Galeria Sztuki Polskiej XX wieku. Tę ostatnią otwarto w 2005 r. i pomieszczono w niej zbiory od okresu Młodej Polski aż do sztuki aktualnej.
- **Galeria Sztuki Polskiej XIX wieku w Sukiennicach** – może pochwalić się największymi i najcenniejszymi w kraju zbiorami dziewiętnastowiecznego polskiego malarstwa i rzeźby. Obecna aranżacja powstała po remoncie Sukiennic została oddana do użytku w 2010 r. Ekspozycje prezentowane są w czterech salach: „Oświecenie” (Sala Bacciarellego), „Romantyzm. W stronę sztuki narodowej” (Sala Michałowskiego), „Wokół Akademii” (Sala Siemiradzkiego) oraz „Realizm, polski impresjonizm, początki symbolizmu” (Sala Chełmońskiego).
- **Pałac Biskupa Erazma Ciołka** – mieści się przy ul. Kanoniczej, w latach 1999—2006 poddany został konserwacji i adaptacji z przeznaczeniem na oddział Muzeum Narodowego. Mieszczą się tam dwie ekspozycje: Sztuka Dawnej Polski XII–XVIII wieku oraz Sztuka Cerkiewna Dawnej Rzeczypospolitej;
- **Dom Jana Matejki** – muzeum w domu malarza przy ulicy Floriańskiej, założone w 1895 r., a od 1904 r. funkcjonujące w strukturze Muzeum Narodowego. Zgromadzono tutaj około 6 tys. eksponatów, w tym przedmioty codziennego użytku i pamiątki po artyście oraz jego bliskich, a także prace olejne i rysunkowe oraz bogate zbiory wielkiego malarza;
- **Kamienica Szołayskich** – zlokalizowana jest na rogu placu Szczepańskiego i ulicy Szczepańskiej; w 2003 r. przeniesiono tutaj z ulicy Kanoniczej Muzeum Stanisława Wyspiańskiego oraz otwarto stałą wystawę poświęconą Feliksowi Jasieńskiemu. Po

generalnym remoncie, przeprowadzonym w 2012 r., urządzono nową wystawę „Zawsze Młoda! Sztuka polska około 1900”, w skład której weszły także niektóre eksponaty z wcześniejszego Muzeum Wyspiańskiego. Prezentowane są tutaj również wystawy czasowe, odbywają się wykłady, koncerty i zajęcia plastyczne dla dzieci i młodzieży;

- **Dom Józefa Mehoffera** – znajduje się przy ulicy Krupniczej, w budynku, w którym urodził się Stanisław Wyspiański, a który później kupił Józef Mehoffer. Placówka została otwarta dla publiczności w 1996 r. Wnętrza urządzono w nawiązaniu do koncepcji artysty, wykorzystując dary i depozyty rodziny, a także eksponaty Muzeum Narodowego, w tym liczne projekty i prace Mehoffera;

- **Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego** – mieści się przy ul. Piłsudskiego, w budynku wybudowanym w końcu XIX wieku na zlecenie Emeryka Hutten-Czapskiego specjalnie dla pomieszczenia jego zbiorów, głównie z zakresu numizmatyki. Od 1904 r. funkcjonuje jako oddział Muzeum Narodowego. W ostatnich latach zaprojektowany przez Tadeusza Stryjeńskiego pałacyk przeszedł gruntowną renowację i urządzono w nim Europejskie Centrum Numizmatyki Polskiej otwarte w czerwcu 2013 r.;

- **Muzeum Książąt Czartoryskich** – zlokalizowane w zespole pałacowo-muzealnym przy ulicy św. Jana jest własnością powołanej w 1991 r. Fundacji Książąt Czartoryskich, a opiekę nad zbiorami sprawuje Muzeum Narodowe w Krakowie. Placówka związana jest z początkami publicznych muzeów w Polsce, gdyż nawiązuje do założonego w roku 1801 przez Izabelę Czartoryską muzeum w Puławach. Bogate zbiory podzielone są na pięć działów: Sztuka Starożytna, Malarstwo Europejskie i Rzeźba, Europejskie Rzemiosło Artystyczne, Zbrojownia, Gabinet Rycin i Rysunków. Do najcenniejszych w skali światowej eksponatów należą *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci, a także obraz Rembrandta *Krajobraz z miłosiernym Samarytaninem*. W 2014 r. muzeum było w remoncie i udostępniało do zwiedzania jedynie Galerię Sztuki Starożytnej;

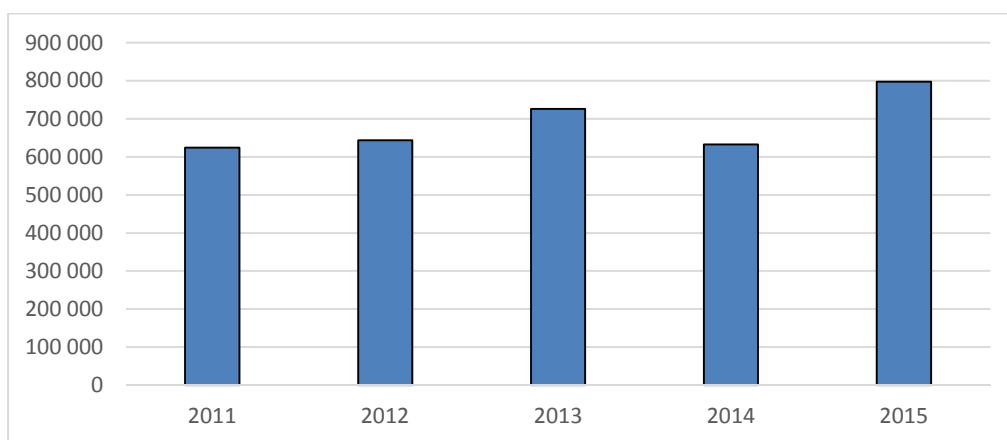
- **Biblioteka Książąt Czartoryskich** – jej początki również związane są z księżną Izabelą z Flamingów Czartoryską. Od 1961 r. znajduje się przy ulicy św. Marka, a na bogaty księgozbiór składają się zabytki piśmiennictwa od X do XX wieku (w tym 200 średniowiecznych rękopisów, niekiedy iluminowanych), a także autografy listów znanych postaci: Mikołaj Kopernik, Marcin Luter, Ludwik van Beethoven, Adam

Mickiewicz oraz George Byron. Obecnie w ramach biblioteki funkcjonują dwa działy: Księgozbiór Czartoryskich oraz Archiwum i Zbiór Rękopisów Czartoryskich;

- **Ośrodek Kultury Europejskiej EUROPEUM** – to jeden z najnowszych oddziałów Muzeum Narodowego, otwarty we wrześniu 2013 r. Zlokalizowany jest w zabytkowym spichlerzu znajdującym się przy pl. Sikorskiego. Ekspozycja składa się z dzieł sztuki europejskiej, które do 2010 r. prezentowane były w Muzeum Książąt Czartoryskich. Są wśród nich prace takich artystów jak: Paolo Veneziano, Lorenzo Lotto, Pieter Breughel Młodszy, Bertel Thorvaldsen czy Maurice de Vlaminck.

- **Willa Atma w Zakopanem – Muzeum Karola Szymanowskiego** - zbudowana ok. 1890 roku przez Józefa Kasprusia-Stocha w stylu zakopiańskim, jest typowym przykładem pensjonatu górskiego. Karol Szymanowski mieszkał tu w latach 1930-1936. W latach 1975-1976 budynek odnowiono i przystosowano do celów muzealnych. Willa mieści jedyne na świecie muzeum biograficzne Karola Szymanowskiego (1882-1937). Muzeum mieści się na parterze willi i prezentuje podstawowe informacje o życiu i twórczości kompozytora, ukazuje jego kontakty z Zakopanem i folklorem Podhala, gromadzi zachowane po nim rzeczy osobiste, zawiera także rekonstrukcję pracowni Szymanowskiego.

W ostatnich pięciu latach frekwencja w MNK rosła systematycznie, 2015 r. liczba odwiedzających osiągnęła już prawie 800 000 osób. W stosunku do 2011 r. wzrost osiągnął 22% (Ryc.10.)

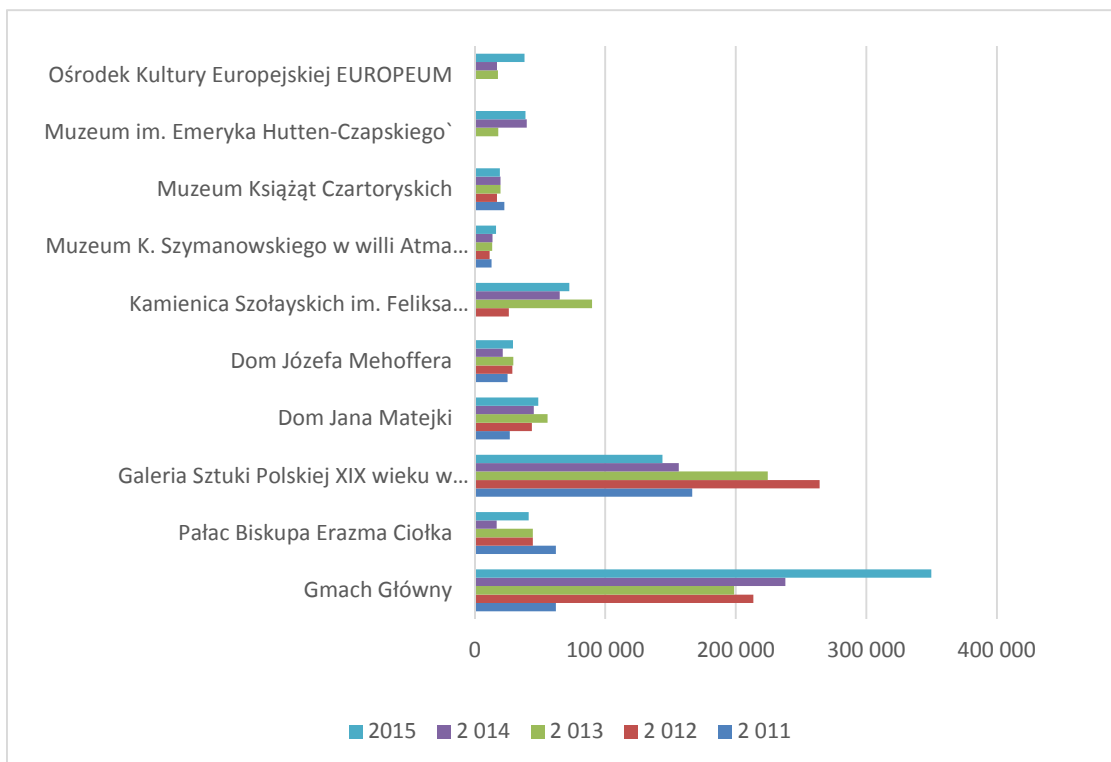
Ryc. 10. Frekwencja w MNK w latach 2011 – 2015

Źródło: obliczenia własne np. danych GUS

Do najczęściej odwiedzanych oddziałów MNK należy Gmach Główny Muzeum, Galeria Sztuki XIX w. w Sukiennicach i Kamienica Szołayskich. Na te trzy placówki przypada 70% frekwencji w całym, liczącym 10 placówek Muzeum Narodowym Krakowa (Ryc.3). Kamienica Szołayskich prezentująca sztukę Młodej Polski wraz z eksponatami dawnego Muzeum Wyspiańskiego wyprzedza pod względem liczby odwiedzających takie oddziały jak Dom Jana Matejki, Dom Mehofera oraz Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego i nowo otwartą placówkę jaka jest Ośrodek Kultury Europeum.

Foto 3. Muzeum Narodowe w Krakowie – Gmach Główny (foto Z. Kruczek)

Ryc. 11. Frekwencja w oddziałach MNK w latach 2011 – 2015
 Źródło: obliczenia własne np. danych GUS

Foto 4. Galeria Sztuki Polskie XIX w Sukiennicach (foto Z. Kruczek)

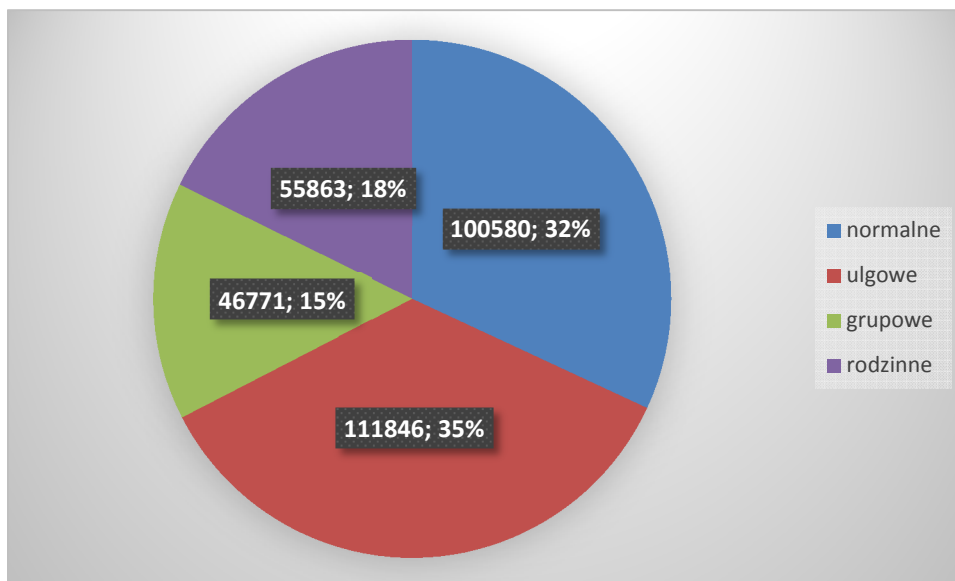
W 2013 roku we wszystkich Oddziałach MNK odnotowano 726,5 tys. odwiedzin, czyli o 13% więcej niż w 2012 roku. Wzrost był spowodowany głównie otwarciem nowych Oddziałów: Europeum i Muzeum im. Emeryka Hutten – Czapskiego (te Oddziały odwiedziło po 18 tys. osób) oraz Muzeum Karola Szymanowskiego w Zakopanem (13 tysięcy). Prawie 30 procentowy wzrost frekwencji w 2013 roku odnotowano w Domu Jana Matejki, co jest efektem Roku Jana Matejki w MNK.

Rycina 13 przedstawia frekwencje w oddziałach MNK wg miesięcy. Największa frekwencja odnotowana w maju (12,5% odwiedzających), co daje ponad 92 tys. osób. Na tą liczbę składa się głównie frekwencja w Gmachu Głównym i w Sukiennicach. Miesiąc maj to okres wzmożonej aktywności wycieczkowej młodzieży szkolnej (okres matur), co ma największy wpływ na obraz frekwencji również w muzeach. Drugim miesiącem rekordowym jest styczeń, kiedy to kończą się ferie zimowe, odnotowujemy wzmożone przyjazdy na Sylwestra. Poza tym na ten styczniowy rekord składa się przede wszystkim wysoka frekwencja w Gmachu Głównym (40% wszystkich odwiedzających w tym miesiącu MNK), związana z atrakcyjnymi wystawami czasowymi (m.in. wystawa sztuki Dwurnika).

Trzecim pod względem liczebności miesiącem dla MNK jest sierpień, kiedy mamy do czynienia przede wszystkim z napływem turystów zagranicznych do Krakowa. W sierpniu największa frekwencja odnotowana została w Sukiennicach, oddział ten zlokalizowany na Trasie Królewskiej jest logistycznie uprzywilejowany dla zagranicznych grup turystów jak i odwiedzających indywidualnych.

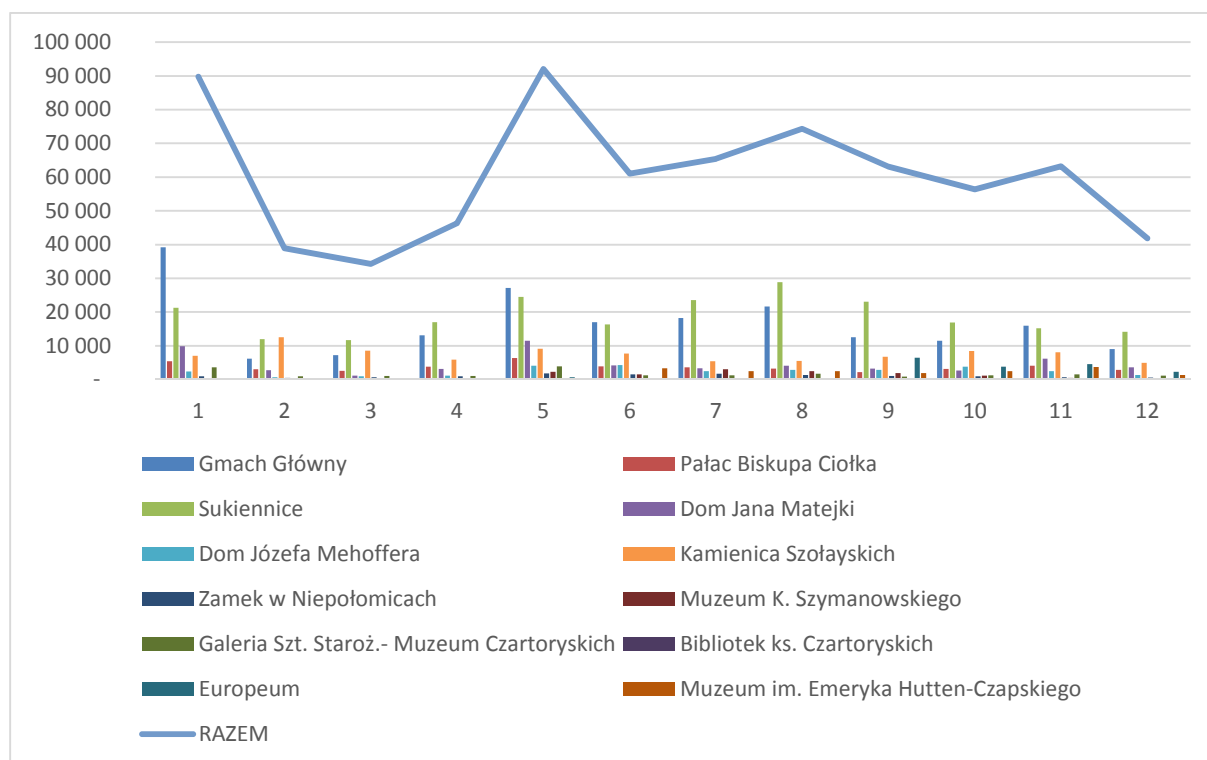
Najmniejsza frekwencja w 2013 r. odnotowana została w marcu oraz w grudniu i październiku. Jest to spowodowane zarówno sezonowością przyjazdów do Krakowa (miesiące najmniej atrakcyjne), jak i brakiem w tym okresie atrakcyjnych wydarzeń typu wystawy czasowe.

Interesująco przedstawia się struktura odwiedzających wg grup. W 2013 r. we wszystkich oddziałach MNK odnotowano 44 429 grup polskojęzycznych i 2 351 grup obcojęzycznych. Rycina 12 przedstawia strukturę rodzajową sprzedaży biletów. Najczęściej odwiedzający nabywali co prawda bilety ulgowe ale nieznana nam jest liczebność grup, która nabywała zbiorowy bilet grupowy. Ponad 55 tys. odwiedzających korzystała z biletów rodzinnych i edukacyjnych.

Ryc. 12. Struktura sprzedanych biletów w MNK w 2013 r.

Źródło: obliczenia własne np. danych MNK

Ryc.13. Frekwencja w Oddziałach Muzeum Narodowego wg miesięcy w 2013 r

Źródło: obliczenia własne np. danych MNK

5.2. FREKWENCJA W ATRAKCJACH SZLAKU ZABYTEKÓW TECHNIKI WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO¹⁵

Atrakcja turystyczna to nie tylko obiekty, wydarzenia czy zjawiska, pojęcie to nie musi być ograniczone do jednego obiektu. Często stanowi ono znacznie szerszą kategorię. Stasiak (2007, s. 4) np. podaje, że atrakcją turystyczną może być także szlak turystyczny, gdyż często jest celem podróży, a nie tylko środkiem do poznania głównych atrakcji obszaru. Szlak Zabytków Techniki jest przykładem szlaku tematycznego związanego z dziedzictwem przemysłowym.

Zabytki techniki woj. śląskiego przystosowane do wymagań obsługi ruchu turystycznego stanowią atrakcje regionu, są one zrzeszone w strukturze Szlaku Zabytków Techniki. Jednak nie wszystkie obiekty na tym Szlaku są zabytkami. Niektóre z nich ukazują historyczne procesy produkcyjne dóbr lub tradycję i kulturę związaną z wykonywaniem konkretnego zawodu (m.in. Muzeum Chleba i Ciekawostek w Radzionkowie, Muzeum Rud Żelaza w Częstochowie), będąc umiejscowionymi poza zabytkami industrialnymi. Są one przykładem atrakcji turystycznych prezentujących dziedzictwo kulturowe.

Na Szlaku Zabytków Techniki znajduje się 36 obiektów. Ma on charakter szlaku samochodowego. Odległość pomiędzy poszczególnymi obiektami wynosi od kilkunastu do kilkudziesięciu kilometrów, co wyklucza go z systemu penetracji pieszej. Obiekty SZT są ze sobą powiązane zarówno pod względem tematyki (technika, dziedzictwo przemysłowe), jak i pod względem zarządzania szlakiem (Referat Promocji Dziedzictwa Industrialnego, Wydziału Kultury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego). Objawia się to wspólnymi działaniami dotyczącymi promocji i innych aspektów marketingowych (m.in. święto SZT – Industriada). Powoduje to, że Szlak jest zintegrowanym systemem, a zatem może być traktowany jako spójna całość, charakteryzuje się on jednolitym oznaczeniem i identyfikacją wizualną. Obiekty tworzące Szlak prezentują dziedzictwo przemysłowe ulokowane m.in. w: dawnych zakładach wydobywczych (Kopalnia Guido, Zabytkowa Kopalnia Srebra), osiedlach (Ficnus, Nikiszowiec, Giszowiec), browarach (Tyskie Browarium, Browar Żywiec) czy muzeach techniki (Muzeum Górnictwa Węglowego, Centralne Muzeum Pożarnictwa).

¹⁵ Opracowano w oparciu o artykuł - Herman K., Naramski M., Szromek A., *Frekwencja w wybranych obiektach szlaku zabytków techniki województwa śląskiego w latach 2009–2014*, Ekonomiczne Problemy Turystyki, nr 3(35) *Ruch turystyczny w regionach*, Szczecin 2016 oraz dane uzyskane z Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Śląskiego.

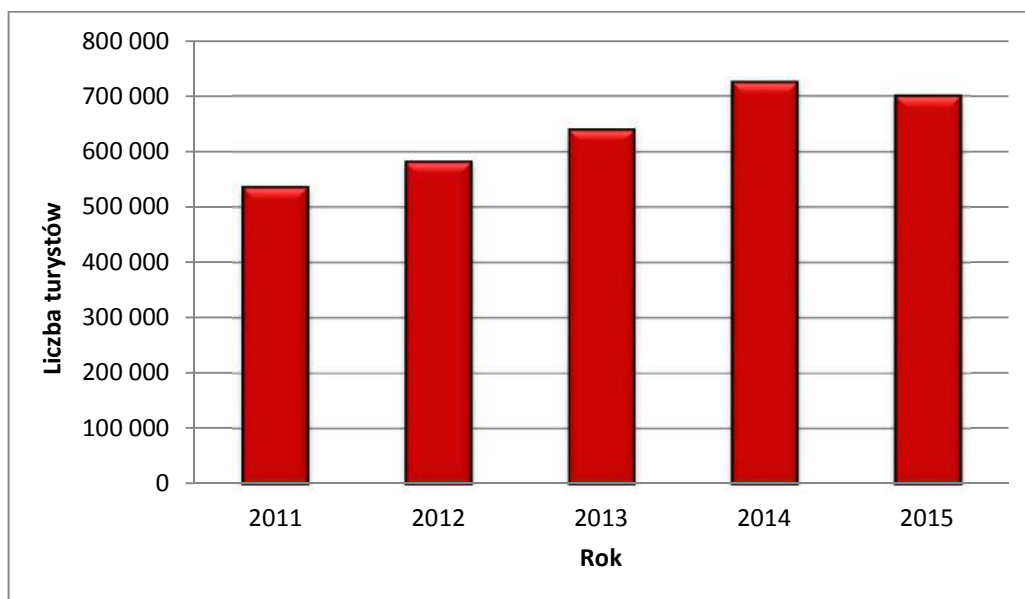
Foto 5. –Osiedle robotnicze Nikiszowiec w Katowicach – Pomnik Historii na Szlaku Zabytków Techniki (foto Z. Kruczek)

Odnosząc się do stosowanej w niniejszym opracowaniu typologii atrakcji turystycznych Swarbrooka (2002), większość obiektów na SZT jest dziełem człowieka. Zostały one stworzone dla innych celów niż turystyczne. Zmiana z podstawowej funkcji gospodarczej nastąpiła w wyniku rozwoju idei powołania funkcji turystycznej, poprzez zaprzestanie działalności (Kopalnia Guido, Zabytkowa Kopalnia Srebra) lub rozszerzenie oferty (Tyskie Browarium, Muzeum Browaru w Żywcu). W pierwszym przypadku działalność turystyczna jest tą podstawową, w drugim natomiast ma na ogół charakter marketingowy.

Sam Szlak jest z kolei atrakcją turystyczną „zaprojektowaną i zbudowaną od podstaw”. Jego celem jest prezentacja walorów turystycznych będących najciekawszymi i najważniejszymi pod względem historycznym oraz architektonicznym (www.zabytkitechniki.pl). Ponadto, można wyróżnić święto SZT – Industriadę – jako atrakcję o charakterze imprezy kulturalnej. Obiekty wchodzące w skład SZT znajdują się w 24 miejscowościach. Najwięcej obiektów (4) znajduje się na terenie Zabrza (Muzeum Górnictwa

Węglowego, Sztolnia Królowa Luiza, Kopalnia Guido, Szyb Maciej), po 3 obiekty można znaleźć w Katowicach, Gliwicach i Częstochowie, natomiast po 2 w Tychach, Tarnowskich Górach oraz Bytomiu. Ponadto, wybrane obiekty SZT znajdują w strukturze Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego – ERIH (European Route of Industrial Heritage). Szlak ten reprezentuje ok. 1100 obiektów z 44 państw europejskich. W Polsce znajduje się obecnie 39 obiektów należących do ERIH (www.erih.net). Jedenaście z nich (28,20%) znajduje się na SZT. Wśród wszystkich obiektów ERIH wyróżniono te o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa przemysłowego. Oznaczono je jako punkty kotwiczne. W Europie jest ich 84, natomiast w Polsce znajduje się 7, z których 4 należą do struktury SZT.

Analizując frekwencję na SZT, można zauważyć, że liczba odwiedzających stale wzrasta. Statystyka frekwencji prowadzona jest od 2009 r. Wówczas atrakcje szlaku odwiedziło 467 999 osób. W roku 2014 liczba ta wzrosła do rekordowej wartości 724 201 osób, co dało przyrost odwiedzających na poziomie 54,76% (rys. 1). W 2015 r. zaobserwowano natomiast spadek odwiedzających o w granicach 10%. (Rycina 14). Rok 2016, w którym obchodzono 10-lecie funkcjonowania sieci był rekordowym pod względem frekwencji. Z oferty 36 zabytków techniki skorzystało blisko 764 tysiące osób. To najlepszy wynik, jaki odnotowano, odkąd w 2009 roku zaczęto gromadzić dane dotyczące frekwencji. W porównaniu do roku 2015 liczba turystów wzrosła o 10%

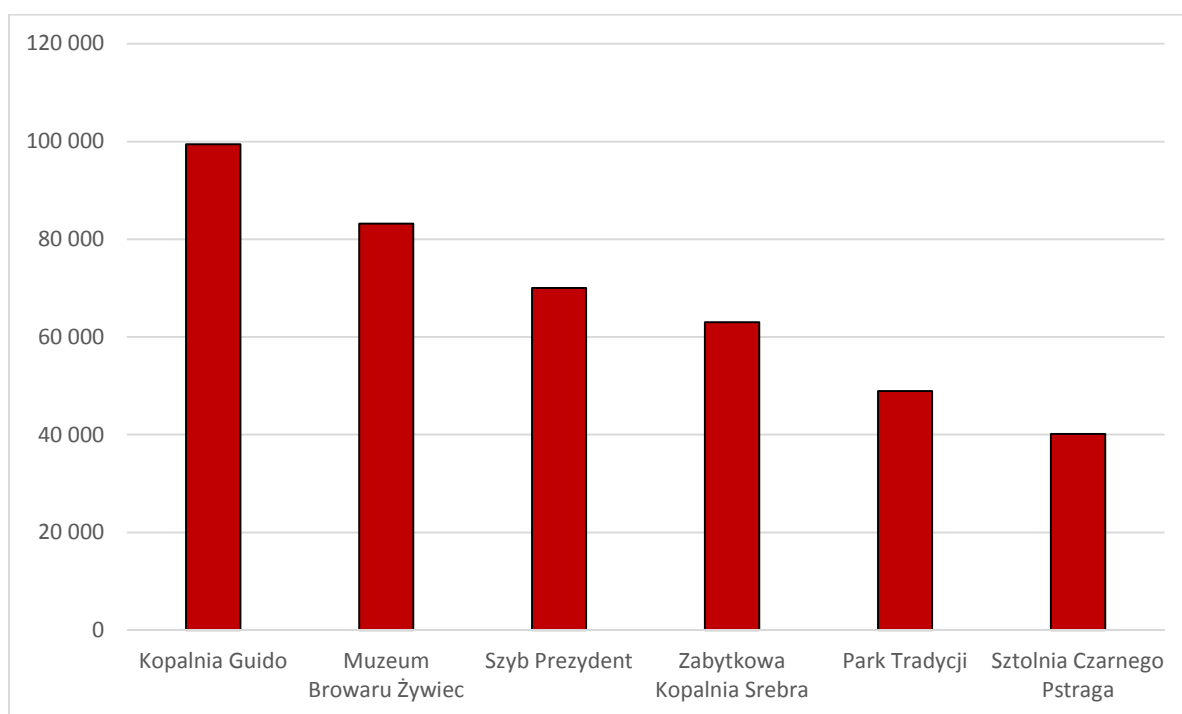

Ryc. 14. Frekwencja na SZT w latach 2011 - 2015

Źródło: dane uzyskane z Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Śląskiego.

Największy przyrost procentowy odwiedzających szlak zaobserwowano w roku 2014. Wyniósł on 13,39% w stosunku do roku 2013, Średni przyrost wyniósł w analizowanym okresie wynosi 9,15%.

Najpopularniejszymi miejscowościami na SZT są: Zabrze, Tarnowskie Góry oraz Żywiec. Zabrzeńskie obiekty w okresie 2009–2014 odwiedzało średnio 139 809 osób rocznie, co stanowiło 23,96% wszystkich odwiedzających. Tarnowskie Góry generowały średnio 16,63% odwiedzających rocznie, zaś na kolejnej pozycji znalazł się Żywiec (16,03%). Zatem trzy wymienione wcześniej miejscowości rocznie odwiedza 56,89% wszystkich osób zwiedzających SZT. W rozpatrywanym okresie (lata 2009–2015) szlak odwiedziło 4 148 061 osób. W 2015 r. ponad połowę odwiedzających (57%) generowały obiekty które możemy nazwać – Gwiazdami Techniki. Są to: Kopalnię Guido odwiedziło 14% osób, Muzeum Browaru Żywiec – 12%, Szyb Prezydent – 10%, Szyb Prezydent w Chorzowie – 10%, , Zabytkową Kopalnię Srebra – 9%, Park Tradycji w Siemianowicach – 9% oraz Sztolnia Czarnego Pstrąga – 6%.

Rycina 15. Najczęściej odwiedzane obiekty na Szlaku Zabytków techniki w 2015 r.

Źródło: dane uzyskane z Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Śląskiego.

W sferze wydarzeń na Szlaku Zabytków Techniki wymienić można przede wszystkim wystawy czasowe, koncerty, spektakle, warsztaty i lekcje muzealne. W skali całego Szlaku

wyróżnia się Muzeum Górnictwa Węglowego z liczbą 819 zdarzeń. Wśród Gwiazd Techniki Kopalnia Guido zorganizowała 683 wydarzenia, Tyskie Browarium – 5, Zabytkowa Kopalnia Srebra – 4, natomiast Muzeum Browaru Żywiec – 2. Można zatem przypuszczać, że wśród Gwiazd Techniki głównym aspektem działalności jest prowadzenie usług w ramach trasy turystycznej. Tylko Kopalnia Guido prowadzi rozbudowaną działalność w zakresie kultury, edukacji i rozrywki.

Analiza frekwencji pozwoliła wyciągnąć następujące wnioski:

1. Rosnąca liczba zwiedzających obiekty Szlaku dowodzi wzrostu potencjału turystycznego województwa. SZT staje się coraz bardziej rozpoznawalnym markowym produktem turystycznym woj. śląskiego,
2. Wyróżniającymi się obiektami pod względem liczby odwiedzających jest Muzeum Browaru Żywiec oraz Kopalnia Guido. Może to świadczyć o dobrze zaprojektowanej ofercie turystycznej i jakości usług, jakie świadczone są przez te obiekty,
3. Najpopularniejszą miejscowością szlaku jest Zabrze. Szyb Maciej, Kopalnia Guido, Muzeum Górnictwa Węglowego oraz Sztolnia Królowa Luiza stanowią atrakcyjną ofertę dla turystów, która w dalszym ciągu jest rozbudowywana. Obecnie prowadzone są prace nad udostępnieniem nowych wyrobisk podziemnych i rozbudową dotychczasowych. Może to w przyszłości zaowocować utworzeniem silnego centrum turystycznego woj. śląskiego,
4. Ponad 50% ruchu turystycznego generowane jest przez sześć obiektów: Kopalnię Guido, Zabytkową Kopalnię Srebra, Muzeum Browaru Żywiec, Szyb Prezydent, Park Tradycji w Siemianowicach oraz Sztolnię Czarnego Pstrąga. Są one określone mianem Gwiazd Techniki oraz stanowią punkty kotwiczne Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego. Rozbudowane działania promocyjne w tych obiektach mogłyby się przyczynić do wzrostu zainteresowania pozostałymi atrakcjami Szlaku,
5. Wyróżniającą się formą promocji SZT jest festiwal Industriada, w którym w 2015 r. uczestniczyło ponad 80 tys. osób,
6. W 2015 r. największy ruch turystyczny obserwowany był w okresie od kwietnia do czerwca. Jest to prawdopodobnie związane z aktywnością turystyczną szkół oraz organizacją festiwalu Industriada (czerwiec),

7. Szlak odwiedzają głównie turyści krajowi, wśród których największą grupę stanowią odwiedzający pochodzący z woj. śląskiego. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że nie wszystkie obiekty podają statystyki związane z miejscem zamieszkania odwiedzających,

Rosnąca liczba odwiedzających SZT świadczy o tym, że turystyka oparta na dziedzictwie przemysłowym jest coraz bardziej popularna. Ponadto, woj. śląskie staje się ważnym ośrodkiem turystycznym. Jest to także dobra prognoza dla władarzy miast lub inwestorów prywatnych, którzy dążą do powołania nowych obiektów turystyki dziedzictwa przemysłowego. Na uwagę zasługuje szansa wpisania Zabytkowej Kopalni Srebra w Tarnowskich Górach na *prestżową listę dziedzictwa UNESCO*. Decyzja o ewentualnym wpisaniu tarnogórskich obiektów na listę światowego dziedzictwa ma zapaść w 2017 roku na sesji UNESCO w Krakowie. Obecnie na liście jest czternaście obiektów z Polski, tarnogórskie podziemia mają szansę być piętnastym w kraju i pierwszym w województwie śląskim. To największy i najważniejszy historycznie zespół kopalni ołowiu, srebra i cynku w Polsce, zawierający pionierski system odwadniania terenu z jednoczesnym zaopatrywaniem regionu w wodę. Kopania ta opisana była jako studium przypadku w 1 raporcie o frekwencji w atrakcjach z roku 2014¹⁶.

Foto 6. Kopalnia Guido w Zabrzu (foto Z. Kruczek)

5.4. FESTIWAL INDUSTRIADA¹⁷

INDUSTRIADA to wydarzenie oryginalne w swojej postaci, nierozzerwalnie związane ze specyfiką regionu śląskiego i będące wizytówką jego industrialnych tradycji. Jest to jednodniowy festiwal dziedzictwa przemysłowego, organizowany raz w roku, w drugą sobotę czerwca. Idea tego festiwalu zakłada organizowanie w industrialnych przestrzeniach różnego rodzaju imprez (mikrowydarzeń). W INDUSTRIADZIE biorą udział obiekty należące do Szlaku Zabytków Techniki oraz tzw. „obiekty zaprzyjaźnione”, które są wyłaniane w specjalnym konkursie. Przyznanie tytułu jest równoznaczne z udziałem w działaniach promocyjnych poprzedzających INDUSTRIADĘ, jak i uczestnictwem w samym festiwalu¹⁸. Podczas INDUSTRIADY w tych obiektach odbywa się szereg różnego rodzaju wydarzeń, takich jak: happeningi, spektakle, przedstawienia, koncerty, pokazy, rekonstrukcje historyczne, działania umożliwiające zwiedzającym wyobrażenie sobie wyglądu i atmosfery miejsca/obektu w czasach jego pełnej funkcjonalności, fabularyzowane formy zwiedzania, oprowadzanie tematyczne, niestandardowe formy zwiedzania obiektu/miejsca, angażujące formy spotkań z ludźmi związanymi z miejscem/obiektem, specjalnie przygotowane z okazji INDUSTRIADY wystawy i ekspozycje, warsztaty, zabawy, gry i konkursy, prezentacje lub pokazy multimedialne, iluminacje elewacji obiektów i znajdujących się w nich urządzeń¹⁹. Odbywają się one przez cały dzień, a część z nich kończy się w późnych godzinach nocnych. Skala poszczególnych imprez (mikrowydarzeń) jest zróżnicowana, co wynika z możliwości organizacyjno-finansowych podmiotów odpowiedzialnych za ich przygotowanie. Dotychczas odbyło się pięć edycji tego wydarzenia. Po raz pierwszy INDUSTRIADĘ zorganizowano 12 czerwca 2010 r., z kolei piąta edycja odbyła się 14 czerwca 2014r. W piątej edycji festiwalu wzięło udział ponad 77 tys. osób, a festiwalowe wydarzenia

¹⁷ Opracowano w oparciu o: M. Polok, Ocena skuteczności komunikacji marketingowej wydarzenia na przykładzie Festiwalu Industriada. Praca magisterska, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2015. Promotor J. Maciąg

¹⁸ http://www.slaskie.pl/strona_n.php?jezyk=pl&grupa=10&art=7468&id_menu= (data dostępu: 18.01.2015r.)

¹⁹ A. Hajduga, Ł. Gawęł, *Święto szlaku kulturowego – zarządzanie, funkcje, cele, rezultaty: na przykładzie Industriady na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*, [w:] *Kultura i turystyka – w kręgu wydarzeń*, red. B. Krakowiak, A. Stasiak, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź 2014, s. 291.

odbywały się w 43 zabytkach techniki w 24 miejscowościach²⁰. W 2015 r. frekwencja na imprezach Industriady przekroczyła już 80 tys. osób.

INDUSTRIADA jest wydarzeniem wzorowanym na przedsięwzięciu „Extra-Schicht – Noc Kultury Przemysłowej”, które od 2001 roku organizowane jest w Zagłębiu Ruhry w Niemczech. Celem projektu „ExtraSchicht” jest promocja kultury industrialnej, która prezentowana jest jako główna atrakcja turystyczna regionu²¹. Biorąc pod uwagę frekwencję, strukturę organizacji wydarzenia, jego zasięg, tematykę oraz obszar realizacji INDUSTRIADĘ można uznać za jedyny tego typu festiwal w Europie Środkowo-Wschodniej i drugi w Europie po Extra-Schicht²².

Zgodnie z charakterystyką wydarzeń, jaka została przedstawiona w pierwszym rozdziale niniejszej pracy, należy przyjąć, że INDUSTRIADA to tzw. *hallmark event*, a więc wydarzenie specyficzne i charakterystyczne, będące wyróżnikiem dla danego obszaru. W przypadku województwa śląskiego jest to wizerunek obszaru przemysłowego, który coraz bardziej przekształca swój charakter w poprzemysłowy i jest kojarzony z obiektami, miejscami, które umożliwiają zapoznanie się z historią i tradycjami tego obszaru²³. INDUSTRIADA to wydarzenie oryginalne, nierozzerwalnie związane ze specyfiką regionu śląskiego i będące wizytówką jego industrialnych tradycji. Niecodziennosc oferowanych doznań, interaktywny charakter poszczególnych mikro wydarzeń odbywających się w ramach INDUSTRIADY oraz autentyczność i unikatowość obiektów, w których się one odbywają, to najważniejsze jej atuty²⁴.

Z wydanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego folderu podsumowującego INDUSTRIADĘ 2014 wynika, że liczba uczestników wyniosła 77.000, w porównaniu z poprzednią edycją jest to wzrost o 2.000 osób. Z analizy raportów z badań przeprowadzonych wśród uczestników INDUSTRIADY 2014 wynika, że 48% badanych czyli 36960 osób po raz pierwszy wzięło udział w festiwalu, a tym samym było nowymi uczestnikami, których udało się pozyskać. 52% respondentów czyli 40040 osób wzięło udział

²⁰ http://Industriada.pl/Media/Default/Industriada%202014/dla%20medi%C3%B3w/info_prasowe2014-epilog-DODRUKU-01.pdf (data dostępu: 18.01.2015r.)

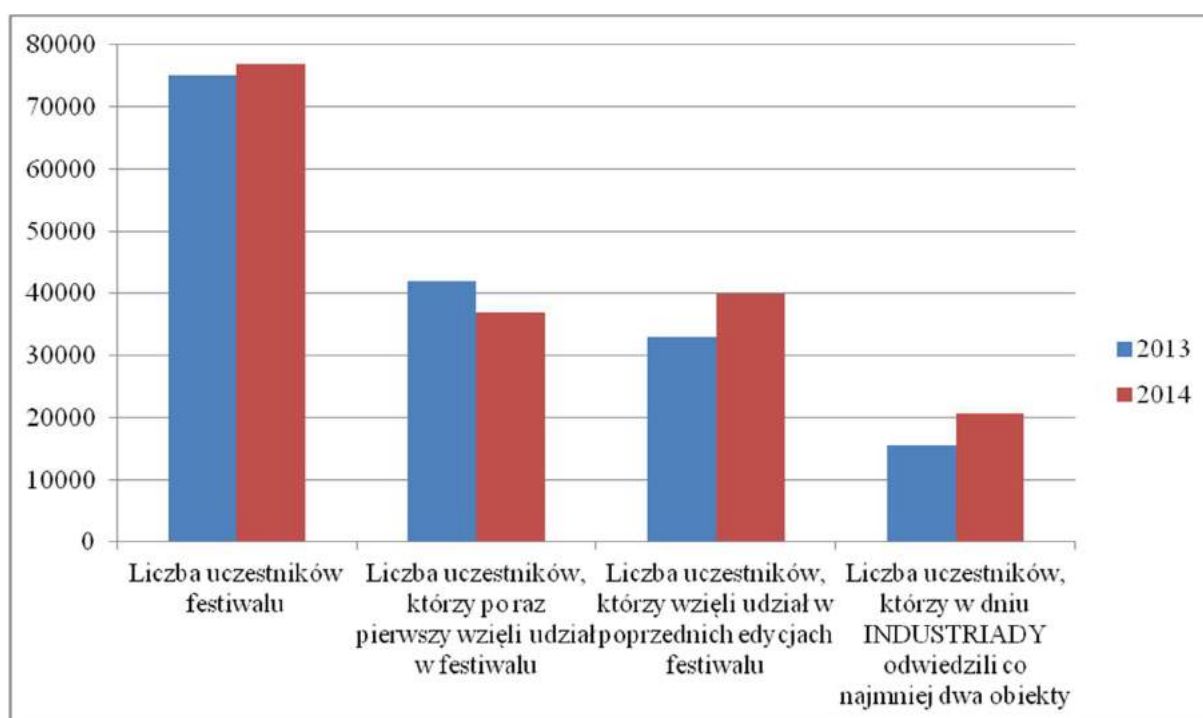
²¹ A. Hajduga, A. Staszewska, *Industriada jako przykład zmiany wizerunku obszaru poprzez wykorzystanie unikalnych cech Województwa Śląskiego – studium przypadku*, [w:] *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 698, Ekonomiczne problemy usług nr 83*, Szczecin 2012, s. 392 – 393.

²² A. Hajduga, Ł. Gawęł, *Święto ...*, op.cit., s. 290-291.

²³ A. Hajduga, A. Staszewska, *Industriada ...*, op.cit., s. 393.

²⁴ A. Hajduga, *Industriada 2010 – promocja sieciowego produktu turystycznego poprzez wydarzenie. Studium przypadku*, [w:] *Public relations jako funkcja zarządzania w organizacjach*, red. A. Adamus-Matuszyńska, R. Maćkowska, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2011, s. 225.

w poprzednich edycjach INDUSTRIADY, największy odsetek, 91% z nich (47% wszystkich badanych), uczestniczył w poprzedniej edycji festiwalu. W 2013 nowych uczestników było 42000 i było to 55% badanych, w poprzedniej edycji uczestniczyło 44%, czyli 33000 uczestników. 27% czyli 20790 uczestników INDUSTRIADY 2014 odwiedziło w czasie festiwalu co najmniej dwa obiekty, jest to o 6 punktów procentowych więcej niż w przypadku IV edycji, kiedy to więcej niż jeden obiekt odwiedziło 15750 osób (21%). Wyniki te przedstawia rycina 16.

Ryc. 16. Frekwencja i model uczestnictwa w INDUSTRIADZIE

Źródło: M. Polok, Ocena skuteczności komunikacji marketingowej wydarzenia na przykładzie Festiwalu Industriada. op.cit.

Średni czas spędzony na uczestnictwie w wydarzeniach w ramach INDUSTRIADY 2014 wyniósł około 4 godziny, w przypadku INDUSTRIADY 2013 były to ponad 4 godziny, zatem w tym zakresie nie odnotowano wzrostu. W świetle przedstawionych wyników można stwierdzić, że postawione przez organizatora cele, jakimi były wzrost liczby uczestników imprezy w stosunku do IV edycji, pozyskanie nowych uczestników festiwalu tj. osób, które wezmą w nim udział po raz pierwszy w życiu oraz wzrost liczby uczestników festiwalu w grupie osób, które wzięły udział w jego poprzednich edycjach w stosunku do wyników badań z IV. edycji festiwalu zostały osiągnięte. Nie udało się wydłużyć średniego czasu

przebywania na festiwalu w stosunku do wyników z INDUSTRIADY 2013. Na ten ostatni wynik wpływ mogły mieć warunki atmosferyczne panujące w dniu festiwalu, wystąpiły nie tylko wielokrotne ulewy, ale i opady gradu, które z pewnością nie sprzyjały poznawaniu przemysłowego dziedzictwa regionu.

W 2015 r. przeprowadzono wśród uczestników Industriady badania ankietowe na próbie 603 osób²⁵. Wyniki badań wskazują, że Industriada niezmiennie oceniana jest bardzo pozytywnie. W obecnej edycji można zauważyć niewielki wzrost głównych wskaźników, między innymi: satysfakcji ogólnej, chęci do rekomendacji, oceny transportu mikrobusowego. Ponad 90% badanych ogólnie oceniło Industriadę pozytywnie (w tym 66% - bardzo pozytywnie). Spośród szczegółowych obszarów najlepiej oceniona została atmosfera (98% pozytywnych ocen).

Badani pozytywnie odnieśli się również do pomysłu organizowania tzw. imprez rozruchowych w noc poprzedzającą Industriadę. Zdecydowana większość badanych poleciłaby udział w Industriadzie innym osobom. Wskaźnik rekomendacji (rozumiany jako różnica odsetka promotorów i destruktorów marki) wyniósł w obecnej edycji 67% (wynik w edycji 2014: 58%).

Biorąc pod uwagę poszczególne lokalizacje najlepsze wyniki uzyskały: Zabrze – imprezy organizowane przy Szybie Maciej, Katowice – Walcownia Cynku oraz Karchowice.

²⁵ BADANIE RUCHU TURYSTYCZNEGO PODCZAS INDUSTRIADY 2016, ARC Rynek i Opinia Sp. z o. o., http://www.silesia-sot.pl/wp-content/uploads/2016/10/Raport_Industriada-2016_ARC-Rynek-i-Opinie.pdf

Foto 7. Industriada w Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach

Foto 8. Szyb Maciej – Festiwal Industriada

6. UWAGI KOŃCOWE. WSKAZANIE KIERUNKÓW DAJSZYCH BADAŃ

Atrakcje turystyczne są ważnym sektorem turystyki, stymulują bowiem zainteresowanie odbyciem podróży do miejsca docelowego, są również głównym składnikiem produktu turystycznego. Dlatego warto wykorzystać trzyletnie doświadczenia związane z badaniem frekwencji w atrakcjach turystycznych do wprowadzenia stałego systemu monitoringu tego sektora rynku turystycznego. Monitoring atrakcji może być częścią planowanego przez POT Obserwatorium Turystycznego.

Zasady działania systemu monitoringu:

1. Porozumienie z GUS o przekazywanie danych z biletowanych atrakcji (muzea, obiekty paramuzealne, parki narodowe, imprezy). Oprócz bazy danych o muzeach i obiektach paramuzelanych należy uzgodnić przekazywanie danych o parkach narodowych i ośrodkach edukacyjnych zlokalizowanych przy parkach oraz imprezach.
2. Zalecenie Regionalnym Organizacjom Turystycznym obowiązku konsultowania wykazu atrakcji w ich regionach i udostępniania posiadanych danych, informacji lub pośredniczenia w kontaktowaniu się gestorami atrakcji.
3. Stosowanie na szerszą skalę innowacyjnych rozwiązań w pomiarze frekwencji na zasadzie montowania czujników ruchu turystycznego, zwłaszcza w odniesieniu do szlaków turystycznych oraz imprez plenerowych, niebiletowanych. W tych ostatnich pomiar frekwencji ułatwić może metoda fotointerpretacji (analiza frekwencji na podstawie fotografii z dronów, punktów widokowych).
4. Wspieranie działań w regionach mających na celu tworzenie ośrodków monitorujących zjawiska turystyczne na wzór Poznańskiego Barometru.
5. Inicjowanie i wspieranie badań podstawowych w atrakcjach turystycznych, m.in. poprzez konkurs na najlepszą pracę dyplomową, magisterską o atrakcjach.
6. Opracowywanie co roku, albo co dwa lata, raportu o frekwencji i publikowanie go oraz upowszechnianie w wersji elektronicznej.

Mając na uwadze istniejące luki informacyjne i ograniczenia w uzyskaniu informacji o frekwencji w atrakcjach istnieje potrzeba prowadzenia badań podstawowych w atrakcjach. Powinny mieć one charakter kompleksowy i dotyczyć wybranych przykładów ze wszystkich

grup atrakcji. Ustalenie frekwencji w obiektach niebiletowanych pozwoli na szacowanie liczby odwiedzających w podobnych atrakcjach. W pierwszej kolejności takimi badaniami powinno się objąć wytypowane parki rozrywki (tematyczne, dinozaurów, wodne, wesołe miasteczka, miasteczka westernowe), do których brakuje oficjalnych informacji a gestorzy najczęściej odmawiają ich udzielenia.

Oprócz parków rozrywki badania pierwotne powinny być prowadzone na tematycznych szlakach turystycznych, w stosunku do których w zasadzie nie ma danych statystycznych o frekwencji oraz ważniejszych szlakach pieszych, jak np. Orla Perć w Tatrach, Główny Szlak Beskidzki.

Ze względu na trudności w oszacowaniu frekwencji w obiektach, takich jak ruiny zamków, pojedyncze obiekty zabytkowe, imprezy i wydarzenia wskazane jest inicjowanie badań ilościowych i jakościowych w odniesieniu do przykładowych atrakcji z tych kategorii.

Oprócz uzyskania informacji o frekwencji badania takie powinny dotyczyć jakości usług w atrakcjach, zasięgu ich oddziaływania, sposobów zarządzania, jakości zatrudnionych kadr, dochodowości, sezonowości, wpływu na gospodarkę regionu. Wiedza o atrakcjach jest niezbędna dla twórców produktów turystycznych – organizatorów turystyki, gestorów atrakcji, samorządów terytorialnych. Istnieje zatem potrzeba przeprowadzenia takiej oceny z wykorzystaniem różnych narzędzi. Do badania jakości atrakcji wykorzystać można metodę sondażu diagnostycznego (techniki ankietowe, wywiady), metody marketingowe, metody etnografii wirtualnej oraz metodę mystery shopping.

LITERATURA

1. Altkorn J., (1999). *Marketing w turystyce*, PWN, Warszawa.
2. *BADANIE RUCHU TURYSTYCZNEGO PODCZAS INDUSTRIADY 2016*, ARC Rynek i Opinia Sp. z o. o., http://www.silesia-sot.pl/wp-content/uploads/2016/10/Raport_Industriada-2016_ARC-Rynek-i-Opinie.pdf
3. Cohen E. (1972). *Towards a Sociology of International Tourism*. Social Research, 39:164-182.
4. De Groote P., (2009). *Globalisation of Commercial Theme Parks Case: The Walt Disney Company*. [in:] 4th Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics. Debrecen.
5. Davidson R. (1996). *Turystyka*. PAPT, Warszawa.
6. Folga Januszewska D. (2008), *Muzea w Polsce 1989–2008. Stan, zachodzące zmiany i kierunki rozwoju muzeów w Europie oraz rekomendacje dla muzeów polskich*, Muzealnictwo.
7. Folga Januszewska D. (2013), *Turystyka kulturowa i nowe muzea w Polsce*, [w:] red. Krakowiak B., Stasiak A., Włodarczyk B., *Kultura i turystyka – miejsca spotkań*, ROTWŁ, Łódź, 175–185.
8. Edelman J.R., *Tourist Attractions. From Object to Narrative*. Channel View Publications, 2015
9. Garrod B., Fyall A. (2000). *Managing heritage tourism*. Annals of Tourism Research 27 (3), p. 682-708.
10. Goodall B., 1990, *The Dynamics of Tourism Place Marketing*. [w:] (red. G. Ashworth i B. Goodall) *Marketing Tourism Places*, London, Routledge.
11. Gunn S., Rusk C.A. (1979). *Tourism Planning*, Crane, Russak and O., New York.
12. Hajduga A., Gawęł Ł., *Święto szlaku kulturowego – zarządzanie, funkcje, cele, rezultaty: na przykładzie Industriady na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*, [w:] *Kultura i turystyka – w kręgu wydarzeń*, red. B. Krakowiak, A. Stasiak, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź 2014
13. Hajduga A. (2011). *Industriada 2010 – promocja sieciowego produktu turystycznego poprzez wydarzenie. Studium przypadku*, [w:] *Public relations jako funkcja zarządzania w organizacjach*, red. A. Adamus-Matuszyńska, R. Maćkowska, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, s. 225.
14. Herman K., Naramski M., Szromek A., (2016), *Frekwencja w wybranych obiektach szlaku zabytków techniki województwa śląskiego w latach 2009–2014*, Ekonomiczne Problemy Turystyki, nr 3(35) *Ruch turystyczny w regionach*, Szczecin 2016 oraz dane uzyskane z Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Śląskiego.
15. Kaczmarek J., Stasiak A., i Włodarczyk B., (2005). *Produkt turystyczny*. PWE Warszawa.
16. Kotler Ph., (1999). *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i koordynacja*, Prentice Hall International Inc., Polish Edition Felberg SJA, Warszawa.

17. Krippendorf J., (1971). *Marketing im Fremdenverkehr*. Bern-Frankfurt
18. Kruczek Z. (2002). *Atrakcje turystyczne. Metody oceny ich odbioru – interpretacja*. Folia Turistica 13; s. 37 – 61.
19. Kruczek Z. (2005). *Metody badań atrakcji turystycznych*, [w:] *Turystyka w badaniach naukowych*, red. R. Winiarski, W. Alejziak, AWF Kraków i WZliZ w Rzeszowie, Kraków-Rzeszów.
20. Kruczek Z., (2011). *Atrakcje turystyczne. Fenomen. Typologia. Metody badań*. Proksenia, Kraków.
21. Kruczek Z., Polska. (2011). *Geografia atrakcji turystycznych*. Proksenia. Kraków.
22. Kruczek Z., *Od egipskich piramid po disneylandy. Szkice o ewolucji atrakcji turystycznych*. Folia Turistica 31; 1/214 s. 9-30.
23. Kruczek Z., *Analysis of Visitor Attendance at Polish Tourism Attractions. Analiza frekwencji w polskich atrakcjach turystycznych*. TOURISM 2015 25/1 s. 31-40.
24. Kruczek Z., *Nowe trendy i innowacje w sektorze atrakcji turystycznych*. [w:] *Dynamika przemian runku turystycznego. Monografia nr 1*. red. Z. Kruczek, Banasik. SET & WSTiJO, Warszawa 2014, s. 21-30.
25. Kruczek Z., *Parki tematyczne jako flagowe atrakcje turystyczne. Rozwój i globalizacja*. Turystyka Kulturowa nr 3/2012.
26. Kurek W, 2004, *Turystyka na obszarach górskich Europy*, IGiGP UJ, 21
27. Leiper N. (1990). *Tourist Attraction Systems*. Annals of Tourism Research, 17, s. 367-384.
28. Lew A. (1974). *A Framework of Tourist Attraction Research*. [w:] Ritchie, Brent and Ch. Goeldner, *Travel, Tourism and Hospitality Research. Handbook for Managers and Researches*, New York: John Wiley&Sons.
29. Lundberg D. (1985). *The Tourist Business*. New York Van Nostrand Reinhold.
30. McCannell D. (2002). *Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczej*. Wyd. Literackie Muza S.A. Warszawa.
31. *Marketingowa strategia polski w sektorze turystyki na lata 2012-2020*. (2011). red B. Walas, POT Warszawa.
32. Nowacki M., (2014). *Obecne tendencje w rozwoju atrakcji turystycznych*. [w:] *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu* nr 45, s. 185-195.
33. Pociask-Karteczka J., Baścik M., Czubernat S., (2007). *Ruch turystyczny w Tatrzańskim parku Narodowym w latach 1993 – 2005*. [w:] *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, t. 1, IGiGP UJ, Kraków.
34. Polok M., (2015). *Ocena skuteczności komunikacji marketingowej wydarzenia na przykładzie Festiwalu Industriada*. Praca magisterska, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach , 2015. Promotor J. Maciąg
35. Prentice R. C. (1995). *Evaluating the Experiences and Benefits Gained by Tourists*
36. Richards G. (2002). *Tourist Attractions System; exploring cultural behavior*. Annales of Tourism Research, 29(4), 1048-1064.

37. Swarbrooke J. (1995). *The development and management of visitors attractions*, Butterworth – Heinemann, Oxford 1995,
38. The Global Attractions Attendance Report, 2016. 2015 Theme Index and Museum Index. Themed Entertainment Association (TEA).
39. Wall G. (1977). *Tourism attractions: line, point, area*. Annals of Tourism Research 24 (1) p. 240-243.
40. Warszńska J., Jackowski A., (1978). *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.

STRONY INTERNETOWE

<http://pot.gov.pl/do-pobrania/l/materialy-do-pobrania/badania-i-analizy>

www.TEAconnect.org,

www.runners-world.pl/biegi/Najwieksze-biegi-w-Polsce-w-2015-roku-STATYSTYKI,6029,1

<http://tpn.pl/zwiedzaj/turystyka>

www.slaskie.pl/strona_n.php?jezyk=pl&grupa=10&art=7468&id_menu=

http://Industriada.pl/Media/Default/Industriada%202014/dla%20medi%C3%B3w/info_prasowe2014-epilog-DODRUKU-01.pdf

SPIS TABEL

Tabela 1. Produktowe ujęcie atrakcji turystycznych

Tabela 2. Liczba atrakcji objętych badaniami frekwencji wg ich typów i województw

Tabela 3. Top 10 najczęściej odwiedzanych muzeów na świecie w latach 2014 – 2015.

Tabela 4. Top 10 najczęściej odwiedzanych parków rozrywki/tematycznych na świecie w latach 2014 – 2015.

Tabela 5. Top 15 największych imprez biegowych w Polsce

Tabela 6. Atrakcje turystyczne o największej frekwencji w 2014 r. i największym potencjale rozwojowym (flagowe) wg regionów

Tab. 6. Topowe atrakcje turystyczne w regionach – wyniki plebiscytu i frekwencja w 2015

Tab. 7. Ruch turystyczny w TPN w 2015 r

Tabela 8. Sprzedaż biletów wstępu do TPN w 2015 r. wg miesięcy i punktów poboru opłat.

SPIS RYCIN

Ryc.1. Atrakcje objęte badaniami frekwencji wg województw w 2015 r

Ryc.2. Top 12 najczęściej odwiedzanych atrakcji w Polsce w 2015 r

Ryc.3. Top 10 najczęściej odwiedzanych atrakcji w Polsce w 2014 r.

Ryc. 4. Liczba muzeów i zwiedzających muzea w 2015 r.

Ryc. 5. Top 10 najczęściej odwiedzanych muzeów w Polsce w 2015 r.

Ryc. 6. Ruch turystyczny w TPN w latach 2011 -2015

Ryc. 7. Najbardziej popularne punkty wejść do TPN

Ryc. 8. Liczba turystów wg miesięcy w 2015 r.

Ryc. 9. Frekwencja w Muzeach Narodowych w Polsce w 2015 r

Ryc. 10. Frekwencja w MNK w latach 2011 – 2015

Ryc. 11. Frekwencja w oddziałach MNK w latach 2011 – 2015

Ryc. 12. Struktura sprzedanych biletów w MNK w 2013 r.

Ryc.13. Frekwencja w Oddziałach Muzeum Narodowego wg miesięcy w 2013 r

Ryc. 14. Frekwencja na SZT w latach 2011 - 2015

Rycina 15. Najczęściej odwiedzane obiekty na Szlaku Zabytków techniki w 2015 r.

Ryc. 16. Frekwencja i model uczestnictwa w INDUSTRIADZIE

SPIS FOTOGRAFII

Foto 1. Turyści na Polanie Rusinowej

Foto 2. Tłumy turystów nad Morskim Okiem

Foto 3. Muzeum Narodowe w Krakowie – Gmach Główny

Foto 4. Galeria Sztuki Polskie XIX w Sukiennicach

Foto 5. –Osiedle robotnicze Nikiszowiec w Katowicach – Pomnik Historii na Szlaku Zabytków Techniki

Foto 6. Kopalnia Guido w Zabrzu

Foto 7. Industriada w Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach

Foto 8. Szyb Maciej – Festiwal Industriada

ANEKS

Zestawienie tabelaryczne frekwencja w atrakcjach turystycznych
wg typów atrakcji i województw w latach 2011 - 2015

LP	Nazwa atrakcji	Frekwencja odwiedzających w latach				2015	2011/2015	2014/2015
		2011	2012	2013	2014			
WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE								
1	Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze	41641	48689	41259	29362	31179	-23%	6%
2	Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego				13789	13030	-6%	-6%
3	PN Gór Stołowych	335168	349767	347351	367000	480000	37%	31%
4	Ekocentrum Parku Narodowego Gór Stołowych w Kudowie Zdroju Muzeum Żaby	11000	10000	6700	4149	17634	121%	325%
5	Karkonoski PN	2000000	2000000	2000000	2000000	2000000	0%	0%
6	Muzeum Przyrodnicze Karkonoskiego Parku Narodowego Jelenia Góra Sobieszów	27535	35115	48300	24830	49107	45%	98%
7	Jaskinia Niedźwiedzia w Kletnie	73840	72556	81257	84332	81496	4%	-3%
8	Ogród Botaniczny Uniwersytetu Wrocławskiego				102502	114731	12%	12%
9	Arboretum Wojsławice. Filia Ogrodu Botanicznego we Wrocławiu				65213	83196	28%	28%
10	Ogród Japoński w Parku Szczytnickim				218940	256489	17%	17%
11	Ogród ZOO we Wrocławiu				883854	1888587	114%	114%
12	Stare Miasto Wrocław	Wywiad z prezydentem Dutkiewiczem 3 000 000						
13	Kościół Pokoju w Jaworze	15310	10504	10000	9900	bd		
14	Hala Stulecia (Ludowa) we Wrocławiu – Centrum Poznawcze w Hali – 2015 r.		88000	260000	280000	bd		
15	Muzeum Architektury we Wrocławiu	47675	44416	34459	61048	17685	-62%	-71%
16	MUZEUM NARODOWE WE WROCŁAWIU	451588	416610	466610	576124	469199	-2%	-19%

17	Muzeum Narodowe we Wrocławiu - O/ Panorama Racławicka	266896	256290	259655	284180	328874	23%	16%
18	Muzeum Narodowe we Wrocławiu - O/ Muzeum Sztuki Współczesnej				134311	117215	-13%	-13%
19	Muzeum Narodowe we Wrocławiu - O/ Muzeum Etnograficzne				23322	23110	-1%	-1%
20	Muzeum Kargula i Pawlaka w Lubomierzu	9583	4378	7309	6273	7767	13%	24%
21	MUZEUM KARKONOSKIE W JELENIEJ GÓRZE	63624	89428	79956	90328	18834	-77%	-79%
22	Muzeum Karkonoskie - O/ Muzeum Zamek Bolków	46520	52816	55789	58627	52133	-2%	-11%
23	Muzeum Karkonoskie - O/Dom Carla i Gerharta Hauptmannów	46504	39544	33647	10015	11837	-63%	18%
24	Muzeum Karkonoskie - O/ Muzeum Historii i Militariów				5337	5107	-4%	-4%
25	Muzeum Sztolni Walimskiej w Walimiu	38360	38607	37266	45000	51103	28%	14%
26	Tajemnicze Podziemne Miasto Głuszyca – Kompleks Osówka					120000		
27	Muzeum Dawnego Kупiectwa Świdnica	11054	12250	10859	11292	6108	-46%	-46%
28	Muzeum Ceramiki Bolesławiec	15323	14711	28721	15583	31105	67%	100%
29	Muzeum Tkactwa Kamienna Góra	6571	7748	7635	7439	8879	21%	19%
30	Muzeum Regionalne w Lubaniu	9000	7027	4801	6108	6108	-9%	0%
31	Muzeum Regionalne w Sycowie	5019	5445	7620	5651	7640	29%	35%
32	Muzeum Miedzi w Legnicy	38327	40036	41722	26815	27976	-24%	4%
33	Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie	14760	15758	17887	20418	13351	-22%	-35%
34	Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego Kudowa Zdrój	47460	19572	56364	18144	16657	-53%	-8%
35	Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy	32853	31799	36843	42484	43104	20%	1%
36	Podziemna Trasa Turystyczna „Kopalnia Węgla Kamiennego w Nowej Rudzie”	30365	32149	35765	40000	50000	45%	25%
37	Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku – Jaworzyna Śląska	32853	31799	29840		37000	17%	
38	Muzeum Przemysłu i Techniki w Wałbrzychu – <u>(Park Wielokulturowy Stara Kopalnia)</u>	10677	11200	5042		70000	680%	
39	Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju	64691	53319	58420	63368	60459	1%	-5%

40	Muzeum Filumenistyczne Bystrzyca Kłodzka	9509	10939	10956	11390	12779	19%	12%
41	Muzeum Ziemi Kłodzkiej w Kłodzku	14235	13971	14515	11628	13328	-2%	15%
42	Muzeum Miejskie Dzierżoniowa				15583	2416	-84%	-84%
43	Muzeum Regionalne w Jaworze				14576	9526	-35%	-35%
44	Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu				25961	16005	-38%	-38%
45	Miejskie Muzeum Zabawek ze Zbiorów Henryka Tomaszewskiego				50300	34223	-32%	-32%
46	Muzeum Ziemi Minerals & Rocks - Juna				16220	5000	-69%	-69%
47	Muzeum Techniki Militarnej Riese-Molke				4000	5000	25%	25%
48	Muzeum Zabawek "Bajka" w Kudowie Zdroju				38500	42000	9%	9%
49	Placówka Historyczno-Muzealna w Lwówku Śląskim				13142	11265	-14%	-14%
50	Muzeum w Wałbrzychu				5161	6146	19%	19%
51	Muzeum Mineralogiczne Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego				6580	6140	-7%	-7%
52	Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego				95468	100897	6%	6%
53	Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu				20017	17692	-12%	-12%
54	Muzeum Współczesne Wrocław				32889	35146	7%	7%
55	(Muzeum Górnictwa i Hutnictwa Żłota) Kopalnia Żłota w Żłotym Stoku	145000	155000	175000	250000	185000	2%	-26%
56	Twierdza w Kłodzku	39753	44230	52833	54341	57888	21%	7%
57	MUZEUM MIEJSKIE WROCŁAWIA				382437	167872	-56%	-56%
58	Muzeum Miejskie we Wrocławiu - O/ Muzeum Sztuki Mieszczańskiej				61551	66130	7%	7%
59	Muzeum Miejskie we Wrocławiu - O/ Muzeum Archeologiczne				37444	34263	-8%	-8%
60	Muzeum Miejskie We Wrocławiu - O/ Muzeum Historyczne				45124	55850	24%	24%
61	Muzeum Miejskie we Wrocławiu - O/ Muzeum Sztuki Medalierskiej				45124	55850	24%	24%
62	Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego w Ziębicach				10000	2878	-71%	-71%

63	Planetarium Uniwersytetu Wrocławskiego	7670	7533	5913	7070	6986	-1%	-1%
64	Regionalna Rozgłośnia we Wrocławiu				5213	5621	8%	8%
65	Zamek Czocha w Suchej Leśnej	55573	50120	100945	Nie udziela informacji			
66	Zamek w Kliczkowie	13288	19799	20337	27371	31168	54%	14%
67	Zamek Książ w Wałbrzychu	210546	214992	244879	271882	288482	22%	6%
68	Pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Żąbkowickim	0	0	10591	40000	21244	68%	-47%
69	Krzywa wieża w Żąbkowicach Śląskich	7469	10126	17314	19094	17929	33%	-6%
70	Bazylika w Krzeszowie	93000	119000	123000	136000	120000	2%	-12%
71	Kaplica Czaszek w Czerrmnej	Nie udzielają informacji o frekwencji						
72	Świątynia Wang w Karpaczu	64854	77941	82044	219011	191161	72%	-13%
73	Opactwo Cystersów w Lubiążu	16220	16968	16281	bd	16529	0%	
74	Sanktuarium św. Jadwigi Śląskiej Trzebnica	60000	60000	60000	31400	bd		
75	Sanktuarium Męki Pańskiej Wambierzyce (grupy tylko)	150000	150000	150000	150000	65000	-57%	-57%
76	Sanktuarium MB w Bardzie Śląskim (grupy tylko)	120000	120000	120000	120000	45000	-63%	-63%
77	Zespół Pocysterski w Krzeszowie (w 2015 tylko biletowani turyści)	93000	119000	123000	136000	60000	-49%	-56%
78	Dolina Pałaców i Ogrodów				205000	250000	22%	22%
79	Termy Cieplickie - Dolnośląskie Centrum Rekreacji Wodnej				212000	300000	42%	42%
80	Western City Ściegny koło Karpacza	55000	40000	38000	40000	bd		
81	Ogród Zoologiczny We Wrocławiu wraz z Afrykarium				883853	1900000	115%	115%
82	Park wodny we Wrocławiu	800000	1000000	1100000	1000000	1888587	94%	89%
83	Bieg Piastów w Jakuszykach	4981	4614	5713	2676	5620	25%	110%
84	Nocny Półmaraton we Wrocławiu				4973	6948	40%	40%
85	Maraton Wrocław				3840	4557	19%	19%
86	Slot Art. Festiwal w Lubiążu	5000	5000	5000	5700	6000	16%	5%

WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO – POMORSKIE								
1	Rezerwat „Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego” w Wierzchlesie	360	643	839	720	1346	110%	87%
2	Ogród Botaniczny Arboretum w Bydgoszczy				51000	20000	• 61%	-61%
3	Leśny Park Kultury i Wypoczynku 'Myślecinek' w Bydgoszczy				116857	165596	42%	42%
4	Średniowieczny zespół miejski Torunia	Szacunki UM 1.6mlnw2013r.			1720000	2217063	36%	29%
5	Muzeum Archeologiczne w Biskupinie	222064	181799	166415	179242	196262	5%	9%
6	Muzeum Okręgowe im. Wyczółkowskiego (m.in. Bydgoskie spichlerze i Węzeł Wodny)	68846	63259	64507	90080	77514	8%	-14%
7	MUZEUM ZIEMI KUJAWSKIEJ I DOBRZYŃSKIEJ WE WŁOCŁAWKU	38286	32020	33135	36431	17915	-49%	-51%
8	Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej - o/ Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny w Kłóbce				13939	19414	39%	39%
9	Muzeum Fortyfikacji Pancernej Twierdzy Toruń	13981	15520	20357	bd	nieczynne		
10	Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej Prufferowej w Toruniu	21766	17917	16339	16297	1681	-91%	-90%
11	Muzeum w Brodnicy				43918	40912	-7%	-7%
12	Muzeum Oświaty Ziemi Bydgoskiej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Bydgoszczy				5376	15110	181%	181%
13	Muzeum Wojsk Lądowych				17296	15000	-13%	-13%
14	Muzeum Ziemi Chełmińskiej				10497	10344	-1%	-1%
15	Zamek Golubski – Oddziału PTTK im. Zygmunta Kwiatkowskiego				38200	40300	5%	5%
16	Muzeum im. Ks. dr Władysława Łęgi w Grudziądzu				30262	36355	20%	20%
17	Muzeum im. Jana Kasprzowicza				19480	19504	0%	0%
18	Muzeum Ziemi Szubińskiej im. Zenona Erdmanna				6870	9927	44%	44%
19	Muzeum Okręgowe w Toruniu				292426	353779	21%	21%
20	Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa				11454	9853	-14%	-14%
21	Muzeum Etnograficzno-Przyrodnicze				6849	6863	0%	0%
22	Muzeum Ziemi Pałuckiej				7250	6591	-9%	-9%

23	Muzeum Kolejki Wąskotorowej w Wenecji - O/Muzeum Ziemi Pałuckiej W Żninie				41065	47327	15%	15%
24	Muzeum Toruńskiego Piernika (działa od czerwca 2015)					45000		
25	Ośrodek Chopinowski w Szafarni				9094		35%	35%
26	Planetarium im Władysława Dziekońskiego w Toruniu				290591	319713	10%	10%
27	Park Jurajski Solec Kujawski	200000	110000	110000	110000	96200	-27%	-13%
28	ZOO w Toruniu				81844	83398	2%	2%
29	Festyn Archeologiczny w Biskupinie	55221	40372	30110		46500	11%	
30	Żywe Muzeum Piernika w Toruniu				107000	115000	7%	7%
31	Bella Skyway Festival	Szacunki rozbieżne od 150 do 300 000						
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE								
1	Poleski Park Narodowy	23700	28000	28000	28000	41000	52%	46%
1	Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny Poleskiego PN w Starym Załuczu	11619	12292	11738	12756	17207	42%	35%
3	Roztoczański Park Narodowy	100000	120000	120000	120000	133955	16%	12%
4	Ośrodek Edukacyjno-Muzealny Roztoczańskiego PN. w Zwierzyńcu					30705		
5	Ogród Botaniczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej				47641	53235	12%	12%
6	Ogród Zoologiczny im. Stefana Milera w Zamościu				197129	189788	-4%	-4%
7	Stare Miasto w Zamościu	Szacunek UM 250tys.						
8	Stare Miasto w Lublinie	Suma frekwencji w muzeach			400000	500000	25%	25%
9	Zabytki i krajobraz Kazimierza Dolnego	Szacunek np. frekwencji w muzeachx2			270000	320000	19%	19%
10	Muzeum Zamoyskich w Kozłowie	202251	195649	201286	203633	209988	5%	3%
11	Państwowe Muzeum Na Majdanku	90317	101320	10265	131373	149546	79%	14%
12	Państwowe Muzeum na Majdanku - Muzeum - Miejsce Pamięci w Bełżcu				30857	33549	9%	9%
13	Chełmskie Podziemia Kredowe	21140	21870	19812	22569	21830	2%	-3%
14	Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Ambroziewicza w Chełmie	39656	43386	51480	39634	40845	-6%	3%

15	Muzeum Lubelskie w Lublinie	168949	175481	220567	238040	229920	15%	-3%
16	Muzeum Lubelskie - O/ Muzeum Bolesława Prusa w Nałęczowie				10305	9870	-4%	-4%
17	Muzeum Lubelskie - O/ Muzeum Stefana Żeromskiego w Nałęczowie				14021	12514	-11%	-11%
18	Muzeum Wsi Lubelskiej	69153	70022	66498	65877	68972	2%	5%
19	Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego W Romanowie				4936	4919	0%	0%
20	Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej				10245	14721	44%	44%
21	Muzeum Południowego Podlasia - O/ Martyrologiczno-Historyczny				1121	1902	70%	70%
22	Muzeum Ziemi Biłgorajskiej				4820	6410	33%	33%
23	Muzeum im. Ks. Stanisława Staszica w Hrubieszowie + Wioska Gotów				6093	7433	22%	22%
24	Muzeum Regionalne w Janowie Lubelskim				12150	8175	-33%	-33%
25	Muzeum Regionalne w Krasnymstawie				3914	3616	-8%	-8%
26	Muzeum Kowalstwa w Wojciechowie				4877	5662	16%	16%
27	Muzeum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej				7000	4000	-43%	-43%
28	Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej				8900	9995	12%	12%
29	Muzeum Regionalne w Łukowie				6820	5599	-18%	-18%
30	Muzeum w Woli Gułowskiej				1936	5020	159%	159%
31	Muzeum Regionalne w Kluczkowicach				1361	1311	-4%	-4%
32	Muzeum Augusta Zamoyskiego w Jabłoni				1100	2600	136%	136%
33	Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym				133546	115491	-14%	-14%
34	Muzeum Nadwiślańskie - O/ Muzeum Przyrodnicze				21581	18311	-15%	-15%
35	Muzeum Nadwiślańskie - O/ Kamienica Celejowska				19418	8659	-55%	-55%
36	Muzeum Nadwiślańskie - O/ Muzeum Sztuki Złotniczej				9587	2298	-76%	-76%
37	Muzeum Nadwiślańskie - O/ Zamek w Janowcu				54850	55437	1%	1%
38	Muzeum Nadwiślańskie - O/ Muzeum Literacki. Dom Marii i Jerzego				7402	6535	-12%	-12%

	Kuncewiczów							
39	Muzeum Nadwiślańskie -O/ Muzeum Czartoryskich w Puławach				16208	19803	22%	22%
40	Muzeum Sił Powietrznych w Dęblinie				47985	27203	-43%	-43%
41	Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego we Włodawie				40617	42049	4%	4%
42	Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego we Włodawie - Muzeum Byłego Hitlerowskiego Obozu Zagłady w Sobiborze (Oddział)				27146	24798	-9%	-9%
43	Muzeum Zamojskie w Zamościu				28806	22456	-22%	-22%
44	Muzeum Zamojskie - O/ Mauzoleum Martyrologiczne Rotunda				25000	25000	0%	0%
45	Sanktuarium MB Kodeńskiej Królowej Podlasia, Kodeń	100000	100000	100000	100000			
46	Sanktuarium MB Kębelskiej w Wąwolnicy	20000	20000	200000	200000			
47	Sanktuarium MB Rokitnieńskiej w Rokitnie	250000	250000	250000	250000			
48	Sanktuarium Św. Onufrego w Jabłecznej	67610	67128.	70000	70000	70000	1%	0%
49	Bazylika Relikwii Krzyża św. i Klasztor Dominikanów					276627		
50	Lubelska trasa podziemna					25000		
51	Jeszywas Chachmej w Lublinie – budynek Żydowskiej Szkoły Mędrców					22606		
52	Piwnica pod Fortuną					12000		
53	Słoneczny Wrotków nad Zalewem Zemborzyckim					60000		
54	Zoom Natury w Janowie Podlaskim					100000		
55	Magiczne Ogrody w Janowcu. Park tematyczny					200000		
WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE								
1	PN Ujście Warty	20000	56900	53800	50600	52400	16%	4%
2	Ośrodka Edukacyjnym PN Ujście Warty w Chyryzynie	6200	5265	4261	5000	5000	-4%	0%
3	Ogród Botaniczny w Zielonej Górze				71133	64425	-9%	-9%
4	Międzyrzecki Rejon Umocniony - Muzeum Fortyfikacji i Nietoperzy w Pniewie	41808	42400	41366	41363	49000	17%	18%
5	Łagów – zamek i jeziora	Odmowa udzielenia danych nowy właściciel zamku						

6	Park Mużakowski				100000	bd		
7	Muzeum Lubuskie w Gorzowie Wlkp.	25542	28282	35189	36354	35835	14%	-1%
8	Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie	15415	16904	19602	21566	22703	24%	5%
9	<u>Muzeum Obozów Jenieckich Wielka Ucieczka - The Great Escape w Żaganiu</u>				13092	11486	-12%	-12%
10	Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze Ochla	43214	42214	33871	35401	36030	-7%	2%
11	Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej w Międzyrzecu	10398	11124	9077	8207	13014	34%	59%
12	Muzeum Twierdzy Kostrzyn				6884	8700	26%	26%
13	Muzeum Regionalne w Świebodzinie				7102	7586	7%	7%
14	Muzeum Ziemi Wschowskiej				10545	8634	-18%	-18%
15	Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze				26007	26172	1%	1%
16	Park Dinozaurów Nowiny Wielkie	32489	33245	35024	38200	35560	2%	-7%
17	"Zoo Safari Świerkocin"				38143	36042	-6%	-6%
18	Przystanek Woodstock	350000	400000	500000	700000	210000	-57%	-70%
WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE								
1	Ogród Botaniczny Łódź				156934	0%	0%	0%
2	Miejski Ogród Zoologiczny Łódź				305428	-3%	-3%	-3%
3	Zamek w Oporowie	12587	12495	11722	17156	54%	21%	21%
4	Zamek w Inowłodzu							
5	Ulica Piotrkowska w Łodzi	Z badań ruchu 1,17 mln w całej Łodzi			1100000	1000000	-11%	-13%
6	Łódzki Szlak Konny	Szacunek Urzędu Marsz.119848			120000	120000	0%	0%
7	Muzeum w Nieborowie i Arkadii (pałac i ogród)	83757	91862	81157	139634	159876	61%	14%
8	Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi	54025	64235	82716	88213	70199	-3%	-20%
9	Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	29387	34440	39473	24923	24811	-23%	0%

10	Muzeum Ziemi Wieluńskiej	22079	19590	17990	10418	10542	-40%	1%
11	Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie - Oddział Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu				7516	bd		
12	Muzeum w Łowiczu	39855	40467	41877	57866	58183	29%	1%
13	Muzeum Regionalne w Bełchatowie				17452	2503	-86%	-86%
14	Muzeum Lasu i Drewna Przy SGGW				9640	8000	-17%	-17%
15	Muzeum Regionalne w Brzezinach				2161	2215	2%	2%
16	Muzeum Regionalne w Kutnie				23479	23394	0%	0%
17	Muzeum w Łęczycy				34037	36159	6%	6%
18	Muzeum Geologiczne Uniwersytetu Łódzkiego				5831	3960	-32%	-32%
19	Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Łódzkiego				8591	9042	5%	5%
20	Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej				3414	3588	5%	5%
21	Muzeum Sztuki w Łodzi				68672	66563	-3%	-3%
22	Muzeum Sztuki w Łodzi - O/Pałac Herbsta				78085	68653	-12%	-12%
23	Muzeum Tradycji Niepodległościowych				31294	30477	-3%	-3%
24	Muzeum Tradycji Niepodległościowych- O/ Stacja Radegast				49576	55212	11%	11%
25	Muzeum Tradycji Niepodległościowych- O/Muzeum Martyrologii Radogoszcz				21963	17017	-23%	-23%
26	Muzeum Miasta Łodzi				56092	75957	35%	35%
27	Muzeum Miasta Łodzi - O/Muzeum Sportu i Turystyki				3279	3838	17%	17%
28	Muzeum Miasta Łodzi - O/ Kultur i Tradycji Wyznaniowych				3779	2634	-30%	-30%
29	Muzeum Miasta Łodzi - O/ Muzeum Kanału `Dętka`				12978	13666	5%	5%
30	Muzeum Kinematografii w Łodzi				35380	37188	5%	5%
31	Muzeum Bajki Semafor				65000	70000	8%	8%
32	Muzeum Regionalne w Opocznie				6200	5700	-8%	-8%

33	Muzeum Miasta Pabianic				11474	12239	7%	7%
34	Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim				27157	22115	-19%	-19%
35	Muzeum Regionalne im. Stanisława Sankowskiego W Radomsku				18718	16196	-13%	-13%
36	Muzeum Ziemi Rawskiej				5212	5173	-1%	-1%
37	Muzeum Okręgowe w Sieradzu				18892	11973	-37%	-37%
38	Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim				11400	13662	20%	20%
39	"Skansen Rzeki Pilicy w Tomaszowie Mazowieckim"				74782	67328	-10%	-10%
40	Muzeum Historii Miasta Zduńska Wola				10134	10227	1%	1%
41	Muzeum Miasta Zgierza				8257	9181	11%	11%
42	Parowozownia w Skierniewicach					6050		
43	Gidle – sanktuarium MB Gidelskiej	100000	100000	100000	100000			
44	Centrum Dialogu im. Marka Edelmana					23000		
45	Tomaszowska Okrąglica	Dane za skansen rzeki Pilica+szacunek			90000	80000	-6%	-11%
46	Centrum Handlowo-Rozrywkowo-Kulturalne Manufaktura w Łodzi	Szacunek250tys.tygodniowo						
47	Rogowska Kolej Wąskotorowa Rogów-Rawa-Biała				10000	10000	0%	0%
48	Park Jurajsko-Botaniczny (Dinopark) i Kraina Świętego Mikołaja w Kołacinku				80000			
49	Zoo Safari w Borysewie							
50	Termy Uniejów – pierwsze w Polsce uzdrowisko termalne							
51	Park Edukacyjny Mikrokosmos w Ujeździe					20000		
52	Giganty Mocy w Bełchatowie	uruchomione1.05.2014			10486			
53	Festiwal Dialogu Czterech Kultur w Łodzi	szacunek40000A.Nowakowska			40000			
54	Bieg ul. Piotrkowską – 10 km				803	37288	96%	4544%
55	Eksplores Festival	impreza zamknięta, szacunek dla sumy 5 dni festiwalu			3000			
WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE								

1	Babiogórski PN	75202	63430	80768	76000	81000	10%	7%
2	Gorczański PN	65000	70000	75000	80000	80000	10%	0%
3	Ojcowski PN	400000	400000	400000	400000	400000	0%	0%
4	Jaskinia Łokietka	99175	95393	92302	96998	98904	3%	2%
5	Jaskinia Ciemna	28179	26323	25470	26969	30232	13%	12%
6	Pieniński PN	710000	770000	800000	719000	815000	9%	13%
7	Tatrzański PN	2234600	2947800	2990000	3090000	3309507	18%	7%
8	Muzeum Przyrodnicze im. Szafera w Ojcowie	27847	26828	25995	27084	25776	-4%	-5%
9	Muzeum Pienińskiego Parku Narodowego w Krościenku					353300		
10	Ośrodek Edukacyjny/Muzeum Babiogórskiego Parku Narodowego w Zawoi					9140		
11	Centrum Edukacyjne Tatrzańskiego Parku Narodowego w Zakopanem					131254		
12	Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego				77300	78890	2%	2%
13	Miejski Park i Ogród Zoologiczny w Krakowie				391426	309049	-21%	-21%
14	Stare Miasto w Krakowie UNESCO	Szacunki UM – ca 10 mln			10000000	10500000		
15	Trasa turystyczna i Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce UNESCO	1060957	1117158	1209708	1178601	1279341	9%	9%
16	Zabytkowa Kopalnia Soli w Bochni UNESCO	133522	141818	150291	150320	156461	7%	4%
17	Auschwitz-Birkenau – niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady 1940-1945 UNESCO	1385000	1430000	1485000	1534000	1725700	14%	12%
18	Zamek Wawel w Krakowie PZS	1045116	1219493	1255504	1341342	1531819	26%	14%
19	Zamek Królewski na Wawelu- Oddział w Dwór w Stryszowie				2637	3034	15%	15%
20	Zamek w Suchej Beskidzkiej	15909	13451	12201	12620			
21	Zamek Królewski na Wawelu- Oddział Zamek Dunajec w Niedzicy	233431	232617	222512	240894	261219	12%	8%
22	Zamek w Niepołomicach	15000	25000	25000	30000	26000	9%	-13%
23	Muzeum Niepołomickie - Zamek w Niepołomicach - O/ Muzeum Fonografii				11471	4000	-65%	-65%

24	Zamek w Ojcowie	66876	57313	58325	81030	80393	22%	-1%
25	Ruiny Zamku Wronin w Czorsztynie	121751	123650	128296				
26	Zamek w Pieskowej Skale	74483	88910	80370	remont			
27	Muzeum - Dwory Karwacjanów i Gładyszów				49242	48230	-2%	-2%
28	Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów - Oddział: Ośrodek Konferencyjno-Wystawienniczy "KASZTEL w SZYMBARKU"	22653	21030	20613	19083	22836	10%	20%
29	Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów w Gorlicach - Oddział Galeria Sztuki "Dwór Karwacjanów"				9019	8636	-4%	-4%
30	Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów - Oddział `Zagroda Maziarska w Łosiach z Filią Cerkiew w Bartnem			5910	6468	7357	19%	14%
31	Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów- Oddział: Skansen Wsi Pogórzańskiej w Szymbarku			16820	14654	16758	6%	14%
32	Muzeum Regionalne PTTK w Gorlicach			5000	5000	7361	47%	47%
33	Muzeum Historii Drogownictwa w Szczucinie	10125	4943	4741				
34	Muzeum Armii Krajowej w Krakowie	78270	40656	54592	43918	47054	-13%	7%
35	Muzeum UJ Collegium Maius	56800	56000	56000	90000	61000	-6%	-32%
36	Muzeum Inżynierii Miejskiej + Ogród doświadczeń im. Lema	158042	196978	176708	190313	171273	-5%	-10%
37	Muzeum Narodowe w Krakowie MNK)	624400	643700	726500	632558	798059	22%	26%
38	Gmach Główny	62048	213431	198683	237954	349768	96%	47%
39	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/Pałac Biskupa Erazma Ciołka	62048	44420	44489	16645	41370	-1%	149%
40	Muzeum Narodowe w Krakowie - Oddział: Galeria Sztuki Polskiej XIX wieku w Sukiennicach	166564	264270	224403	156254	143843	-29%	-8%
41	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/Dom Jana Matejki	26731	43693	55859	45137	48671	14%	8%
42	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/ Dom Józefa Mehoffera	25071	28869	29491	21342	29270	12%	37%
43	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/ Kamienica Szołayskich im. Feliksa Jasieńskiego (Muzeum Stanisława Wyspiańskiego)	bd	26158	89938	65068	72431	20%	11%
44	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/ Muzeum K. Szymanowskiego w willi Atma w Zakopanem	12722	11251	13289	13603	16338	28%	20%
45	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/ Muzeum Księżąt Czartoryskich	22671	16960	19783	19777	19236	-3%	-3%

46	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/ Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego`	-	-	18003	39763	38935	35%	-2%
47	Muzeum Narodowe w Krakowie - O/ Ośrodek Kultury Europejskiej EUROPEUM	-	-	17781	16988	38197	120%	125%
48	Muzeum Historyczne m. Krakowa (MHK)	968220	945812	942413	1050460	1088577	11%	4%
49	MHK Oddział - Apteka pod Orłem	50907	47944	45579	40866	50082	8%	23%
51	MHK Oddział - Fabryka Schindlera	199785	239097	269950	380975	338548	24%	-11%
52	MHK Oddział - Pałac Krzysztofory	57407	52256	50568	51106	78710	49%	54%
53	MHK Oddział - Synagoga Stara	115100	118366	124148	113386	129047	10%	14%
54	MHK Oddział - Kamienica Hipolitów	22308	18129	19431	16490	20386	7%	24%
55	MHK Oddział - Dzieje Nowej Huty	9162	9237	10599	9242	8968	-6%	-3%
56	MHK Oddział - <u>Śladem europejskiej tożsamości Krakowa - szlak turystyczny po podziemiach rynku głównego</u>	408055	362244	327293	325311	339350	-5%	4%
57	MHK Oddział - Ulica Pomorska	29562	12683	10799	11290	14271	-11%	26%
58	MHK Oddział - Barbakan	32979	34715	33784	29957	35719	9%	19%
59	MHK Oddział - Mury Obronne	27154	17841	17269	20178	23389	13%	16%
60	MHK Oddział - Wieża Ratuszowa	11206	29141	29471	44638	50107	75%	12%
61	Muzeum Okręgowe w Tarnowie	28173	24406	27099	53267	45797	38%	-14%
62	Zamek w Dębnie /Oddział MO Tarnów	4707	4568	3820	9840	7917	38%	-20%
63	Muzeum Etnograficzne w Tarnowie MO/T	6705	44240	5401	11005	8416	-50%	-24%
64	Ratusz w Tarnowie Oddział MO Tarnów	6499	6988	4825	6368	5507	-11%	-14%
65	Koryznówka Muzeum Matejki w Wiśniczu Nowym – Oddział MO Tarnów	3029	2361	2469	3482	2934	3%	-16%
66	Zagroda Curyłowej w Zalipiu	2698	3336	4177	9476	8705	77%	-8%
67	Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu	165394	173005	151866	38442	40776	-69%	6%
68	Dom Gotycki w Nowym Sączu (siedziba Muzeum)	13249	8922	8003				
69	Galeria Dawna Synagoga Nowy Sącz	5055	5723	8048				

70	Sądecki Park Etnograficzny	43301	34470	29050	105039	94776	79%	-10%
71	Miasteczko Galicyjskie	57386	76465	69231				
72	Muzeum Nikifora w Krynicy	33271	30644	27104	25612			
73	Muzeum Pienińskie w Szczawnicy	9206	13089	8241	10920	16345	58%	50%
74	Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem	145461	142042	147728	148936	210013	44%	41%
75	Gmach Główny	70440	69544	72604				
76	Muzeum Stylu Zakopiańskiego willa Koliba	21774	20542	22896				
77	Galeria Władysława Hasióra	11008	10444	10973				
78	Muzeum Kornela Makuszyńskiego Opolanka	10001	10146	11454				
79	Muzeum Ziemi Wiśnickiej				38999	45000	15%	15%
80	Muzeum - Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygielzowie i Zamek Lipowiec				75546	77349	2%	2%
81	Muzeum Powiśla Dąbrowskiego				32072	29826	-7%	-7%
82	Muzeum Ziemi Bieckiej				14789	13091	-11%	-11%
83	Muzeum Farmacji Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego				8675	7484	-14%	-14%
84	Muzeum Geologiczne Akademii Górniczo-Hutniczej				8258	9079	10%	10%
85	Muzeum Lotnictwa Polskiego W Krakowie				131847	110028	-17%	-17%
86	Muzeum Etnograficzne Im. Seweryna Udzieli W Krakowie				26302	27236	4%	4%
87	Muzeum Przyrodnicze Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN				20500	20000	-2%	-2%
88	Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie				52785	8469	-84%	-84%
89	Muzeum Archidiecezjalne Kardynała Karola Wojtyły				18000	14000	-22%	-22%
90	Muzeum Katedralne w Krakowie				112000	112000	0%	0%
91	Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie (MOCAK)				105365	104876	0%	0%
92	Muzeum PRL (w organizacji)					10228		
93	Żydowskie Muzeum Galicja				39170	39858	2%	2%

94	"Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej MANGGHA"				73958	105262	42%	42%
95	Muzeum Archeologiczne w Krakowie				93563	112056	20%	20%
96	Muzeum Regionalne "Dom Grecki" w Myślenicach				5920	5939	0%	0%
97	Muzeum Regionalne PTTK im. Władysława Kowalskiego w Dobczycach				16963	15914	-6%	-6%
98	Muzeum Klasztorne pp. Klarysek w Starym Sączu				20000	20000	0%	0%
99	Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce				11540	10308	-11%	-11%
100	Skansen Taboru Kolejowego w Chabówce				25077	26575	6%	6%
101	Muzeum-Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej				18980	21809	15%	15%
102	Muzeum Zamek w Oświęcimiu (w organizacji)				16083	18021	12%	12%
103	Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej				16000	15229	-5%	-5%
104	Muzeum Przyrodnicze w Ciężkowicach				7730	17194	122%	122%
105	Muzeum Biograficzne I.J. Paderewskiego w Kąsnej Dolnej				5025	4470	-11%	-11%
106	Muzeum Diecezjalne w Tarnowie				37805	35316	-7%	-7%
107	Muzeum im. J. Kasprowicza na Harendzie				7931	8000	1%	1%
108	Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach				236180	226241	-4%	-4%
109	„Nie lękajcie” Muzeum w Centrum Jana Pawła II					22500		
110	Muzeum Miejskie im. Marcina Wadowity w Wadowicach				22479	15200	-32%	-32%
111	Zespół sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej	1200000	1200000	1200000	1200000	1500000	25%	25%
112	Kraków Łagiewniki Sanktuarium MB	2000000	2000000	2000000	2000000	2000000	0%	0%
113	Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej na Krzeptówkach w Zakopanem	2000000	2000000	2000000	2000000	2000000	0%	0%
114	Sanktuarium Matki Bożej Ludźmierskiej, Królowej Podhala w Ludźmierzu	200000	200000	200000	200000	200000	0%	0%
115	Sanktuarium MB w Tuchowie	700000	700000	700000	700000	700000	0%	0%
116	Bazylika Mariacka w Krakowie (odmowa udzielenia informacji)							
117	Fortyfikacje w Krakowie	Szacunki utrudnione, obiekty wielofunkcyjne						

118	ICE Kraków				195000			
119	Tauron Arena	Nie ma zwiedzania, tylko imprezy masowe - sportowe i koncerty				380000		
120	Spływ tratwami rzeką Dunajec	241839	275346	258951	235000	237000	-6%	1%
121	Krakowski Szlak Techniki	Frekwencja z Muzeum Inżynierii Miejskiej bez Ogrodu Doświadczeń			130000			
122	Szlak Architektury Drewnianej	188000	265000	400000	460000	500000	52%	9%
123	Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Binarowej UNESCO	32525	33909	37111	27836	22341	-32%	-20%
124	Kościół pw. św. Michała Archanioła w Dębnie Podhalańskim UNESCO	58667	67163	81160	86452	89747	22%	4%
125	Kościół pw. św. Leonarda w Lipnicy Murowanej UNESCO	16311	20560	24939	33788	36642	53%	8%
126	Kościół pw. św. św. Apostołów Filipa i Jakuba w Sękowej UNESCO	1363	6301	3973	8175	7080	43%	-13%
127	Cerkiew greckokatolicka pw. św. Paraskewy w Kwiatoniu UNESCO	9066	11673		10536	18409	77%	75%
128	Cerkiew pw. św. Jakuba Młodszego Apostoła w Powroźniku UNESCO		2987		7964	9532	74%	20%
129	Cerkiew greckokatolicka pw. Opieki Bogurodzicy NMP w Owczarach UNESCO	1803	2452	3087	4171	6308	119%	51%
130	Cerkiew pw. św. Michała Archanioła w Brunarach Wyżnych UNESCO		1177	1425	2355	3564	116%	51%
132	Kolejka Gondolowa na Jaworzynę Krynicką	478000	473000	468000	340000			
133	Stacja narciarska Rycerski Raj w Ryttrze			22000				
134	Ski Park Magura w Małastowie				80000			
135	Rabkoland Park Rozrywki	110000	104000	97000				
136	Park Wodny w Tarnowie	341777	322035	326254				
137	Aquapark Zakopane	310000	320000	320000	320000			
138	Termy Bukovina w Bukowinie Tatrzańskiej	450000	Brak d.	Brak d.				
139	Termy Białka w Białce Tatrzańskiej	350000	600000	700000				
140	Festiwal Kultury Żydowskiej w Krakowie	20000	27000	30000	28000	30000	14%	7%

141	Wianki Święto – Muzyka pod Wawelem	45000		27000	150000	150000	103%	0%
142	Krakowskie Noce (Noc Muzeów, Noc Teatru, Noc Jazzu, Noc Cracovia Sacra, Noc Poezji)	256000		209000	319500	206445	-21%	-35%
143	Jarmark Świętojański 21-23.06	100000	35000	100000	35000	100000	48%	186%
144	Festiwal Muzyki Filmowej	15000	10500	13600	30000	36000	108%	20%
145	Festiwal Conrada	8500	10000	10000	10000	10000	4%	0%
146	Festiwal Misteria Paschalia	6000	5000	4400		6000	17%	
147	FUNtastyczny Sylwester Rynek Główny	15000	20000	15000	20000	150000	757%	650%
148	Grolsch ArtBoom Festival				35000	35000	0%	0%
149	Festiwal Sacrum Profanum	9200	12000	12200	6500	5000	-50%	-23%
150	Unsound Festival			12000	12000	24000	100%	100%
151	Szopki Krakowskie	17222	17787	15741	16000			
152	Watra Łemkowska w Zduni			7500	8795			
153	Palmy z Lipnicy Murowanej				3000			
154	Dni Huculskie w Regietowie			5000	7000	7500	25%	7%
155	Europejski Festiwal im. Kiepur w Krynicy				8000	10000		
156	Festiwal Biegowy w Krynicy			6000	8000	10000	43%	25%
157	Cracovia Maraton				5378	4578	-15%	-15%
158	Cracovia Półmaraton Królewski				3774	5836	55%	55%
159	Święto Kwitnącej Jabłoni w Łącku i Łososinie			10000	8000			
WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE								
1	Kampinoski PN	1000000	1000000	1000000	1000000	1000000	0%	0%
2	Muzeum Kampinoskiego Parku Narodowego				14956	26087	74%	74%
3	Miejski Ogród Zoologiczny w Płocku				240867	186021	-23%	-23%
4	Arboretum i Centrum Edukacji Przyrodniczej przy Nadleśnictwie Marcule				10500	9450	-10%	-10%

5	Ogród Botaniczny Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego				51408	53478	4%	4%
6	Ogród Botaniczny Polskiej Akademii Nauk W Warszawie				81017	93413	15%	15%
7	Miejski Ogród Zoologiczny w Warszawie				713804	682752	-4%	-4%
8	Stare Miasto w Warszawie	SzacunkiUM-12,2mlnw2012r.						
9	Muzeum Narodowe w Warszawie (gmach główny)	81000	106000	200000	271576	337629	105%	24%
10	Muzeum Narodowe - O/ Muzeum Plakatu w Wilanowie				16992	11883	-30%	-30%
11	Muzeum Narodowe - O/ Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni				49617	121877	146%	146%
12	Muzeum Narodowe - O Muzeum Wnętrz w Otwocku Wielkim				5837	6364	9%	9%
13	Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie – Budynek Główny	52606	42568	37602	30267	32860	-19%	9%
14	Zamek Księżąt Mazowieckich w Ciechanowie, Muzeum Szlachty Mazowieckiej	remont	remont	27607	34313	35466	15%	3%
15	Muzeum Pozytywizmu w Gołotczyźnie Oddział Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie				5334	3927	-26%	-26%
16	Muzeum Mazowsza Zachodniego w Żyrardowie	4769	5054	5275	5226	5419	7%	4%
17	Pałac Wilanów w Warszawie	1.514457	1.635145	2.888252	2698768	2404573	-11%	-11%
18	Zamek w Szydłowcu frekwencja w Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych	5593	6371	6142	5348	3684	-37%	-31%
19	Zamek Królewski w Warszawie	625669	547586	600156	594649	669962	13%	13%
20	Zespół Pałacowo-Parkowy Łazienki Królewskie w Warszawie	1800000	2000000	2100000	2100000	2100000	5%	0%
21	Treblinka – niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady	11734	12000	12000	12000	54863	360%	357%
22	Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie	490498	451460	437974	500160	546263	16%	9%
23	<u>Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie</u>				77769	85404	10%	10%
24	MUZEUM WARSZAWY (Razem z Oddziałami)				136930	179397	31%	31%
25	Muzeum Warszawy - O/ Muzeum Woli				9689	8001	-17%	-17%
26	Muzeum Warszawy -O/Muzeum Farmacji im. mgr Antoniny Leśniewskiej				6062	7005	16%	16%
27	Muzeum Warszawy -O/Ośrodek Dokumentacji i Badań Korczakianum				8700	8130	-7%	-7%

28	Muzeum Warszawy - O/ Muzeum Warszawskiej Pragi				7323	37823	416%	416%
29	Muzeum Warszawy - O/ Muzeum Ordynariatu Polowego				14860	14287	-4%	-4%
30	Muzeum Warszawy -O/Muzeum – Miejsce Pamięci Palmiry	15581	15906	19656	27359	26555	35%	-3%
31	Muzeum Niepodległości w Warszawie				95972	120173	25%	25%
32	Muzeum Niepodległości - O/ Muzeum Więzienia Pawiak	38817	35199	41540	61815	65353	47%	6%
33	Muzeum Kolejnictwa w Warszawie	67761	76142	84394	48930	95531	38%	95%
34	Muzeum Kolejki Wąskotorowej w Sochaczewie – Oddział M. Kolejnictwa W-wa	15332	10640	10869	12617	28186	128%	123%
35	Muzeum Bajek, Baśni i Opowieści w Konstancinie Jeziornej	6000	6000	7200	7200	bd		
36	Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie	30708	32453	35069	33951	35075	6%	3%
37	Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie	14431	26752	36624	24098	23584	-7%	-2%
38	Muzeum Techniki i Przemysłu NOT Warszawa	112750	105933	107162	110735	116734	7%	5%
39	Muzeum Techniki i Przemysłu NOT - O/ Zabytkowa Huta Żelaza w Chlewiskach				12020	9636	-20%	-20%
40	Muzeum Techniki i Przemysłu NOT - O/ Muzeum Motoryzacji w Warszawie				110735	Nieczynne		
41	Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa Warszawa	28545	29199	30743	33920	30229	-1%	-11%
42	Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie	12565	12004	31507	27270	28232	35%	4%
43	Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	70439	52032	51891	52506	59628	5%	14%
44	Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie (remont 2012)	61728	21722	119104	110715	90000	15%	-19%
45	Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza Warszawa	36259	30405	25079	17656	15616	-43%	-12%
46	Muzeum Mazowieckie w Płocku	59567	59979	78013	68742	59640	-10%	-13%
47	Muzeum Żydów Mazowieckich - Oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku				12391	11387	-8%	-8%
48	Muzeum Romantyzmu w Opinogórze				19194	28833	50%	50%
49	Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce				5238	7379	41%	41%
50	Muzeum Historyczne w Legionowie				11532	19627	70%	70%
51	Muzeum Ziemi Mińskiej w Mińsku Mazowieckim				9727	10081	4%	4%

52	Muzeum Józefa Piłsudskiego W Sulejówku (w organizacji)				23000	13843	-40%	-40%
53	Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej w Mławie				8842	8740	-1%	-1%
54	Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce				9472	11843	25%	25%
55	Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce-O/Zagroda Kurpiowska				11678	14356	23%	23%
56	Muzeum Ziemi Otwockiej				6075	5217	-14%	-14%
57	Muzeum Diecezjalne w Płocku				14882	16471	11%	11%
58	Prywatne Muzeum Motoryzacji w Techniki W Otrębusach				13500	12700	-6%	-6%
59	Muzeum Dulag 121 w Pruszkowie				8422	5871	-30%	-30%
60	Muzeum Historyczne w Przasnyszu (w organizacji)				5804	5916	2%	2%
61	Muzeum Regionalne w Pułtusk				9629	9289	-4%	-4%
62	Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu				23417	20016	-15%	-15%
63	Muzeum im. Jacka Malczewskiego W Radomiu -O/Muzeum J.Kochanowskiego w Czarnolesie				26286	22787	-13%	-13%
64	Muzeum Regionalne w Zwoleniu				10038	8700	-13%	-13%
65	Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu				55972	46752	-16%	-16%
66	Muzeum Diecezjalne w Siedlcach				10500	6000	-43%	-43%
67	Muzeum Regionalne w Siedlcach				6491	5862	-10%	-10%
68	Dom Urodzenia Fryderyka Chopina I Park W Żelazowej Woli				89735	101029	13%	13%
69	Muzeum Ziemi Sochaczewskiej w Pola Bitwy Nad Bzurą				5907	9329	58%	58%
70	Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie				372898	334236	-10%	-10%
71	Muzeum Wojska Polskiego - O/ Muzeum Katyńskie				51000	25232	-51%	-51%
72	Muzeum Wojska Polskiego - Oddział Muzeum Polskiej Techniki Wojskowej				13000	26700	105%	105%
73	Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego - Pałac Tyszkiewiczów-Potockich				22000	18000	-18%	-18%
74	Muzeum Ziemi PAN w Warszawie				17518	16619	-5%	-5%

75	Muzeum Ewolucji PAN w Warszawie				23508	24156	3%	3%
76	Muzeum Geologiczne w Warszawie				14695	12173	-17%	-17%
77	Muzeum Marii Skłodowskiej-Curie – Dom Urodzenia Uczonej				19320	19600	1%	1%
78	Muzeum Karykatury im. Eryka Lipińskiego w Warszawie				15874	28217	78%	78%
79	Gabinet Numizmatyczny Mennicy Polskiej S.A.				6090	5218	-14%	-14%
80	Muzeum Teatralne w Teatrze Wielkim Opery Narodowej w Warszawie				20000	100000	400%	400%
81	Muzeum Jana Pawła II I Prymasa Wyszyńskiego				15450	3627	-77%	-77%
82	Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie				133714	175814	31%	31%
83	Muzeum Historii Żydów Polskich				348140	578248	66%	66%
84	Muzeum Historii Polski w Warszawie				43768	50530	15%	15%
85	Muzeum Żydowskiego Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma				6774	6200	-8%	-8%
86	Muzeum Zbrojownia Na Zamku w Liwie				17459	26977	55%	55%
87	Muzeum Oręża i Techniki Użytkowej				6000	7000	17%	17%
88	Centrum Nauki Kopernik				1054140	1045821	-1%	-1%
89	Dział Zbiorów Specjalnych Biblioteki Publicznej Gminy Bielany - Muzeum				17525	12200	-30%	-30%
90	Muzeum Ikon - Oddział Muzeum Warszawskiej Metropolii Prawosławnej				6000	6000	0%	0%
91	Sanktuarium św. Maksymiliana Kolbe Niepokalanów	600000	600000	600000	600000	80000	-87%	-87%
92	Sanktuarium bł. Jerzego Popiełuszki Warszawa	200000	200000	200000	200000			
93	Sanktuarium MB Pocieszenia Stara Błotnica	250000	250000	250000	250000			
94	Stadion Narodowy w Warszawie							
95	Warszawska Jesień	6406	3829	4406	4600			
96	PZU Półmaraton Warszawski				11149	12958	16%	16%
97	PZU Maraton Warszawski				6675	7537	13%	13%
98	Bieg Niepodległości w Warszawie				12295	12842	4%	4%

99	Orlen Warsaw Marathon				8809	10552	20%	20%
100	Biegnij Warszawo – 10 km				8878	8620	-3%	-3%
101	Bieg Powstania Warszawskiego				5610	5465	-3%	-3%
102	BMW Półmaraton Praski				5929	5861	-1%	-1%
WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE								
1	ZOO w Opolu	247045	256187	247744	298960	234902	-11%	-21%
2	Zamek w Brzegu	24842	18534	19479	24332	58648	169%	141%
3	Zamek w Brzegu – imprezy	27694	21914	18491	bd	bd		
4	Moszna – Zamek (bilety sprzedane od kwietnia do października)	87000	90000	100000	120000	120000	21%	0%
5	Wieża Piastowska w Opolu (od czerwca 2014)				8508	11631	37%	37%
6	Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach	8889	18019	17231	26660	32309	83%	21%
7	Muzeum gazownictwa w Paczkowie	6516	4724	3502	3977	4065	-13%	2%
8	Muzeum Ziemi Głubczyckiej, Głubczyce	8732	3855	3054	2656	2772	-39%	4%
9	Muzeum w Praszce	4780	5545	5403	4712	5792	13%	23%
10	Muzeum w Nysie	22198	19220	19932	18975	13720	-32%	-28%
11	Muzeum im. Jana Dzierżona w Kluczborku	8373	6886	7494	5620	7045	-1%	25%
12	Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach	55363	43765	39022	43411	40520	-11%	-7%
13	Muzeum Śląska Opolskiego, Opole	88555	79950	108760	55943	41304	-50%	-26%
14	Muzeum Śląska Opolskiego - O/ Muzeum Czynu Powstańczego	12125	9247	6624	6003	5256	-38%	-12%
15	Muzeum Ziemi Prudnickiej, Prudnik	5435	9620	10253	13456	9386	-3%	-30%
16	Oleskie Muzeum Regionalne, Olesno	3528	4133	3100	4093	4208	13%	3%
17	Muzeum Ziemi Kozielskiej w Kędzierzynie Koźlu				4221	3036	-28%	-28%
18	Muzeum Regionalne w Głogówku				7824	7729	-1%	-1%
19	Góra św. Anny	400000	400000	400000	500000	600000	41%	20%

20	Sanktuarium św. Jacka i Sebastianeum Silesiacum w Kamieniu Śląskim		34000	36000	38000	bd		
21	Paczków – polskie Carcassone Dom Kata	3085	3850	4380	4952	6865	69%	39%
22	Jura Park - Krasiejów	300000	200000	210000	250000	270000	13%	8%
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE								
1	Bieszczadzki PN	330000	297000	332000	353700	388000	18%	10%
2	Muzeum Przyrodnicze Bieszczadzkiego Parku Narodowego				18634	17918	-4%	-4%
3	Magurski PN	45000	40000	50000	40000	40000	-9%	0%
4	Muzeum Ośrodek Edukacyjny MPN	15602	14481	16173	16912	16261	3%	-4%
5	Zapora w Solinie (Jeziora na Sanie)	27937	28696	29368	36135	38600	26%	7%
6	Zespół Pałacowo-Parkowy w Łańcucie	301678	307947	319172	316125	340587	9%	8%
7	Zamek w Krasicy				92274	94923	3%	3%
8	Zamek w Baranowie Sandomierskim				35302	40865	16%	16%
9	Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku	110000	140000	140000	143278	140481	5%	-2%
10	Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej	32119	35690	37143	35205	35369	1%	0%
11	Muzeum Okręgowe w Rzeszowie	23582	29229	46311	24793	28814	-7%	16%
12	Muzeum Okręgowe w Rzeszowie - O/ Muzeum Etnograficzne im. F. Kotuli	6964	5598	7192	5593	11807	86%	111%
13	Muzeum Okręgowe w Rzeszowie - O/ Muzeum Historii Miasta Rzeszowa	5184	5259	7565	7881	7493	16%	-5%
14	Muzeum Podkarpackie w Krośnie	11833	10154	12291	15342	10065	-19%	-34%
15	Muzeum Podkarpackie w Krośnie -O/Skansen Archeologiczny Karpacza Troja	56761	51782	39370	40895	34762	-26%	-15%
16	Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyśle	41470	32180	30847	11063	13728	-52%	24%
17	Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej - O/Muzeum Historii Miasta Przemyśla	14367	14456	13313	11063	5585	-58%	-50%
18	Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej - O/Muzeum Dzwonów i Fajek	14262	5995	8991	11609	10510	3%	-9%
19	Muzeum Regionalne im. Adama Fastnachta w Brzozowie		5237	5583	5674	4320	-21%	-24%
20	Muzeum Lalek w Pilźnie	18450	16900	18800	18500	17800	-2%	-4%

21	Muzeum Regionalne w Dębicy	3968	2221	3670	7320	6500	51%	-11%
22	Muzeum Regionalne w Jaśle				4953	3498	-29%	-29%
23	Muzeum Rzemiosła w Krośnie	10813	10813	9788	10017	6602	-36%	-34%
24	Muzeum Historyczne - Pałac w Dukli	16034	15238	15150	15050	14362	-7%	-5%
25	Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu	14012	10752	11101	11635	11650	-2%	0%
26	Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej				12153	12235	1%	1%
27	Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego Bóbrka	30054	26292	25858	28702	31608	14%	10%
28	Muzeum Przyrodniczo-Łowieckie `Knieja` w Nowosiólkach				5900	4600	-22%	-22%
29	Muzeum Kresów w Lubaczowie	17226	17226	21562	21900	22865	17%	4%
30	Muzeum Regionalne w Mielcu	5217	12011	10641	15918	10750	-2%	-32%
31	Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszcach	61392	52351	55063	57300	46940	-17%	-18%
32	Muzeum Archidiecezjalne im. Św. Józefa Sebastiana Pelczara Biskupa w Przemysłu	6193	8984	6699	6059	7908	13%	31%
33	Muzeum w Przeworsku Zespół Pałacowo-Parkowy	11200	10500	9250	8800	8200	-17%	-7%
34	Muzeum Mleczarstwa w Rzeszowie	1900	2400	2350	8000	2150	-41%	-73%
35	Muzeum Dobranocek Ze Zbiorów Wojciecha Jamy w Rzeszowie	24813	24841	23664	24113	25352	4%	5%
36	Muzeum Diecezjalne w Rzeszowie				5300	4500	-15%	-15%
37	Muzeum Historyczne w Sanoku	29342	61257	58719	68653	61272	12%	-11%
38	Muzeum Regionalne w Stalowej Woli	14200	14550	20982	26924	24625	28%	-9%
39	Muzeum Historyczne Miasta Tarnobrzega	3652	6995	6135	9509	11000	67%	16%
40	Prywatne Muzeum Techniki i Militariów w Rzeszowie				8000	10000	25%	25%
41	Gminne Muzeum Kultury Duchowej i Materialnej w Myczkowie	4000	4000	4500	5700	7500	65%	32%
42	Sanktuarium Męki Pańskiej i MB Kalwaryjskiej Kalwaria Pałacowska	120000	120000	120000	120000			
43	Sanktuarium MB Pocieszenia w Leżajsku	500000	500000	500000	500000			

44	Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie	35614	32038	34717	37976			
45	Centrum Dziedzictwa Szkła w Krośnie		18120	36841	37666	39833	29%	6%
46	Bieszczadzka Kolejka Leśna	73048	85396	94483	102606	130000	46%	27%
47	Bieszczadzkie Drezyny Rowerowe					35000		
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE								
1	Białowiecki PN	138000	120000	120000	222650	132900	-11%	-40%
2	Muzeum Przyrodniczo-Leśne przy BPN	84427	71472	69276	67225	71798	-2%	7%
3	Biebrzański PN	27280	32500	22305	31651	38500	35%	22%
4	Centrum Edukacji i Zarządzania BPN w Osowcu	26100	23000	22300	19782	28230	24%	43%
5	Narwiański PN	10000	12000	12000	15300	15000	22%	-2%
6	Wigierski PN	110000	110000	110000	129095	110000	-4%	-15%
7	Muzeum Wigier/Wigierskiego PN w Starym Folwarku	19618	38496	33627	30803	31383	2%	2%
8	Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży	12188	27385	25247	22131	26848	24%	21%
9	Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży - O/ Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika	24008	24227	22150	20328	22378	-1%	10%
10	Opera i Filharmonia Podlaska – Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku			207489	181359			
11	Pałac Branickich w Białymstoku	14238	47578	39638	12017			
12	Muzeum Podlaskie w Białymstoku + Oddz.	264929	290542	264912	294471	272730	-2%	-7%
13	Oddz. Ratusz	63403	58285	43864	43139	15252	-71%	-65%
14	Oddz. Muzeum Historyczne	10991	12108	12411	11044	9837	-15%	-11%
15	Oddz. Muzeum Rzeźby A. Karnego	10565	12791	8149	12373	10035	-9%	-19%
16	Białostockie Muzeum Wsi (Wasilków)	47074	69131	66911	86250	95328	42%	11%
17	Muzeum w Bielsku Podlaskim	14175	18922	14511	12930	15849	5%	23%
18	Muzeum w Tykocinie	59286	66625	69422	76153	78749	16%	3%

19	Muzeum Ikon w Supraślu	37727	37488	35337	15241	39528	26%	159%
20	Muzeum w Choroszczy	21708	15192	14310	15241	8152	-51%	-47%
21	Muzeum Ziemi Augustowskiej				4215	4072	-3%	-3%
22	Muzeum Wojska w Białymstoku				19399	17902	-8%	-8%
23	Uniwersyteckie Muzeum Przyrodnicze				7364	10861	47%	47%
24	Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku				5952	5328	-10%	-10%
25	Stowarzyszenie Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce				7300	12500	71%	71%
26	Muzeum Przyrody w Drozdowie				20000	20000	0%	0%
27	Sejneńskie Towarzystwo Opieki Nad Zabytkami				7250	7250	0%	0%
28	Społeczne Muzeum Ziemi Sokólskiej				3046	4146	36%	36%
29	Muzeum Okręgowe w Suwałkach				11649	15514	33%	33%
30	Muzeum Okręgowe w Suwałkach - Oddział Muzeum Im. M. Konopnickiej				7514	11217	49%	49%
31	Muzeum Rolnictwa im. Ks. Krzysztofa Kluka				64529	72055	12%	12%
32	Muzeum Wigier				12000	13100	9%	9%
33	Sanktuarium Przemienienia Pańskiego na Górze Grabarce	Brak danych, szacowana liczba pielgrzymów 50000						
34	Twierdza Osowiec w Goniądzu	Szacunek 15–17 tys.						
35	Podlaski Szlak Tatarski	18000	b.d.	b.d.	32479			
36	Bug – rajem dla turysty w Drohiczynie (inwestycja z projektu 6.4. funduszy UE)	76160	61000	b.d.	30032			
37	Kanał Augustowski	88000	80000	76000	79000			
38	Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji Szelment	b.d.	b.d.	b.d.	797			
WOJEWÓDZTWO POMORSKIE								
1	PN Bory Tucholskie	60000	60000	33000	33000	33000	-29%	0%
2	Słowiński PN	317000	312000	310000	304000	318900	3%	5%
3	Muzeum Przyrodnicze Słowińskiego PN w Smołdzinie	29194	20677	18189	18567	17292	-20%	-7%
4	Palmiarnia w Parku Oliwskim				100000	100000	0%	0%

5	Gołbieński Ogród Botaniczny (Zbigniew Butowski)				4733	4638	-2%	-2%
6	Aroboretum-Ogród Dendrologiczny w Wirtach				14600	16300	12%	12%
7	ZOO w Gdańsku				433186	435970	1%	1%
8	Fokarium na Helu	400000	400000	450000	500000			
9	Akwarium Miejskie w Gdyni	399961	351562	366234	422126	462572	20%	10%
10	Muzeum Zamkowe. Zamek krzyżacki w Malborku	409572	404328	418305	462351	544421	29%	18%
11	Muzeum Zamkowe w Malborku-Oddział Muzeum w Kwidzynie	18008	20448	22264	21170	22125	8%	5%
12	Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku	250159.	265303	254842	2726781	323091	-70%	-88%
13	Narodowe Muzeum Morskie - O/ Żuraw	27036	23451	26281	29468	34906	31%	18%
14	Narodowe Muzeum Morskie - oddział Spichlerze na Ołowiance	32147	24844	27017	26346	37669	37%	43%
15	Narodowe Muzeum Morskie - O/ Statek Muzeum Sołdek	25365	24238	26401	20740	34319	42%	65%
16	Narodowe Muzeum Morskie - O/ Statek Muzeum Dar Pomorza`	102917	81116	81765	99220	117206	28%	18%
17	Narodowe Muzeum Morskie - O/ Muzeum Zalewu Wiślanego	8660	6814	6989	9151	15656	98%	71%
18	Narodowe Muzeum Morskie - O/ Muzeum Wisły w Tczewie	34647	12307	13588	12127	11955	-34%	-1%
19	Muzeum Narodowe Muzeum Morskie - O/ Muzeum Rybołówstwa w Helu	39387	34882	1993	15255	?		
20	Narodowe Muzeum Morskie - O/Ośrodek Kultury Morskiej	nieistniał	57651	60808	60371	71380	20%	18%
21	Muzeum Historyczne m. Gdańska	53571	46792	64708	306028	84836	-28%	-72%
22	Muzeum Historyczne m. Gdańska - O/ Muzeum Bursztynu				64745	71215	10%	10%
23	Muzeum Historyczne m. Gdańska GDAŃSKA - O/ Twierdza Wisłoujście				18692	33353	78%	78%
24	Muzeum Historyczne m. Gdańska - O/ Dom Uphagena				33532	37597	12%	12%
25	Muzeum Historyczne m. Gdańska - Oddział Muzeum Poczty Polskiej				7408	7132	-4%	-4%
26	Muzeum Historyczne m. Gdańska - O/ Dwór Artusa				57824	56521	-2%	-2%
27	Muzeum Historyczne m. Gdańska - O/ Wartownia Nr 1 na Westerplatte				36633	42949	17%	17%
28	Muzeum Historyczne m. Gdańska - O/ Muzeum Zegarów Wieżowych				11148	10000	-10%	-10%

29	Muzeum Historyczno-Etnograficzne w Chojnicach	6965	4781	4918	6150	4540	-20%	-26%
30	Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie	21790	22819	24048	28315	33973	40%	20%
31	Muzeum II Wojny Światowej Gdańsk (ekspozycja plenerowa na Westerplatte	Urządzenie	4930	5400	16711	42949	376%	157%
32	Muzeum Obrony Wybrzeża i Muzeum Rybołóstwa w Helu				86000	94000	9%	9%
33	Muzeum Kaszubskie w Kartuzach	11100	11500	12000	12322	16793	43%	36%
34	Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich				65307	74266	14%	14%
35	Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie				26523	29991	13%	13%
36	Muzeum Regionalne w Człuchowie				22651	30512	35%	35%
37	Muzeum Narodowe w Gdańsku				24543	29362	20%	20%
38	Muzeum Narodowe - O/ Pałac Opatów (Oddział Sztuki Nowoczesnej)				13653	15163	11%	11%
39	Muzeum Narodowe - O/ Spichlerz Opaki (Oddział Etnografii)				9411	20585	119%	119%
40	Muzeum Narodowe - O/ Muzeum Hymnu Narodowego W Będminie				23293	36037	55%	55%
41	Muzeum Narodowe - O/ Zielona Brama				9914	15478	56%	56%
42	Muzeum Archeologiczne				79176	22628	-71%	-71%
43	Muzeum Archeologiczne w Gdańsku - O/ W Gniewie - Zamek				27174	28227	4%	4%
44	Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. Oddział Skansen Archeologiczny "Grodzisko" W Sopocie				25553	25648	0%	0%
45	Muzeum Archeologiczne w Gdańsku - O/ Centrum Edukacji Archeologicznej "Błękitny Lew"				12370	12210	-1%	-1%
46	Muzeum Miasta Gdyni				33480	37655	12%	12%
47	Muzeum Marynarki Wojennej W Gdyni				152030	104700	-31%	-31%
48	Muzeum Ceramiki Kaszubskiej "Neclów"				10300	8000	-22%	-22%
49	Muzeum Volkswagena				13000	15000	15%	15%
50	Muzeum Ziemi Kościerskiej Im. dra Jerzego Knyby W Kościerzynie				11870	16190	36%	36%

51	MUZEUM ZIEMI KOŚCIERSKIEJ - O/ Muzeum Kolejnictwa W Kościerzynie				34646	40683	17%	17%
52	Muzeum Ziemi Kościerskiej - O/ Muzeum Akordeonu				6962	6679	-4%	-4%
53	Muzeum W Lęborku				14295	12513	-12%	-12%
54	Muzeum Stutthof				82959	84998	2%	2%
55	Muzeum Żuławskie w Nowym Dworze Gdańskim				5767	7424	29%	29%
56	Muzeum Regionalne w Krokowej				19589	19596	0%	0%
57	MUZEUM ZIEMI PUCKIEJ - O/ Zagroda Gburska i Rybacka W Nadolu				7381	7170	-3%	-3%
58	Muzeum Pomorza Środkowego i Słupsku				17282	19908	15%	15%
59	MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO - Oddział Muzeum Wsi Słowińskiej W Klukach				36040	37326	4%	4%
60	MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO - Oddział Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie				30972	34893	13%	13%
61	Muzeum Przyrodnicze Przy Słowińskim Parku Narodowym				18754	13968	-26%	-26%
62	Muzeum Sopotu				11204	15817	41%	41%
63	Muzeum Ziemi Kociewskiej				13426	14846	11%	11%
64	Muzeum Diecezjalne im. Biskupa Stanisława Wojciecha Okoniewskiego w Pelplinie				12463	12536	1%	1%
65	Europejskie Centrum Solidarności - Wystawa Drogi Do Wolności				37503	297714	694%	694%
66	Sanktuarium Męki Pańskiej i MB Wejherowskiej - Wejherowo	100000	100000	100000	100000	250000	150%	150%
67	Centrum Hewelianum				220007	155000	-30%	-30%
68	Latarnia morska Stilo	42045	36140	236840				
69	Latarnia morska Rozewie	101251	97922	102062				
70	Latarnia morska Hel	61801	59980	54364				
71	Latarnia morska Sopot	10000	10000	10000				
72	Latarnia morska Krynica Morska	50913	49999	43813				
73	Kamienne kręgi w Odrach i Węśiorach	7220	7323	6850	7100			

74	Szlak Latarní Morskich	wgfrekwencjiwLatarniRozewie			100000			
75	Molo w Sopocie			807501	852906	888000	7%	4%
76	Bieg Niepodległósci w Gdyni				6626	6655	0%	0%
77	Nocny Bieg Świętojański w Gdyni				6199	6494	5%	5%
78	Bieg Urodzinowy w Gdyni				4199	5695	36%	36%
79	Bieg Europejski w Gdyni				5143	5380	5%	5%
80	Maraton Gdański				877			
81	Mistrzostwa Świata w Poławianiu Bursztynu w Jantarze	ca200zawodników,brakszacunkówdlakibiców						
82	Jarmark św. Dominika w Gdańsku	SzacunekUM6000000			6000000			
WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE								
1	Rezerwat Góra Zborów				21658	25000	15%	15%
2	Zagroda Żubrów w Pszczynie			85105	bd	bd		
	Żubrowisko w Jankowicach					24000		
3	Śląskie ZOO w Chorzowie			312771	382497	315837	-9%	-17%
4	Palmiarnia Miejska w Gliwicach				177766	157212	-12%	-12%
5	Arboretum Bramy Morawskiej				40000	40000	0%	0%
6	Ogród Botaniczny - Miejski Zakład Usług Komunalnych				28949	30103	4%	4%
7	Miejski Ogród Botaniczny				36441	39604	9%	9%
	GeoPark Glinka					25000		
	Jaskinia Głębocka				12654	15104	19%	19%
8	Zamek w Będzinie + wieża w 2014; 8 800	42688	29008	41935	73639	55995	20%	-24%
9	Zamek Ogrodzieniecki w Podzamczu	165327	147562	128349	159677	163797	9%	3%
10	Gród na Górze Birów	45198	41800	34649	38915	36093	-10%	-7%
11	Pałac w Pszczynie (Muzeum Zamkowe)	184738	173408	171467	155631	237609	39%	53%

12	Zamek w Żywcu Muzeum Miejskie)	25727	34772	22392	22926	20667	-22%	-10%
13	Zamek w Cieszynie			8069	4630	4507	-29%	-3%
14	Zabytkowa kopalnia węgla „Ignacy” w Rybniku	2674	2473	1940	1695	8099	269%	378%
	Osiedle Nikiszowiec - Muzeum Historii Miasta					12257		
15	Muzeum Historyczne W Bielsku-Białej	29512	15578	14134	15878	19081	2%	20%
16	Fałatówka - Oddział MH w Bielsku-Białej				2500	2328	-7%	-7%
17	Dom Tkacza - Oddział MH w Bielsku-Białej				1606	1995	24%	24%
18	Stara Fabryka - Oddział MH w Bielsku-Białej				5005	4592	-8%	-8%
19	Kopalnia Srebra i Skansen Maszyn Parowych w Tarnowskich Górach	54104	58737	61007	73697	63019	2%	-14%
20	Sztolnia „Czarnego Pstrąga” w Tarnowskich Górach	35658	37386	35198	41980	40164	7%	-4%
21	Radiostacja Gliwice	8864	8019	8969	10787	12302	34%	14%
22	„Muzeum Piwowarstwa w Tychach - Tyskie Browarium	39000	37000	36000	35586	32273	-13%	-9%
23	Muzeum Browaru w Żywcu	100613	90435	87001	90116	83228	-10%	-8%
24	Muzeum Beskidzkie w Wiśle			18581	20130	21296	10%	6%
25	Pałac w Koszęcinie			51911	57256	133830	145%	134%
26	Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej			25128	22100	bd		
27	Willa Caro w Gliwicach			17392	20986	20560	7%	-2%
28	Zamek Piastowski w Gliwicach (muzeum)			9552	11307	10829	4%	-4%
29	Zamek Piastowski w Raciborzu			34950	74291	104268	91%	40%
30	Zamek w Siewierzu			25360	29182	19811	-27%	-32%
31	Etnopark- Żywiecki Park Etnograficzny				21566	28737	33%	33%
32	Pałac Shoena w Sosnowcu				15513	1969	-87%	-87%
33	Muzeum Saturn w Czeladzi				6206	6017	-3%	-3%
34	Muzeum Górnośląskie w Bytomiu				42916	15302	-64%	-64%

35	Muzeum "Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie"				78148	77305	-1%	-1%
36	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu + Kopalnia Guido i Skansen Królowej Luizy	89000	103000	121000	151086	115900	0%	-23%
37	Muzeum Śląska Cieszyńskiego				10015	10199	2%	2%
38	Muzeum Śląska Cieszyńskiego - O/ Muzeum Beskidzkie				20130	21296	6%	6%
39	Muzeum Ustrońskie im. Jana Jarockiego				9355	10118	8%	8%
40	Muzeum Przemysłu Zapałczanego w Częstochowie				10728	10792	1%	1%
41	Muzeum Częstochowskie				38726	34660	-10%	-10%
42	Muzeum Regionalne im. Zygmunta Krasińskiego w Złotym Potoku				11596	11111	-4%	-4%
43	Muzeum Miejskie "Sztęgarka" w Dąbrowie Górniczej				16951	14187	-16%	-16%
44	Muzeum w Gliwicach				31344	29124	-7%	-7%
45	Muzeum w Gliwicach -O/Muzeum Historii Radia i Sztuki Mediów Radiostacja				10789	12302	14%	14%
46	Muzeum w Gliwicach - O/ Zamek Piastowski				11307	10829	-4%	-4%
47	Muzeum w Gliwicach - O/ Odlewnictwa Artystycznego				5258	4541	-14%	-14%
48	Muzeum Zamku w Chudowie				13000	17007	31%	31%
49	Muzeum Miasta Jaworzna				11900	8962	-25%	-25%
50	Muzeum Historii Katowic				37720	21323	-43%	-43%
51	Muzeum Historii Komputerów w Informatyki				5844	3280	-44%	-44%
53	Muzeum Miasta Mysłowice				6532	5244	-20%	-20%
54	Centralne Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach				39501	14181	-64%	-64%
55	Muzeum w Raciborzu				14013	13460	-4%	-4%
56	Muzeum Miejskie im. Maksymiliana Chroboka W Rudzie Śląskiej				6504	5953	-8%	-8%
57	Muzeum w Rybniku				9624	17306	80%	80%
58	Muzeum w Sosnowcu				15513	1969	-87%	-87%

59	Muzeum Wydz. Nauk O Ziemi Uniwersytetu Śląskiego				16700	17312	4%	4%
60	Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach				9227	17935	94%	94%
61	Muzeum w Tarnowskich Górach				18882	6989	-63%	-63%
62	Muzeum Chleba, Szkoły i innych ciekawostek w Radzionkowie				34000	26784	-21%	-21%
63	Muzeum Miejskie w Tychach				15059	9834	-35%	-35%
64	Muzeum Śląskiego Września 1939 roku				950	nieczynne		
65	Tyskie Muzeum Piwowarstwa				35586	32273	-9%	-9%
66	Muzeum Śląskie w Katowicach	72590	190749	163335	74022	250916	100%	239%
67	Muzeum Miejskie w Zabrze				5337	5583	5%	5%
68	Muzeum Miejskie w Żorach				22808	28317	24%	24%
69	Muzeum Miejskie w Żywcu				22926	20667	-10%	-10%
70	Muzeum Piwowarstwa w Żywcu				90116	83228	-8%	-8%
71	Sanktuarium Jasnogórskie w Częstochowie	4000000	3500000	3500000	3500000	3700000	2%	6%
72	Sanktuarium MB Piekarskiej – Piekary Śląskie	600000	600000	600000	600000			
73	Sanktuarium MB Uśmiechniętej w Pszowie	100000	100000	100000	100000			
74	Pocysterski Zespół Klasztorno-Pałacowy w Rudach			27340	25000			
75	Planetarium Akademii w Częstochowie				4524			
76	Strefa Kultury w Katowicach Suma frekwencji dla Muzeum Śląskiego, budynku Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia oraz Międzynarodowego Centrum Kongresowego. Wszystkie 3 obiekty udostępniono w 2 połowie 2015 roku.							
77	Szlak i Festiwal „Śląskie Smaki. Festiwal jest imprezą masową- trudno szacować ile osób brało w niej udział w danym roku, średnio szacujemy ok. 3 tys. uczestników imprezy				3000	3000	0%	0%
78	Szlak Orlich Gniazd. - nie są prowadzone statystyki dla całego szlaku. Powyżej znajdują się obiekty przynależące do SOG: Zamek Ogrodzieniec, czy Gród na Górze Birów				160000	165000	3%	3%

79	Szlak Zabytków Techniki	534526	580597	638682	724201	699603	13%	-3%
80	Industriada	53888	62070	75902	78925	80000	18%	1%
81	Silesia Marathon Katowice				1198	1174	-2%	-2%
82	Park Miniatur Zamków Jurajskich w Ogrodzieńcu	80000	57000	45000	50000	60000	3%	20%
83	Park Śląski w Chorzowie. (Śląskie ZOO i Planetarium			453859	529256	397674	-19%	-25%
84	Planetarium			141088	146759	181837	26%	24%
85	Miasteczko Westernowe Twinpigs w Żorach (szacunki)		200000	250000	300000	70000	-72%	-77%
86	Park wodny Aquadrom w Rudzie Śląskiej					481981		
87	Kolejka ELKA					149253		
88	Kolejka linowa na Skrzyczne					208076		
WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE								
1	Świętokrzyski PN	193400	162000	160000	168078	168020	-2%	0%
2	Muzeum Przyrodnicze Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu		40335	32053	30465	31837	-7%	5%
3	Ośrodek Edukacyjny ŚPN w Bodzentynie			3027	5241	4076	-1%	-22%
4	Szlaki turystyczne ŚPN (sprzedane bilety)		132372	136559	154110	132550	-6%	-14%
5	Jaskinia Raj w Chęcinach		95543	95118	94939	92664	-3%	-2%
6	Rezerwat Kadzielnia (wydarzenia)		137900	166000	134500	132550	-9%	-1%
7	Podziemna trasa turystyczna na Kadzielni			6200	11879	12839	42%	8%
8	Centrum Geoedukacji w Kielcach		39136	39136	41433	40321	1%	-3%
9	Ruiny Zamku w Chęcinach	134085	118400	remont	remont	164227	30%	
10	Zabytkowa Kamieniczka „Niemczówka” w Chęcinach			16144	23047	18423	-6%	-20%
11	Zamek/pałac w Kurozwękach	124955	97035	93875	90000	87590	-14%	-3%
12	Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Św.		5385	6131	8968	3656	-46%	-59%
13	Muzeum Historyczno-Archeologiczne - O/Muzeum i Rezerwat Archeologiczno-Przyrodniczy „Krzemionki”	38209	37760	34655	34760	32152	-12%	-8%

14	Zakład Hutniczy w Maleńcu	4330	6110	5250	2080	4220	-5%	103%
15	Muzeum Wsi Kieleckiej	117104	120685	127127	137516	144382	15%	5%
16	Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach- Park Etnograficzny w Tokarni		89591	87212	92173	93354	4%	1%
17	Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach - Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie		28311	25086	30137	33741	21%	12%
18	Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach – Dwór Laszczyków		6355	8477	12848	14936	62%	16%
19	Muzeum Okręgowe w Sandomierzu		95136	86547	40968	34580	-53%	-16%
20	Zamek w Sandomierzu – Oddz. MO San.	45916	402016	39199	35302	35071	-73%	-1%
21	Ratusz w Sandomierzu Oddz. MO San	10049	7887	7134	6729	7907	-1%	18%
22	Zbrojownia Rycerska w Sandomierzu			38178	38000	38000	0%	0%
23	Muzeum Regionalne w Wiślicy		7151	7591	5640	6683	-2%	18%
24	Muzeum Regionalne w Pińczowie (muzeum i synagoga)		4692	15368	13878	7753	-31%	-44%
25	Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie		18174	19680	17483	18641	1%	7%
26	Muzeum Diecezjalne w Kielcach			5893	6902	6960	9%	1%
27	Muzeum Historii Kielc			23299	17822	16691	-19%	-6%
28	Muzeum Narodowe w Kielcach		151442	151892	130000	129548	-10%	0%
29	Muzeum Narodowe w Kielcach - O/ Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego		11923	11913	12448	11318	-6%	-9%
30	Muzeum Narodowe w Kielcach - O/ Pałacyk Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku		59338	53355	59003	58832	3%	0%
31	Muzeum Narodowe w Kielcach - O/ Muzeum Dialogu Kultur		10476	13746	13900	14231	12%	2%
32	Muzeum Narodowego w Kielcach - Oddział Dawny Pałac Biskupów Krakowskich		69685	65203	44649	45167	-25%	1%
33	Galeria "Tajemnice Klejnotów" w św. Katarzynie (muzeum i szlifiernia)		33882	39922	43229	23059	-41%	-47%
34	Muzeum Techniki i Przemysłu NOT w Warszawie – O/ Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego im. Mieczysława Radwana w Nowej Słupi		6370	4729	6200	2932	-49%	-53%
35	Muzeum Techniki i Przemysłu NOT w Warszawie – O/ Muzeum Zagłębia Staropolskiego w Sielpi			4729	3854	4114	-4%	7%
36	Żywe Muzeum Porcelany w Ćmielowie			17000	18000	20000	14%	11%

37	Muzeum Regionalne w Pińczowie				6203	7753	25%	25%
38	Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie – Oddział W Sandomierzu		6278	15041	6729	7907	-15%	18%
39	Muzeum Diecezjalne Sztuki Kościelnej w Sandomierzu		31075	25146	29101	28374	0%	-2%
40	Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku – Kamiennej		18125	19328	24269	24367	18%	0%
41	Muzeum Przyrody i Techniki – Ekomuzeum im. Jana Pazdura w Starachowicach			24007	19409	21816	0%	12%
42	Skarbczyk w Szydłowie				18320	16522	-10%	-10%
43	Muzeum Zabawek i Zabawy w Kielcach		44387	65188	41555	41994	-17%	1%
44	Muzeum Siekier w Orzechówce k. Bodzentyna				19000	Bd.		
45	Dworek Mikołaja Reja		7695	5397	6821	5665	-15%	-17%
46	Centrum Kulturowo – Archeologiczno w Nowej Słupi		26900	26900	67500	80000	98%	19%
47	Ośrodek Tradycji Garncarskiej w Chałupkach		5460	5767	4824	5395	1%	12%
48	Osada Średniowieczna Huta Szklana			35782	35000	36000	2%	3%
49	Sanktuarium MB Królowej Polskiej w Kałków – Godów	600000	410000	300000	271000	172822	-56%	-36%
50	Sanktuarium MB Loretańskiej w Piotrkowicach		12942	15261	19555	17954	13%	-8%
51	Sanktuarium MB Bolesnej w Sulisławicach		52697	56937	58575	60650	8%	4%
52	Sanktuarium MB Ostrobramskiej w Skarżysku Kamiennej			71000	70000	70000	-1%	0%
53	Klasztor na Świętym Krzyżu		247628	247255	273336	282665	10%	3%
54	Klasztor Cysterski w Koprzywnicy			9500	8000	6800	-22%	-15%
55	Klasztor Cysterski w Jędrzejowie		22330	30127	30000	26538	-3%	-12%
56	Pustelnia Złotego Lasu w Rytwinach		39667	39481	44443	40979	-1%	-8%
57	Podziemna Trasa Turystyczna PTTK w Opatowie			18121	18310	15218	-16%	-17%
58	Zamek Krzyżtopór w Ujeździe		103258	160009	160881	158451	12%	-2%
59	Podziemna Trasa Turystyczna PTTK w Sandomierzu		124356	134429	126555	130764	2%	3%

60	Brama Opatowska w Sandomierzu		110000	101852	114676	bd		
61	Dwór w Śmiłowie			3320	5450	7980	82%	46%
62	Zespół Pałacowo-Parkowy i Centrum Nauki w Podzamczu Chęcińskim			6180	66000	70500	95%	7%
63	Świątokrzyńska Kolejka Dojazdowa Ciuchcia Ponidzie Ekspres		15748	13670	14523	18724	28%	29%
64	Centrum Edukacyjne Szklany Dworek Stefana Żeromskiego		15000	15150	15017	15768	5%	5%
65	Ośrodek Edukacyjno-Muzealny Świątokrzyński Sztetl				10471	9972	-5%	-5%
66	Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie			175600	156314	175672	6%	12%
67	Świątokrzyński Szlak Archeo-Geologiczny (inwestycja z projektu 6.4. funduszy UE)	Szacunki na podstawie frekwencji w obiektach około 70 tys.						
68	Jura Park w Bałtowie (Bałtowski Kompleks Turystyczny)	320000	300000	320000	320000	320000	2%	0%
69	Busko Zdrój – kuracjusze w sanatoriach		55446	60330	66000	69907	15%	6%
70	Baseny Mineralne w Solcu Zdroju			100000	140000	17100	43%	22%
WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKI-MAZURSKIE								
1	Zespół Wzgórza Zamkowego z katedrą we Fromborku	60764	57139	54324	54088			
2	Muzeum M. Kopernika we Fromborku	150772	140481	131587	117674	133018	-2%	13%
3	Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie + Oddziały	39880	45693	50539	164111	142646	90%	-13%
4	Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie - O/ Galeria Zamek w Reszlu				3605	2616	-27%	-27%
5	Muzeum Warmii i Mazur - O/ Dom Gazety Olsztyńskiej				6349	5954	-6%	-6%
6	Muzeum Warmii i Mazur - O/ Muzeum Im. Johanna Gottfrieda Herdera W Morągu				4937	5172	5%	5%
7	Muzeum Warmii i Mazur - O/ Muzeum Przyrody				18288	16939	-7%	-7%
8	Muzeum Warmii i Mazur - O/ Muzeum Warmińskie W Lidzbarku Warmińskim				33953	40260	19%	19%
9	Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie - O/ Muzeum Mazurskie w Szczytnie				8198	7531	-8%	-8%
10	Muzeum Warmii i Mazur - O/ Muzeum w Mrągowie				4164	7822	88%	88%
11	Muzeum Misyjno-Etnograficzne				7800	7000	-10%	-10%

12	Interaktywne Muzeum Państwa Krzyżackiego				14857	14857	0%	0%
13	Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu				18538	9750	-47%	-47%
14	Muzeum Historyczne w Elku				24838	32371	30%	30%
15	Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie				19985	19713	-1%	-1%
16	Muzeum Mazurskie w Kętrzynie				13205			
18	Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego. Leśniczówka Pranie				13644	15525	14%	14%
19	Muzeum Bitwy Pod Grunwaldem w Stębarku				33806	156257	362%	362%
20	Muzeum w Ostródzie				7265	9050	25%	25%
21	Muzeum Ziemi Piskiej				7698	11099	44%	44%
22	Olsztyńskie Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne				74585	73347	-2%	-2%
23	Leśne Arboretum Warmii i Mazur Im. Polskiego Towarzystwa Leśnego				11200	10058	-10%	-10%
24	Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie	8109	8579	6335	6328	8139	11%	29%
25	<u>Mamerki - Muzeum II wojny światowej w schronach Centrum Dowodzenia i Łączności (OKH)</u>	40000	40000	40000	40000	45000	13%	13%
26	Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku	100004	88667	86738	76324	86526	-2%	13%
27	Sanktuarium Matki Bożej Pani Warmińskiej w Gietrzwałdzie	150000	150000	150000	150000	150000	0%	0%
28	Sanktuarium Matki Bożej Śnieżnej zwanej Królową Mazur w Świętej Lipce	200000	200000	200000	200000	250000	25%	25%
29	Kanał Elbląski	W remoncie				8000		
30	Wilczy Szaniec w Gierłozie	Niepodają danych						
31	<u>Spływ kajakowy Szlakiem Rzeki Krutyni</u>	30000	20000	31000	36000	37000	26%	3%
32	Zamek w Rynie - Muzeum	17211	16416	14827	22660	29000	63%	28%
33	Zamek w Rynie - hotel	49975	50599	47379	54127	57435	14%	6%
34	<u>Międzynarodowy Festiwal Jazzu Tradycyjnego „Old Jazz Meeting - ŻŁOTA TARKA” w Iławie</u>	8000	10000	10000	8000	10000	11%	25%
35	Inscenizacja bitwy pod Grunwaldem w Grunwaldzie	60000	80000	80000	70000	75000	3%	7%

36	Piknik Country w Mrągowie	11000	11000	11000	11000	11000	0%	0%
WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE								
1	Wielkopolski PN	1200000	1200000	1200000	1200000	1200000	0%	0%
2	Muzeum Przyrodnicze Wielkopolskiego Parku narodowego	10070	9825	9826	8840	7579	-21%	-14%
3	ZOO w Poznaniu				352108	315135	-11%	-11%
4	Ogród Dendrologiczny UP w Poznaniu				10000	10000	0%	0%
5	Palmiarnia Poznańska w Poznaniu				172900	157690	-9%	-9%
6	Zamek/pałac w Kórniku	68488	58124	62680	59121	58456	-6%	-1%
7	Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie	27649	43560	54270	55091	49134	9%	-11%
8	Brama Poznania – Interaktywne Centrum Historii Ostrowa Tumskiego w Poznaniu	bd.	bd.	bd.	85868	96276	12%	12%
9	Muzeum Narodowe w Poznaniu (w tym)	243891	232315	194930	126901	277768	39%	119%
10	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Galeria Malarstwa i Rzeźby	76400	79622	69997	63953	78500	8%	23%
11	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Pałac w Rogalinie	38017	32010	--		59891	71%	
12	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Muzeum Instrumentów Muzycznych	20018	17781	18370	19007	17397	-7%	-8%
13	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Muzeum Adama Mickiewicza w Śmiełowie	12384	13797	14022	14027	14043	4%	0%
14	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/Zamek w Gołuchowie	31325	29416	26302	28959	33150	14%	14%
15	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Wielkopolskie Muzeum Wojskowe	19170	16184	19807	20038	19212	2%	-4%
16	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Muzeum Historii M. Poznania	33271	30795	33874	34193	35647	8%	4%
17	Muzeum Narodowe w Poznaniu - O/ Muzeum Etnograficzne	12918	12737	12158	10677	11585	-4%	9%
18	Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy	126801	117675	130011	131522	135887	7%	3%
19	Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy - O/ Wielkopolski Park Etnograficzny				37077	39839	7%	7%
20	Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy - O/ Rezerwat Archeologiczny				11461	49134	329%	329%
21	Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy- Oddział Wczesnopiastowska Rezydencja				68915	63906	-7%	-7%
22	Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy - O/ Archeologiczny Gród w Grzybowie				14069	17792	26%	26%

23	Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	119924	115439	114911	66625	60397	-42%	-9%
24	Muzeum Młynarstwa i Wodnych Urządzeń Przemysłu Wiejskiego w Jaraczu - Oddział MNRIPRS				9186	7485	-19%	-19%
25	Skansen i Muzeum Pszczelarstwa im. prof. Ryszarda Kosteckiego- Oddział MNRIPRS				7629	7445	-2%	-2%
26	Muzeum Wiedzy o Środowisku				26618	26371	-1%	-1%
27	Muzeum Archeologiczne w Poznaniu			57462	46155	52283	1%	13%
28	Rezerwat Archeologiczny Genius loci				21944	23533	7%	7%
29	Muzeum Archidiecezjalne				9566	11413	19%	19%
30	Wielkopolskie Muzeum Niepodległości (WMN) z Oddz.				67962	86843	28%	28%
31	WMN – O/. Muzeum Uzbrojenia,			28686	35498	38495	20%	8%
32	WMN - Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, oddz.				15947	21666	36%	36%
33	WMN - Muzeum Armii „Poznań”,				8607	8404	-2%	-2%
34	WMN - Muzeum Powstania Poznańskiego - Czerwiec 1956,			9025	7910	10653	26%	35%
35	Muzeum Historii Przemysłu Opatówek	4146	8371	4381	5958	4832	-15%	-19%
36	Muzeum Ziemi Nadnoteckiej im. Wiktora Stachowiaka w Trzciance				5178	3983	-23%	-23%
37	Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej w Gnieźnie				20000			
38	Muzeum Błogosławionego E. Bojanowskiego w Grabonogu				5253	5270	0%	0%
39	Wielkopolskie Muzeum Pożarnictwa w Rakoniewicach - Oddział Centralnego Muzeum Pożarnictwa				21897	22573	3%	3%
40	Muzeum Regionalne w Jarocinie				16000	14000	-13%	-13%
41	Muzeum Techniki i Uzbrojenia Wojskowego w Kaliszu przy Stowarzyszeniu Strzeleckim "Bellona"				12300			
42	Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej				11119	7847	-29%	-29%
43	MUZEUM OKRĘGOWE ZIEMI KALISKIEJ-O/Dworek M.Dąbrowskiej w Russowie				7427	7437	0%	0%
44	MUZEUM OKRĘGOWE ZIEMI KALISKIEJ-O/Rezerwat Archeologiczny "Kaliski Gród Piastów" w Kaliszu-Zawodziu				13586	10811	-20%	-20%

45	MUZEUM OKRĘGOWE ZIEMI KALISKIEJ-O/ Zespół Pałacowo-Parkowy w Lewkowie				2857	2594	-9%	-9%
46	Muzeum Okręgowe w Koninie				15367	14488	-6%	-6%
47	Muzeum Regionalne im. Dr. Henryka Florkowskiego w Kościanie				7541	8679	15%	15%
48	Muzeum Regionalne im. Hieronima Ławniczaka w Krotoszynie				6075	5530	-9%	-9%
49	Muzeum Okręgowe w Lesznie				16630	17517	5%	5%
50	Muzeum Regionalne w Międzychodzie				7325	5250	-28%	-28%
51	Muzeum-Zamek Opalińskich w Sierakowie				8000	7000	-13%	-13%
52	Muzeum Regionu Kozła w Zbąszyniu				3510	4301	23%	23%
53	Muzeum Regionalne im. Wojciechy Dutkiewicz w Rogoźnie				5447	5899	8%	8%
54	Muzeum Miasta Ostrowa Wielkopolskiego				15124	41864	177%	177%
55	Muzeum Regionalne im. Władysława Głusa w Ostrzeszowie				7667	6696	-13%	-13%
56	Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica				7141	7088	-1%	-1%
57	Muzeum Kultury Ludowej i Osieku Nad Notecią - Oddział Muzeum Okręgowego i Pile				18784	18168	-3%	-3%
58	Muzeum Leśnictwa w Gołuchowie				33796	33150	-2%	-2%
59	"Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy -Zespół Pałacowo-Parkowy"				13641	19645	44%	44%
60	Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie				12424	12696	2%	2%
61	MUZEUM MARTYROLOGICZNE w ŻABIKOWIE O/Muzeum Kulmhof Byłego Obozu Zagłady w Chełmnie Nad Nerem				22986	25844	12%	12%
62	Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie				20000	21500	8%	8%
63	Muzeum Ziemi Rawickiej w Rawiczu				8087	3600	-55%	-55%
64	Muzeum Regionalne w Słupcy				4339	3021	-30%	-30%
65	Muzeum - Zamek Górków w Szamotułach				19454	23822	22%	22%
66	Muzeum Miasta Turku im. Józefa Mehoffera				9700	11454	18%	18%

67	Muzeum Regionalne w Wolsztynie				23700	21700	-8%	-8%
68	Muzeum Regionalne im. Dzieci Wrzesińskich we Wrześni				8095	7029	-13%	-13%
69	Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej Królowej Polski w Licheniu	1200000	900000	1100000	1200000	1200000	9%	0%
70	Sanktuarium św. Wojciecha w Gnieźnie	200000	200000	200000	200000	200000	0%	0%
71	Sanktuarium MB Róży Duchownej w Gostyniu	500000	500000	500000	500000	500000	0%	0%
72	Kopalnia soli w Kłodawie	28590	25034	27696		31300	15%	
73	Parowozownia w Wolsztynie	10586	12357	14063				
74	Szlak Piastowski (tylko Gniezno)	6880	7395	5515	6200			
75	Gniezno - Pierwsza Stolica Polski	szacunek200000rocznie						
76	Kompleks rekreacyjno-sportowy Malta w Poznaniu	500000	600000	850000	918000	936900	31%	2%
77	Skansen miniatur w Pobiedziskach				26039	20097	-23%	-23%
78	Wystawa Machin Oblężniczych - Gród Pobiedziska				13840	15300	11%	11%
79	Centrum Wycieczkowe Lech			22499	21822	21046	-5%	-4%
80	INEA Stadion				24786	25657	4%	4%
81	Makiety dawnego Poznania					50845		
82	Pływalnia Chwiałka					72580		
83	Malta Festiwal w Poznaniu	20000	40000	80000		75000	61%	
84	Centrum Kultury Zamek			200000	287000	214550	-12%	-25%
85	Imieniny ulicy św. Marcin					49000		
86	Festiwal Fantastyki Pyrkon	3660	6508	12299	24500	31495	168%	29%
87	Etno Port Poznań					10000		
88	Półmarathon w Poznaniu				6650	8042	21%	21%
89	Marathon Poznań				6315	6242	-1%	-1%
90	Maniacka Dziesiątka w Poznaniu				3153	3703	17%	17%

WOJEWÓDZTWO ZACHODNIOPOMORSKIE								
1	Woliński PN	1500000	1500000	1500000	1500000	1500000	0%	0%
2	Muzeum Przyrodnicze WPN	36109	33257	26574	28965	27411	-12%	-5%
3	Zagroda Pokazowa Żubrów WPN	124274	116843	107265	110000	160000	40%	45%
4	Drawieński Park Narodowy	48000	25000	20000	18000	22000	-21%	22%
5	Ogród Dendrologiczny w Glinnej				8210	9820	20%	20%
6	Ogród Dendrologiczny Samorządowy Zakład Budżetowy w Przelewicach				27501	28094	2%	2%
7	Ogrody Hortulus Spectabilis w Dobrzycy	120000	150000	150000	205000	158200	1%	-23%
8	Katedra w Kamieniu Pomorskim				5124			
9	Zamek Książąt Pomorskich				21074	41225	96%	96%
10	Posowiecki kompleks w Bornem Sulinowie (w tym Międzynarodowy Zlot Pojazdów Militarnych)				73000	55000	-25%	-25%
11	Szlak Latarni Morskich	Szacunek w oparciu o obiekt najczęściej odwiedzany Latarnia w Niechorzu – ponad 70000						
12	Latarnia morska Gąski	30000	30000	30000	30000			
13	Latarnia morska w Świnoujściu	73727	66527	65384	68093			
14	Latarnia morska w Niechorzu	72431	76668	76263	70930			
15	Muzeum Narodowe w Szczecinie					866978		
16	Muzeum Narodowe W Szczecinie - O/ Muzeum Sztuki Współczesnej				5951	4418	-26%	-26%
17	Muzeum Narodowe Oddział Historii Szczecina	13899	15454	12822	17067	17806	20%	4%
18	Galeria Sztuki Dawnej	21559	49963	19613				
19	Nadmorska Kolejka Wąskotorowa	6519	5999	5209				
20	Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu	125012	123197	117865	126907	136768	11%	8%
21	<u>Muzeum Techniki i Komunikacji – Zajezdnia Sztuki w Szczecinie</u>				50770	53054	4%	4%
22	Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Niechorzu				6196	6374	3%	3%

23	Muzeum Regionalne na Wolinie				4233	4187	-1%	-1%
24	Muzeum w Koszalinie				11838	13188	11%	11%
25	Muzeum Wody w Koszalinie				1160	1750	51%	51%
26	Muzeum Zamek Książąt Pomorskich w Darłowie				50738	91456	80%	80%
27	Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie Szczecińskim				20606	30972	50%	50%
28	Muzeum Regionalne w Szczecinku				7019	9660	38%	38%
29	Muzeum Historii Twierdzy Świnoujście – Zachodni Fort Artyleryjski				22000	21000	-5%	-5%
30	Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Świnoujściu				20367	49153	141%	141%
31	Muzeum Ziemi Wałeckiej w Wałczu				13486	17898	33%	33%
32	Muzeum Rybołówstwa Morskiego w Niechorzu				6196			
33	Muzeum Aut Zabytkowych Mścice (Hotel Verde)		5018	6041	4950	5271	-1%	6%
34	Sanktuarium Matki Bożej Trzykróć Przedziwnej na Górze Chełmskiej w Koszalinie	137000	160000	140300	124000			
35	Wieża widokowa na Górze Chełmskiej w Koszalinie		2000	2000	3000			
36	Wioska Labiryntów i Źródeł – Paproty	4000	5000	6500	7000			
37	Centrum Nordic Walking – Barlinek Europejska Stolica NW			2100	2459			
38	Park Wodny w Gryfinie				400000			
39	Park Wodny Koszalin (czynny od 31 lipca 2015)					132499		
40	Koszalińska Kolei Wąskotorowa	6200	7500	12000	12000	10500	11%	-13%
41	Centrum Słowian i Wikingów w Wolinie				70000			
42	Dni Morza w Szczecinie The Trall Ship	100000	100000	2600000	400000			
43	Festiwal Słowian i Wikingów na Wolinie				2800	2000	-29%	-29%